۷۸۶ هوالکل یامعین

ફુતુહુલ ઇસલામ

હિસ્સા પાંચવાં

ઉરદુ ઝબાન ઓર ગુજરાતી હરફમે.

લિખનેવાલે

નિઝામુદદીન અમીરૂદદીન કુરેશી

તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પબ્લીશર

સરદારખાન રેઝુદદીનખાન હસની

તીન દરવાઝા. અહમદાબાદ.

પહેલી મરતબા કોપી ૫૦૦

હિજરી ૧૩૩૫ સને ૧૯૧૭

કીમત એક રૂપીઆ.

આ પુસ્તક મનહર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં મોતીલાલ ગણપતરામે છાપ્યું.
પાનકોરના નાકે—અમદાવાદ.

ગુઝારિશ.

ખુદાવંદે કરીમને અપને પ્યારે હબીબ **હઝરત મોહમ્મદ સલ૦** કે સદકેમે ઇસ નાચીઝકો યે મોકા અતા કિયા કે આજ વો અપને નાઝેરીનકી ખિદમતમે વાઅદેકે મુતાબિક કુતુબુલ ઇસલામકા પાંચવા હિસ્સા પેશ કર રહા હે.

કામિલ છે માહસે એહમદાબાદ તાઉનકી મનહુસ બીમારીકે અસરમે ફંસા હુવા હે, શહેર નિસ્ફસે ઝિયાદા ખાલી હો ચુકા હે, કારોબાર બંદ હેં, મેહેલ્લે ઉજાડ હેં, શહેરમે સિવા રોને ધોને ઓર હાય પીટ કે ઓર કોઈ આવાઝ સુનાઇ નહી દેતી. બાજે ગાજે ઓર ખુશી કે શાદીયાંને સુનનેકે લિયે કાન તરસ રહે હેં, જહાં હઝારોં આદમીકી ચેહેલ પહેલ રહેતી થી વંહાં હુ કા આલમ હય. અયસે બારીક વકતમે ઇસ કિતાબકા શાયે હોકર નાઝેરીનકી ખિદમતમે પહોંચના સખ્ત દુશવાર થા, મગર ઉસ માઅબુદે હકીકીકા એહસાન માનીયે કે જીસને અપની કુદરતે કામેલાસે અયસે અસબાબ બહમ કર દિયે કે આજ યે હિસ્સા નાઝેરીન કે હાથોં તક પહોંચને કે કાબિલ હો ગયા હે.

ઇસ હિસ્સેમેં મિસરકી સલતનત કે કદીમી હાલાત મુફસ્સીલ તોરસે બ્યાન કિયે હેં ઓર બાદમે મુલ્કે મિસરકો અરબોંને ફતેહ કરકે અપની મમલેકતમે શામિલ કર લિયા ઉસકે હાલાત હેં. ઇસિકન્દરીયા જો નિહાયત મશહુર મકામ હે. ઉસકી ફતેહ કે હાલાત ભી દિલ ચસ્પીસે ખાલી નહીં હેં. ઓર કુતુબખાનએ ઇસકન્દરીયાકે જલાએ જાનેકા બોહતાન ઓર ઉસકા દંદા શિકન રદ નાઝેરીનકી દિલચસ્પીકો બઢાનેમેં ઓર મમિદાદ દેગા. આખીરમે સલતનતે ઇરાનકે કદીમી હાલાત વાકઇ દેખનેકે કાબિલ હેં.

ઇસ હિસ્સેમેં ઇરાનકી ફતેહ કે હાલાત નહીં હેં મગર ઇનશા અલ્લાહ બશર્તે ઝિન્દગી આયંદા હિસ્સેમે મુફસ્સીલ બ્યાન કીયે જાઇંગે જો યકીનન નિહાયત હી દિલચસ્પ હેં. ઇસ હિસ્સે કી તરાહ છઠ્ઠા હિસ્સા ભી બોહોત જલ્દ શાયે હોકર નાઝેરીનકી ખિદમતમેં પહોંચેગા. વસ્સલામ.

૧૦-૧૨-૧૭	નાચિઝ.
તીન દરવાઝા **અહમદાબાદ.**	**નિઝામુદ્દીન કુરેશી.**

પેશકશ.

જનાબ વાલા શાન,

દરબાર મલેક શ્રી ઝૈનખાનજી સાહબ બહાદુર
વાલીયે રિયાસતે દસાડા

તવારીખે ઇસલામકે મુફીદ સિલસિલેકે ચાર હિસ્સે શાયે હોકર યે પાંચવાં હિસ્સા ખિદમતમે પેશ હોતાહે પેશતર કે હિસ્સોંકી તરાહ ઇસકોભી કુબુલીયતકા તમગા હાસલ હોતો અચન ઝરરા નવાઝી હે.

કમતરીન,

નિઝામુદદીન.

ફેહરિસ્તે મઝામીન.

કૃષ્ણ કથા.

(અનુવાદક મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશી)

દીલ્હીવાળા **હઝરત ખ્વાજા હસન નિઝામી સાહેબે** ઉર્દૂ ભાષામાં **શ્રી કૃષ્ણ મહારાજનું** જીવનચરિત્ર કૃષ્ણ **બીતીના** નામથી નવીજ ઢબે લખીને રજુ કર્યું છે જે હીંદુ અને મુસલમાન બંને પ્રજાને પસંદ પડ્યું છે. આ પુસ્તક મજકુર કૃષ્ણ **બીતી** નામના ઉરદુ પુસ્તકનું ભાષાંતર છે. હઝરત ખ્વાજા સાહેબે પુસ્તકની શરૂઆતમાં એક લાજવાબ દીબાચો લખ્યો છે અને તે બાદ નીચેની બાબતોનો સમાવેશ કર્યો છે.

કથા **પહેલી**—જબરો અંધકાર

કંસનો જુલમ–બળરામનો હમલ–મહાત્માનો જન્મ.

કથા **બીજી**—સત્યનું પ્રભાત.

યશોદાની ગોદ. માઠી ખબર

કથા **ત્રીજી**—દીવસનો આરંભ.

વાંસળી, ગોકુળથી વંદ્રાવન, શ્રદ્ધાળુ હિંદુઓ, રાસલીલા, રાધાજી, ઇશ્કબાજીની હકીકત, મારા વિચાર પ્રમાણે રાધાજી.

કથા **ચોથી**—પ્રકાશનો આરંભ.

અખાડાનો દેખાવ, કંસ મરાયો, ગાદીને લાત મારી ગોપોની નિરાશા, કેળવણી, મથુરા ઉપર ભયાનક ચઢાઇ, કૃષ્ણજીનું પહેલું લગ્ન, શ્રી કૃષ્ણની નાની લડાઇઓ કૌર-

વને પાંચાલ, લાખા મંડપ, દ્રૌપ્દીના લગ્ન, શ્રીકૃષ્ણની સત્તાને પ્રતિષ્ટા, દ્રૌપ્દીના પાંચ ધણી, ઈંદ્ર પ્રસ્થ વસે છે. ઈંદ્રિ પ્રસ્થ, હિંદુઓથી દરખાસ્ત, અરજુનના બીજી વારનાં લગ્ન, શ્રી કૃષ્ણની પુજા, જરાસધનું મરણ રાજસુયજ્ઞ.

કથા પાંચમી—પ્રકાશનો ઉભરો.

લડાઇનો દરવાજો રાજસુયજ્ઞ, જુગટાની જીવલેણ બાજી, યુધિષ્ટિરની શરત પુરી થઇ, ઓશીકાને પાંગતના અરજદારો, દુર્યોધનનો એલચી, શ્રીકૃષ્ણ એલચીના રૂપમાં, લડાઇનો શંખ ફુંકાયો, શત્રુના પગ નીચે અર્જુનનો રથ, ગીતાનું ભાષણ, મુકાબલો, દ્રોણાચાર્યનું સેના પતિપણું, કર્ણનની લડાઈ, દુર્યોધનનો અંત, છેલ્લો ધા, યુધિષ્ટિરનો રાજ્યાભિષેક, અભેમન્યુના મરી ગએલા બાળકનું જીવતાં થવું, શ્રી કૃષ્ણનું મર્ણ.

કૃષ્ણ કથા ઉપર એક નજર.

અવતાર કોને કહે છે ? હું મુસલમાન છું.

ઉંચા કાગળ, સુંદર બાંધણીના પુસ્તકની કીમત ફકત બાર આના પોસ્ટેજ જુદુ.

ફુતુહલ ઇસલામ

પાંચવાં હિસ્સા.

બાબ ૫૧

સલતનતે મિસર.

—:o:—

મિસરકા મુલ્ક બરરે આઝમ અફરીકાકા શિમાલ મશરિકી ગોશા હે. જીસમે દરિયાએ નીલ જીનુબસે શિમાલકી તરફ બેહતા હે. મિસરકે શિમાલમે બેહરએ રૂમ, જીનુબમે મુલ્કે નોબીયા, મગરિબમે સેહરાએ લીબીયા ઓર મશરિકમે બેહરએ કુલઝુમ ઓર જઝીરા નુમાએ સીના અરબકા શીમાલી હિસ્સા હે જીસકો અરબ પેટરીયા યાએને પથરીલા કેહતેહેં. મિસર ઓર જઝીરે નુમા સીનાકો ખાકનાએ સુવેઝ મુલહિક કરતી થી. જીસમે અબ થોડા અરસા હુવા એક નહેર ખોદ કર બેહરએ કુલઝુમકો મિલા દિયા ગયા હે ઓર ઇસ તરાહ અફરીકા ઓર એશિયાકો અલગ અલગ કર દિયા ગયા હે.

અબ બહરે આઝમ અફરીકા એક બડે જઝીરેકી સુરત બન ગયા હે જીસકે ચારોં તરફ પાની હે ઓર જહાઝ ઉસકે આસપાસ ઘુમ સકતે હેં.

ઇબતિદાસે મુલ્કે મિસર દો હિસ્સોંમે મુનકસિમ ચલા આતા હે. યાઅને જુનુબી યા બાલાઇ હિસ્સા ઓર શિમાલી યા ઝેરીન હિસ્સા. બાલાઈ હિસ્સેકા નામ થીબસ હે જીસકો એહલે અરબ સઇદ કેહતે હેં ઓર ઝેરીન હિસ્સેકા નામ ડલટા હે જીસકો એહલે અરબ બેહરી કેહતે હેં. કુદરતી તોર પર યે દોનોં કત્એ સુરતમેં જુદા વાકે હુવે હેં. ઈસ લિયે એહલે મિસર કદીમસે ઇનકો દો મુલ્ક યા દોસર ઝમીન કેહતે આયે હેં. ઓર મિસરકે ઇબતિદાઈ બાદશાહભી દો ઝમીનોંકે બાદશાહ કેહલાતેથે ઇસ લિહાઝસે દોહરા તાજ પહેનતેથે. અબ તો જુગ્રાફીયા દાનોંને મુલ્કે મિસરમે શરકન ગરબન સેહરાઇ ઓર પહાડી ઇલાકે ભી શામિલ કર લિયે હેં મગર દર અસલ મુલ્કે મિસર ઉસ કતેકા નામ હે જો દરિયાએ નીલકા તલ હે. શિમાલ યાઅને સાહિલે બેહરએ રૂમ ઓર નીલકે દહાનેસે લેકર જુનુબકી તરફ કરીબન સાતસો મીલ લમ્બાઇ તક મિસરકી અસલી હદથી ઓર શરકન ગરબન જહાં તક અય્યામે સેલાબમે નીલકા પાની ફેલ સકતાથા વોહ શરકી ઓર જુનુબી હદ સમઝી જાતી થી યેહી વજેહ હે કે એહલે મિસર અપને મુલ્કકો

નીલકા અતીયા સમઝતેથે ઓર ઇસ લિહાઝસે દરીયાએ મીલકો એક બડા દેવતા ખ્યાલ કરકે ઉસકી પરિસ્તીશ કરતેથે.

મિસરકા દરમિયાની હિસ્સા જીસસે આગે બેહરી હિસ્સા શુરૂ હોતા હે કુયુમ કેહલાતા હે. યે ઇલાકા દરીયાએ નીલકે તલમે શામિલ નહીં ઓર દરિયાએ નીલ ખુદ બખુદ ઉસકો સેરાબ નહીં કરતાથા મગર હઝરત યુસુફ અલ૦ કે ઝમાનેમે દરિયાએ નીલસે એક નેહેર ખોદ કર ઇસિ ઇલાકેમે ફયલાઇ ગઈ જીસસે વો ઇલાકા સેરાબ કિયા જાતા હે ઓર અબ નિહાયત શાદાબ ઓર ઝરખેઝ હે. ખુસુસીયત કે સાથ વહાં અંગુર બ કસરત પયદા હોતે હેં, ઇસ નેહેર કો અબ તક બેહરે યુસુફ બોલતે હેં.

ઇસમે કોઇ શક નહીં કે મિસરમે દરિયાએ નીલ એક બડી નેઅમતે ઈલાહી હે ઓર મિસરકી ખુશહાલી સિર્ફ નીલ પરહી મુનહસિર હે. સાલમે એક મરતબા નીલમે સેલાબ આતા હે ઓર તમામ મિસરકી ઝમીન પર ફેલ જાતા હે ઓર મુલ્કે મિસર એક સમન્દરકી તરાહ દિખાઇ દેતા હે, સેંકડોં મીલ તક પાની હી પાની નઝર આતા હે. ફિર આહિસ્તા આહિસ્તા પાની ઠીક હો જાતા હે ઓર ઝમીંદાર ઉસમે ખેતી શુરૂ કર દેતે હેં. ઓર બડા પેદાવાર હાસિલ કરતે હેં ઈસી બિનાપર કદીમ બાશિન્દે

ઇસકો દેવતા માનતેથે. ઓર હાપી (મખફી) કે નામસે ઇસકે મન્દર બનાતે ઓર ઉસકે આગે કુરબાનીયાં ચઢાતેથે. ઉનકા ખ્યાલ થાકે ઇસ દરિયાકી ઇબતિદા કિસીકો માલુમ નહીં. કોઈ નહીં જાનતા કે વો કહાંસે આતા હે ઓર મેહેઝ મિસરીયોં પર રેહમત ઓર ફઝલ કરનેકે લિયે મિસરમે નમુદાર હોતા હે. યે એહલે મિસરકી ઝિન્દગીકા બાઅસ હે. વો દરિયાએ નીલ યાઅને હાપી દેવતાકી હમ્દ અયસેહી ગાયા કરતે જયસે કે દીગર દેવતાઉંકી. ઉનકે એતિકાદમે દરિયાએ નીલ નેકી, રેહમત ઓર બખશિશ કા ખુદા થા.

આલિમાને જ્યાલોજીકા ખ્યાલ હે કે મિસરકા ઝેરીન હિસ્સા યાઅને ડલ્ટા (બેહરી) ખુદ દરિયાએ નીલકા બનાયા હુવા હે. પેહલે યે વસી હમવાર મયદાન મેહેઝ સમન્દર યાઅને બેહરએ રૂમકા એક હિસ્સા થા મગર દરિયાએ નીલ સાલહા સાલકી અનથક મેહનતસે ઇસકો ભરતા રહા કયોંકે દરિયાએ નીલ અપને હમરાહ કસરતસે મટ્ટી વગયરા લાતા હે ઈસી તરાહ યે સમન્દરકા ટુકડા બ તદરીજ ભરતા ગયા ઓર એક વસી હમવાર મયદાનકી સુરત બન ગયા જીસપર ઇનસાનને ખેતી બાડી શુરૂ કર દી. વો યે ભી કહતે હેં કે દરિયાએ નીલ ઇસ કદર તાકતવર ઓર મેહેનતી દરિયા હે કે અગર ઉસકા

દહાના બેહરએ રૂમસે હટકર બેહરએ કુલઝુમમે ડાલ દિયા જાયે તો કરીબન બીસ હઝાર સાલ યા ઇસસે કુચ્છ કમ અરસેમે ઉસકો ભર કર બિલકુલ ખુશ્કીકા કત્આ બના ડાલે. મિસરમે ઘહું કદીમ ઝમાનેસે બોએ જાતે હેં. ઓર દરિયાએ નીલકી બદોલત ઇસ ઇફરાતસે પયદા હોતે થે કે ગેર મમાલીક મેં ભી ભેજે જાતે થે ઓર ઇસ લિહાઝસે મિસરકો દુનિયાકા ગલ્લા ગોદામ કેહતેથે.

દરિયાએ નીલકી પુજા કે અલાવા એહલે મિસર સાંડ કીભી પુજા કરતે થે ઓર ઉસકોભી દેવતા માનતેથે એક મન્દરમે ઝિન્દાસાંડ રખા જાતા ઓર પુજારી ઉસકે લિયે નોકર રખે જાતે થે. નિહાયત નફીસ ખુરાક ઉસકો ખિલાઇ જાતી ઓર નરમ નરમ બિસ્તરે ઉસકે લિયે બનાયે જાતે બલકે ગાયેં ભી ઉસકી બીબીયોં કે તોર પર મન્દરમે રખી જાતીં ઓર શાહી તુઝકો એહતિશામકે સાથ ઉસકો રખા જાતા. તેહવારોંકે મોકોં પર ઇસકા જુલુસ નિકાલા જાતા ઓર લોગ ઉસકો સિજદા કિયા કરતે. જબ વો સાંડ બુઢા હોકર મર જાતા તો ઉસકો મસાલા લગાકર બડી શાનો શવકત કે સાથ મકબરેમે દફન કિયા જાતા સાંડકી તેહજીઝો તકફીન પર કમ અઝ કમ તીન લાખ રૂપીયા ખર્ચ કિયા જાતા. ઇસસે ફરાગત હાસલ કરકે એક ઓર સાંડ તલાશ કરકે મન્દરમે રખા જાતા ઓર ઉસકી પુજા શુરૂ કી જાતી.

એહલે મિસર બાદશાહે વકતકોભી સુરજકા દેવતા માનતે થે ઓર બાદશાહકો ઉસી તરાહ સિજદા કરતેથે જીસ તરાહ કે દીગર દેવતાઓં કે આગે ઝુકતેથે. જબ બાદશાહ મર જાતા તો ઉસકોભી મસાલા લગાકર દફન કરતે ઓર ઉસપર એક મીનારા ખડા કર દેતે. બીલઉમુમ હરએક બાદશાહ અપના મકબરા પહેલેહી તામીર કરા દેતાથા ઓર મોતકે બાદ ઉસકો ઇસીમે દફન કરદિયા જાતા થા. યે મીનાર જીનકો એહરામે મિસર કેહતેહેં દુનિયા કે અજાયબાતમે શુમાર કિયે જાતે હેં.

મિસર ઉન ચંદ મુલ્કોંમેસે એક હે જો ઝમાનએ કદીમ મે તેહઝીબ ઓર શાયસ્તગી કે લિયે મશહુર હેં ઓર કદીમ સીવલીઝીશન કે નશાન મિસરમે કસરતસે પાયે જાતે હેં.

મિસરકી કિસી કદર સહી તારીખ મસીહ અલ૦ સે કરીબન પાંચ હઝાર ઓર બકોલ બાઅઝ કરીબન ચાર હઝાર બરસ પેહલેસે શુરૂ હોતીહે ઉસ વકતસે લેકર મસીહ અલ૦ સે ૩૪૦ બરસ પેહલે તક મિસરમે તીસ ખાનદાન હુકમરાન હુવે હેં. સબસે પેહલે ખાનદાનકા બાદશાહ મના થા જો દર અસલ થીબસ યાઅને સઇદકા હાકિમ થા. ઇસને બેહરી હિસ્સે પર ગલબા હાસલ કિયા

ઓર દોનોં હિસ્સોંકો એક બાદશાહતમે મુલહિક કર દિયા ઓર ઇસ ગરઝકે લિયે કે દોનોં હિસ્સોં પર બ આસાની હુકુમતકી જા સકે ઉસને અપના દારૂલ ખિલાફા ઇલાકે કે દરમિયાન મે બનાના તજવીઝ કિયા કુચુમસે કુછ ઉપર જહાં દરિયાએ નીલકા ડલ્ટા શુરૂ હોતા હે મોકા પસંદ કિયા ગયા મગર ઇસ ખ્યાલસે કે દારૂલ ખિલાફા મશરિક કી તરફસે બ ખુબી મેહફુઝ હો જાયે પેહલે દરિયાએ નીલમે એક બડા બંદ બાંધા ગયા જીસકી વજેહસે દરિયાએ નીલકા રૂખ મશરિક કી તરફ ફિર ગયા ઓર ઉસકે મગરેબી સાહિલપર શેહેર આબાદ કિયા ગયા. જીસકા નામ મતઝર (અચ્છા મકામ) રખા ગયા. જો યુનાનીયોં ઓર રૂમીયોં કે ઝમાને મે બિગડ કર મમફ્સ મશહુર હુવા ઓર એહલે અરબકે હમલેકે વકત તક ઇસી નામસે મશહુર થા ઇસ શેહેરમે પુજાકે લિયે એક આલીશાન મન્દરભી તાઅમીર કિયા ગયા.

ગુડરિયે બાદશાહોંકા ખાતમા. યે ખાનદાન કરીબન અઢાઇસો સાલતક મિસર મે હુકમરાન રહા ઓર બકોલ બાઅઝ પાંચસો સાલતક. મગર અંવ્વલુઝઝિક્ર તેઅદાદ સહી માલુમ હોતીહે કયોંકે ઇસ ખાનદાનમે સિર્ફ નવ બાદશાહ હુવે. ચાર બાદશાહ તો નિહાયત અમનકે સાથ હુકુમત કરતે રહે મગર પાંચવેં કે બાદ યાઅને **એપેપી** કે આખરી

અઈયામમે થીબસ (સઈદ) કે બાદશાહને આફ્રીકા અલમ બલન્દ કિયા ઓર ઉસકા બાઅસભી એપેપી ખુદ હુવા.

યે શામી ઓર અરબી કોમેં જબ મિસર પર હમલા આવર હુઈથીં તો ઉનકે આદાત અતવાર નિહાયત સાદા થે. ઉનકી ગુઝરાનભી સાદાથી ઓર બડે ચાલાક ઓર તનુ-મંદથે મગર જબ મિસરકી શાદાબ ઝમીનમે ઉન્હોંને બુદો-બાશ ઈખતિયારકી તો વો અયશ પસંદ હો ગયે. ઉન્હોંને મિસરી લિબાસ ઈખતિયાર કર લિયા ઓર મિસરી આસાય શકે ખુગર હોતે ગયે. ઈતતિફાકસે ઈન્હેં મિસર યા ઉસકી સરહદ પર કોઇ મુકાબિલા પેશ ન આયા ન કિસી ગેર મુલ્કને ઉન પર ચુરશકી. ઈસ તરાહ ઉનકી જંગી તાકતેં ઝાયલ હોતી ગઈ. ઓર વો બિલકુલ મિસરી બન ગયે અગર ઉનકો લગાતાર માઆરિકે પેશ આતે રહેતે ઓર વો જંગો જદલમે મસરૂફ રેહતે તો વો બદસ્તુર ચાકો ચોબંદ રેહતે ઓર ઉનકી તાકતેં કમઝોર ન હોતીં મગર આરામ ઓર આસાયશકે તવીલ અરસેને ઉનકો ઘુન લગા દિયા ઓર અંદરહી અંદર ઉનકે જંગી જોશકો ઠંડા કર દિયા.

થીબસકે બાદશાહ જો ફકત સાલાના ખિરાજ અદા કરદેતેથે ઓર અપને ઇલાકેમે ખુદ મુખતાર હુક્મરાન થે ઈસ હાલસે બે ખબર ન થે. વો અપની તાકત બઢાલે રહે

ઓર અપને જુનુબી ઇલાકેકે હબશીયોંસે જંગો જદલ કરકે અપની ફોજકો જંગજુ ઓર આઝમુદાકાર બનાતે રહે. અલાવા ઇસકે ઉન્હોંને ઘોડોં ઓર રથોંકો જંગમે ઇસતેમાલ કરના શુરૂ કર દિયા. જીસસે વો ગુડરીયે બાદશાહોં કે આનેસે પેહલે મુતલક નાવાકિફ થે. રથોંમે ચઢકર લડના, મિસરીયોંને અપને હમલા આવરોંસે સીખાથા ઇસસે પેહલે વો સિર્ફ પયદલહી લડા કરતે થે. એપેપીને જબ દેખાકે થીબસ કે બાદશાહ રાસકન સોવમને અપની ફોજી તાકત બોહોત બઢાલીહે તો ઇસકો ખતરા દામનગીર હુવા ઓર ઉસને ચાહાકે થીબસકી તાકતકો જલ્દ કિસી તરાહ તોડ દે મગર લડાઈ છેડનેકે લિયે કોઇ ઉઝર ચાહીયે થા. થીબસકે બાદશાહ ચુંકે ખિરાજ બરાબર અદા કર દેતેથે ઇસલિયે ઝાહિરા કોઈ ઉઝર ઓર બહાના એપેપીકો નહીં મિલ સકતા થા. ઇસપર ઉસને ખુદ એક બહાના તજવીઝ કરનેકા ઇરાદા કિયા ઓર રાસકનકો કેહલા ભેજાકે થીબસમે ઓર કિસી મિસરી દેવતાકી પુજા ન કી જાયે. સિવાય સબસે બડે મિસરી દેવતા અમનરાકે જો ગુડરિયોંકે દેવતા સતીખકા ગુલામ સમઝા જાતા થા. રાસકન તાડ ગયા કે એપેપી ઇસકો મગલુબ કરના ચાહતાહે ઇસને સાફ ઇનકાર કિયા ઓર ઉસકે સાથહી આઝાદીકા અલમ બલન્દ કિયા ઓર ઝેરીન હિસ્સે કે મિસરી હુકકામકોભી જો બ રાહે રાસ્ત એપેપી કે માતેહત થે અપને સાથ મિલા લિયા.

એપેપી તો ખુદાસે ચાહાતાથા કે ઇસકો થીબસ પર હમલા કરનેકા બહાના મિલે. ઇસને બોહોત બડી ફોજ કે સાથ થીબસ પર ચઢાઈ કી. રાસકનનેભી અપને ઈલાકેસે તમામ ફોજ જમાકી ઓર સરહદ પર એપેપીકા જાન તોઠ મુકાબિલા કિયા. એપેપીકી ફોજમે અબ વો જંગી માદદા નહીં રહાથા જીસપર ઇનકો નાઝ થા. રાસકનને અપેપીકો શિકસ્તે ફાશદી. અપેપી શિકસ્ત ખાકર વાપિસ હટ ગયા. રાસકન આગેબઢા. ઇતનેમે કુચુમકે દેશી હાકિમોંનેભી સર ઉઠાયા ઓર રાસકનકે તરફદાર હો ગયે. રાસકનને મમફસ પર ભી કબઝા કરલિયા અપેપી હટ કર થીબસમે ચલા ગયા થીબસકોભી રાસકનને ફતેહ કરલિયા ઓર અપેપી અપની ફોજકે સાથ મશરેકી સરહદી કિલેમે પનાહ ગુઝીન હુવા. યે કિલા પેહલે ગુડરિયે બાદશાહને મશરેકી સરહદ ઓર નીલકી મશરિકી શાખકે કનારે પર તાઅમીર કિયા થા ઓર ઉસકો અચ્છી તરાહસે મેહફુઝ કિયાથા. અપેપી તમામ મુલ્કસે હાથ ધોકર દો લાખ ચાલીસ હઝાર ફોજકે સાથ ઇસ કિલેમે સુકુનત પિઝીર હુવા તાકે મિસરી બાદશાહકે સાથ આખરી મુકાબિલા કરે ઓર ઇસી મુકાબિલે પર આયંદા કિસમત મુનહસિરથી.

રાસકન કુચુમ ઓર બેહરી પર અપના તસલ્લુત જમા કર મુકાબિલે કે લિયે બઢના ચાહતાથા કે વો અચા-

નક મર ગયા. ઉસકી જગે **અમસીબન** બાદશાહ હુવા. યે બાદશાહ શાસકનસેભી ઝિયાદા દિલેર ઓર ઉલુલ અઝમથા. ઇસને ગુડરિયોંકો મુલ્ક બદર કરનેકા પુખ્તા ઇરાદા કર લિયા ઓર પાંચ લાખ ફોજ લેકર સરહદ પર પહોંચ ગયા યે કિલા ઉસ મકામ પર થા જહાં અબ પલુસીમ ફિરકા હે ઓર મિસરકી કુંજી યા મિસરકા ફાટક સમઝા જાતા હે.

કરીબન આઠસો સાલ કબલ **મસીહ** અલ૦ તક મિસર કે બાદશાહોંને અપને મુલ્કપર કિનાઅત કી. ઓર ઇસ અરસેમે તીન ખાનદાન વહાં હુકમરાન હુએથે. ચોથે ખાનદાનકે પેહલે બાદશાહને જીસકા નામ **સનફીરો** થા, જઝીરે નુમા સીનાકો ફતેહ કરકે વહાંકી માઅદનીયાતપર કબઝા કર લિયા ઓર એક મિસરી ફોજ હિફાઝતકે લિયે મુકર્રર કરકે કાનોંકી ખુદાઈ શુરૂ કી જીનમેંસે તાંબા ઓર કીમતી પત્થર નિકાલ કર મિસરમે પહોંચાયે જાતે થે. જબ હઝરત ઇબ્રાહીમ અલ૦ કિનઆનમે કેહત પડનેકી વજેહસે મિસરમે આયે તો ઉસ વક્ત મિસરમે પારનીવાં ખાનદાન હુકમરાન થા ઓર બકોલ બાઅઝ ગ્યારવેં ખાનદાનકે અખીરી બાદશાહ થે. ઉસ વક્ત કે ફિરઓનને હઝરત ઇબ્રાહીમ અલ૦ કે સાથ નિહાયત નેક સુલુક કિયા. ઓર હઝરત ઇબ્રાહીમ અલ૦ મિસરકી સુકુનતમે બડે માલદાર હો ગયે.

કરીબન દોહઝાર સાલ મસીહ અલ૦ તક મિસરી બાદશાહોંકો સિવાયે અનદરૂની ચપકલશોં ગુડરિયે બાદશાહ યા સેહરાઇ લીબીયાકી અકવાસકે સાથ ખફીફ લડાઇયોંકે ઓર વો ભી ગાહે ગાહે કિસી ઓર ઝબરદસ્ત દુશમનકે સાથ મુકાબિલા પેશ ન આયા ઓર એહલે મિસર ઝરઈ, હિરફી, ઇલ્મી ઓર તિજારતી તરકકીમે મસરૂફ રહે મગર બારવેં ખાનદાનકે ઇખ્તિતામ ઓર તેરવેં ખાનદાનકે ઇબતિદામેં એક બેરૂની હરીફને ઉનકી ખુદ મુખતારીમે ખલલ ડાલ કર ગુડરિયે બાદશાહોંકી સલતનત મિસરમે કાયમ કી. યે હમલા આવર કોમેં ઇલાકે શામ ઓર શિમાલી અરબકી થીં જો મિસરકા શાદાબ ઓર સરસબ્ઝ ઝમીનકા શોહરા સુન કર વતનસે નિકલ પડીં. ઇસ હમલેકા ઝિકર એક મિસરી મોઅરરિખને યું લિખા હે.

"તમીઅસ બાદશાહકે ઝમાનેમેં મિસરીયોંકે ખુદા મિસરી કોમસે નારાઝ હો ગયે ઓર મિસર પર અપના કેહેર યું નાઝિલ કિયા કે મશરિકી મમાલિકસે વેહશી કોમોંકો ભેજ દિયા. જીન્હોંને અચાનક મિસર પર હમલા કરકે મિસર પર કબઝા કર લિયા. મિસરી બાદશાહને ઉનકા મુતલક મુકાબિલા ન કિયા ઓર મિસરકે હુકકામને ફિલ ફોર ઉનકી તાબેદારી મનઝુર કર લી. મગર વેહશીયોંને

ઉસી પર કિનાઅત ન કરકે મિસરીયોં પર બડે ઝુલ્મ કિયે. બાશિન્દોંકો બે દરેગ કત્લ કિયા શેહેર ઓર ગાંઉ જલા દિયે. મન્દર મિસ્માર કર દિયે ઓર તમામ મિસરકી સર ઝમીનકો તહોબાલા કર દિયા મગર યે તમામ વેહશીયાના હરકાત સિર્ફ ઝેરીન હિસ્સે (ડેલ્ટા) મેં વાકે હુઇ કયોંકે થીબસ (સઇદ) કે હુકકામને ખિરાજ દેના મનઝુર કર લિયા ઓર વેહશી ફોજને થીબસ પર હમલા ન કિયા. ઉન્હોંને મુલ્કે મિસરકો મગલુબ કરકે એક અપના બાદશાહ મુકરર કિયા જીસકા નામ સલાતીસ થા. સલાતીસને મમફસમે સુકુનત ઈખ્તિયાર કી ઓર તમામ ઇલાકેમે અપની ફોજ હિફાઝતકે લિયે તકસીમ કર દી. ખુસુસન શરકી સરહદકો નિહાયત મઝબુત કિયા તાકે ઉસ તરફસે ઓર કોઇ કોમ હમલા ન કર સકે. ઓર યહાં એક મઝબુત કિલા બના કર ઢાઇ લાખ ફોજ મુકરર કર દી."

ઇસ તરાહ ગુડરિયે બાદશાહોંકા ખાનદાન મિસરમે હુકમરાન હુવા. ઇસ ખાનદાનકે પાંચવેં બાદશાહકે વકત હઝરત યુસુફ અલ૦ મિસરમે આયે ઓર બાદશાહકી મેહેરબાનીસે મિસરકે એક આલા અફસર મુકરર હુવે. ઓર ઇસી બાદશાહ યાને ફિરઔાને મિસરકી ઇનાયતસે યુસુફ અલ૦ કે ભાઇયોંકો મિસરમે આબાદ હોનેકી ઇજાઝત દી ગઇ. ઇસ ફિરઔાનકા નામ એપેપી થા.

અમસીબનને ખુશકી ઓર તરી દોનોં તરફસે ગુડરયું કો ઘેર લિયા. એક અરસે તક ઘેરા જારી રહા મગર આખિર ગુડરીયે બેદિલ હોકર કિલેકો છોડ ગયે ઓર ફિલીસ્તીનકી તરફ ચલ નિકલે. યાયું કહો કે જીધરસે આયેથે ઉસ તરફ વાપિસ હો ગયે. અમસીબનને ઉનકા પીછા કિયા ઓર જુનુબી ફિલીસ્તીનમે ફિર ઉનકો ઘેર કર શિકસ્ત દી. હઝાર હાકો કતલ કિયા ઓર હઝારહાકો ગિરફતાર કરકે મિસરમે લાયા જહાં વો ગુલામ બના લિયે ગયે.

અમસીબનને અઝ સરે નવ મિસરમે મિસરી હકુમત કાયમ કી. ઉસકે પોતેને જીસ્કા નામ

મિસરી ફુતુહાત. તતમીસ અવ્વલ થા ગેર મમાલિક ફતેહ કરનેકા ઇરાદા કિયા. પેહલે તો ઉસને મિસરકે જુનુબમે મુલ્કે નોબીયાકો ફતેહ કિયા. ફિર ગુડરીયોંસે બદલા લેનેકે લિયે મશરિકકી તરફ ચઢાઇ કી ઓર ફિલીસ્તીન ઓર શામકો ફતેહ કરકે દરીયાએ પ્રુરાત તક જા પહોંચા ઓર ઇસ તમામ ઇલાકેકો તાખ્તો તારાજ કરકે બોહોતસા માલે ગનીમત ઓર કયદી હમરાહ લાયા. મગર ઇન પ્રુતુહાતકી વજેહસે અસીરીયા ઓર બાબુલકી સલતનતોંકે સાથ ભી ઉસકી મુઠ ભેર હો ગઇ.

ફિર ઇસી ખાનદાનકે બાદશાહ તતમીસ તીસરેને

શામસે મગા ઓર મેસોપોટેમીયા (જઝીરે)સે ગુઝર કર નેનવાકો ફતેહ કિયા ઓર અસીરી ઓર બાબુલી બાદશાહોંસે ખિરાજ લેકર મિસરમેં વાપિસ આયા. ઈસકે બાદ ઇસકી સરહદ મગરિબકી જાનિબ સેહરાએ લીબીયા તક ઓર મશરિકમેં દરિયાએ ફુરાત ઓર દજલા તક વસીઅ હો ગઈ મગર ઇન ફુતુહાતકા ખમયાઝા આખિરમે મિસરકો નિહાયત બુરી તરાહ ભુગતના પડા.

મગરેબી હમલા. મસીહ અલ૦ કે કરીબન ચઉદાસો બરસ પેશતર સેહરાએ લીબીયા ઓર બારિકાકી તમામ કોમોંને મુતતફિક હોકર મિસર પર હમલા કર દિયા. ઉનકી તેઅદાદ કરીબન ચાલીસ હઝારથી ઉન્હોંને બડી આસાનીસે બેહરી મિસરકે ગરબી કિલે ફતેહ કર લિયે. ઓર બતદરીજ મિસરી ફોજકો શિકસ્તેં દેતે હુવે તમામ હિસ્સએ ઝેરીન પર કાબિઝ હો ગયે. ફિરઓને મિસર જીસકા નામ અમનુફીસ થા માયુસ હોકર મમફસમેં મેહસુર હો ગયા ઓર શેહેરકો અચ્છી તરાહ મેહફુઝ કર લિયા. હમલા આવરોંને ઈસ ઈલાકેમે બેહરી ઈલાકેકો અચ્છી તરાહ તાખ્તો તારાજ કિયા ઓર મિસરીયોંકો બે દરેગ કતલ કિયા. ફિર મમફસકી તરફ બઢે. ફિરઓનને યે ખબર પાતેહી અપને સરદારોંકે સાથ મશવિરા કિયા ઓર યે તજવીઝ કરાર પાઈ કે કિલેસે નિકલ કર દુશમનકા જાન

તોડ મુકાબિલા કરેં વરના વો તમામ મુલ્કકો વીરાન કર દેંગે. ફિરઓનને કહા. "અચ્છા ચઉદા દિનકે બાદ મેં ખુદ ફોજ લેકર મયદાનમે નિકલુંગા ઓર યે અરસા પુજાપાટમે બસર કરૂંગા." જબ ચઉદવાં દિન આયા તો ફિરઓનને અપને સરદારોંકો કહા. "મુઝકો મેરે દેવતાને ખ્વાબમેં દિખાઈ દેકર યે હુકમ દિયા હે કે તુ ખુદ મયદાનમેં ન જા સિર્ફ અપને સરદારોંકો ફોજકે સાથ ભેજ દે. ઇસ લિયે મેં અબ મયદાનમેં નહીં જા સકતા. ઇસ પર સરદાર ફોજ લેકર બાહર નિકલે ઓર ફિરઓન કિલેમેં મેહફુઝ બેઠા રહા.

દોનોં લશકર એક દુસરેકે મુકાબિલ હુવે ઓર છે દિન તક ખુંખ્વાર લડાઈ હોતી રહી. સાતવેં દિન મિસરી ફોજ ગાલિબ આઇ ઓર હમલા આવરોંને મયદાન છોડના શુરૂ કિયા. મિસરીયોંને ઉનકા તઆકુબ કિયા ઓર હઝારોં કત્લ કરકે હઝારોં ગિરફતાર કર લાયે. ઇસ ફતેહસે ફિરઓન બોહોત ખુશ હુવા ઓર ફખ્રસે કેહને લગા "યે ફતેહ સિર્ફ મેરે દસ્તો બાઝુસે હુઇ હે કયોંકે હમલા આવરોંકે મુતઅલ્લીક મેને કસમ ખાઇથી કે મેં ઉનકા સતીયાનાસ કર દુંગા. અબ દેખો કે મેંને અપની કસમ પુરી કર દિખાઇ. ઉનકો કતલ કિયા, ઉનકો શિકસ્ત દી, ઓર ઉનકો કયદ કિયા ઓર ઇસ તરાહ મુલ્કે મિસરકો ઝાલિમોંકી દસ્તબુર્દસે બચા લિયા."

ફિરઓન ઇસ ફતેહ પર શેખી બઘાર રહાથા કે એક ઓર મુશકિલકા ઇસકો સામના કરના

બની ઇસરાઇલ. પડા. હઝરત યુસુફ અલ૦ કે ઝમાનેમેં બની ઇસરાઇલ મિસરમે આબાદ હુવેથે. ઓર વો બોહોત બઢે થે. લેકિન હઝરત યુસુફ અલ૦ કે બાદ મિસરકે ફિરઓનોંને ઇસ અનદેશેસે કે બની ઇસરાઈલિ તાકત પકડ કર મિસરકે હાકિમ ન બન જાયેં ઉન પર ઝુલ્મો સિતમ કરના શુરૂ કિયા. ઈન પર બડે ટેક્સ લગા દિયે ઓર ઉનકી હાલત ગુલામોંકીસી કરંદી. ઉનસે ઇંટે થપવાઇ જાતીં. હત્તા ઇંકે ખુદાને ઉસ મઝલુમ કોમકી ફરિયાદ સુની ઓર ઉસી ફિરઓનકે ઝમાનેમે હઝરત **મુસા** અલ૦ કો મામુર કરકે ફિરઓનકે પાસ ભેજા તાકે વો બની ઇસરાઇલકો મિસરસે નિકલ જાને દે. હઝરત **મુસા** અલ૦ ને ફિરઓનકો હરચંદ સમઝાયા મગર ઉસને ન માના આખિર ઇલાહી ગઝબ ભડકા ઓર મિસરીયોંપર તાઉનકી બલા નાઝિલ હુઇ જીસમે હઝારોં આદમી એક રાતમેહી મર ગયે ઓર ફિરઓનકા પેલોંઠા બેટા ભી હલાક હુવા ઇસપર ફિરઓનને સખત દેહશતઝદા હોકર હઝરત **મુસા** અલ૦કો બુલાયા ઓર કહા—"અપની કોમકો મિસરસે જલ્દ નિકાલ લેજા ઓર યે તાઉન હમસે દુર કર." હઝરત **મુસા** અલ૦ ને બની ઇસરાઇલકો તઇયાર કર રખા થા. ઈજાઝત લેતેહી ફિલફોર મિસરસે

કુચ કિયા. બની ઇસરાઇલકે મર્દ સિવાય લડકોંકે છે લાખકે કરીબ થે ઓર ઉન્હોંને અમસીસસે શકાત તક પય-દલ સફર કિયા. તવરાતકી કિતાબે ખુરૂજમે ઇસ વાકેએકો યું બયાન કિયા ગયા હે.

“ જબ શાહે મિસરકો ખબર દી ગઇ કે વે લોગ ભાગ ગયે તો ફિરઓન ઓર ઉસકે ખાદિમોંકા દિલ ઉન લોગોંકી તરફસે ફિર ગયા ઓર વે બોલેકે હમને યે કયા કિયા કે ઇસરાઇલકો અપની ખિદમતગારીસે બાહર જાને દિયા તબ ઉસને અપની ગાડીયાં જોતીં ઓર અપને લોગ સાથ લિયે ઓર ઉસને છે સો ચુની હુઈ ગાડીયાં મિસરકી સબ ગાડીયાં, સાથ લીં ઓર ઉન સબપર સરદાર બિઠલાયે. ઓર ખુદાવંદને શાહે ફિરઓનકે દિલકો સખ્ત કર દિયા ઓર વો બની ઇસરાઇલકે પીછે ચઢ દોડા. ફિર બની ઇસરાઇલી બાલા દસ્તીસે નિકલે ઓર મિસરી ઉનકા પીછા કિયે ચલે ગયે ઓર ફિરઓનકે સારે ઘોડોં ઓર ઉસકી ગાડીયોં ઓર ઉસકે સવારોં ઓર ઉસકે લશકરને ઉનકો બયમા બડા કરતે હુવે દરિયાપર ફિલ જરાત ઓર ઉસકે આગે લયલ સપુનકે મુકાબિલ જાહી લિયા. ઓર જબ ફિરઓન નઝદીક હુવા ઓર બની ઇસરાઇલને આંખે ઉપરકીં ઓર મિસરીયોંકો અપને પીછે આતે હુવે દેખા ઓર વો શિદ્દતસે ડરે તબ બની ઇસરાઇલને ખુદાવંદસે ફરિયાદ કી.

ઓર મુસાસે કહા કે " કયા મિસરમે કબરોંકી જગા નથી કે તુ હમકો વહાંસે બિયાબાનમે મરનેકે લિયે લાયા તુને હમસે યે કયા મોઆમિલા કિયા કે હમકો મિસરસે નિકાલ લાયા કયા યે વોહી બાત નહીં જો હમને મિસરમે તુઝસે કહીથી કે હમસે હાથ ઉઠા તાકે હમ મિસરીયોંકી ખિદમત કરેં કે હમારે લિયે મિસરીયોંકી ખિદમત કરના બિયાબાનમે મરનેસે બેહતરથા " તબ મુસાને લોગોંસે કહા. " ખોફ ન કરો, ખડે રહો ઓર ખુદાવંદકી નજાત દેખો. જો આજકે દિન વો તુમ્હેં દેગા કયોં કે ઇન મિસરીયોંકો જીન્હેં તુમ આજ દેખતે હો તુમ ઇન્હેં ફિર તો અબદ ન દેખોગે. ખુદાવંદ તુમારે લિયે જંગ કરેગા ઓર તુમ ચુપ ચાપ રહોગે. " તબ ખુદાવંદને મુસાસે કહાકે તુ કયોં મેરે આગે નાલા કરતા હે. બની ઇસરાઇલસે કહો કે વો આગે ચલેં તુ અપના અસા ઉઠા ઓર દરિયા પર અપના હાથ બઢા ઓર ઉસે દો હિસ્સે કર. બની ઇસરાઇલ દરિયા કે બીચોંબીચમેસે સુખી ઝમીન પર હોકે ગુઝર જાઇંગે ઓર દેખકે મે મિસરીયોંકે દિલોં કો સખ્ત કર દુંગા. ઓર વો ઉનકા પીછા કરીંગે ઓર મે ફિરઓન ઓર ઉસકી સિપાહ ઓર ઉસકી ગાડીયોં ઓર ઉસકે સવારોં પર અપના જલાલ ઝાહિર કરૂંગા તો જાનીંગેમે ખુદાવંદ હું ઓર ખુદાકા ફિરીશ્તા જો ઇસરાઇલી લશકરકે આગે ચલા જાતા થા ફિરા ઓર ઉનકી પુશ્ત પર આ રહા ઓર બદલીકા વો સુતુન

ઉનકે સામનેસે ગયા. ઓર ઉનકી પુસ્ત પર જા ઠયરા ઓર મિસરીયોંકે લશકર ઓર ઇસરાઇલી લશકરકે બીચમે આયા ઓર વો એક અંધેરી બદલી હો ગઈ. ફિર રાતકો રોશન હુઈ સો તમામ રાત એક લશકર દુસરે કે નઝદીક ન આયા ફિર મુસાને દરિયા પર હાથ બઢાયા ઓર ખુદાવંદને બ સબબ બડી પુરી આંધી કે તમામ રાતમે દરિયાકો ચલાયા ઓર દરિયાકો સુખા દિયા ઓર પાનીકો દો હિસ્સે કિયા ઓર બની ઈસરાઇલ દરિયાકે બીચમેસે સુખી ઝમીનપર હોકે ગુઝર ગયે ઓર પાનીકી ઉનકે દાયેં ઓર બાયેં દીવારથી ઓર મિસરીયોંને પીછા કિયા. ઓર ઉનકા પીછા કિયે હુવે વે ઓર ફિરઓનકે સબ ઘોડે ઓર ઉસકી ગાડીયાં ઓર ઉસકે સવાર દરિયા કે બીચોં બીચ તક આયે ઓર યું હુવાકે ખુદાવંદને પિછલે પેહેર ઉસ આગ ઓર બદલીકે સુતુનોમેસે મિસરીયોં કે લશકર પર નઝરકી ઓર મિસરીયોંકી ફોજકો ઘબરા દિયા ઓર ઉનકી ગાડીયોં કે પહીયોં કો નિકાલ ડાલા. અયસા કે મુશકિલસે ચલતીથીં ચુનાંચે મિસરીયોને કહાકે આવ ઇસરાઇલીયોં કે મુંહ પરસે ભાગ જાવેં કયોંકે ખુદાવંદ ઉનકે લિયે મિસરીયોંસે જંગ કરતા હે.

ઓર ખુદાવંદને મુસાસે કહા કે અપના હાથ દરિયા પર બઢા તાકે પાની મિસરીયોં ઓર ઉનકી ગાડિયોં ઓર ઉનકે સવારોંપર ભર આવે. ઓર મુસાને અપના હાથ દરિયા

પર બઢાયા ઓર દરિયા સુમેહ હોતે અપની કુવ્વતે અસલી પર લોટા ઓર મિસરી ઉસકે આગે ભાગે ઓર ખુદાવંદને મિસરીયોંકો દરિયામે હલાક કિયા ઓર પાની ફિરા ઓર ગાડીયોં ઓર સવારોં ઓર ફિરઓનકે સબ લશકરકો જો ઉનકે પીછે દરિયા કે બીચ આયે થે છુપા લિયા ઓર એકભી ઉનમેસે બાકી ન છુટા. ફિર બની ઇસરાઈલી ખુશ્ક ઝમીન પર દરિયાકે બીચ ચલે ગયે ઓર પાનીકી ઉનકે દાયેં ઓર બાયેં દીવારથી સો ખુદાવંદને ઉસ દિન ઇસરાઇલીયોંકો મિસરીયોંકે હાથસે યું બચાયા. ઓર ઇસરાઇલીયોંને મિસરીયોં કી લાશે દરિયાકે કનારે પર દેખીં ઓર ઇસરાઈલીયોંને બડી કુદરત જો ખુદાવંદને મિસરીયોં પર ઝાહિર કી દેખી ઓર લોગ ખુદાવંદસે ડરે તબ ખુદાવંદ પર ઓર ઉસકે બંદે મુસા પર ઇમાન લાયે.”

તવાયેફુલ મુલુકી

ઇસ દેહશત નાક વાકેએકે બાદ મુલ્કે મિસર ટુકડે ટુકડે હો ગયા. ઓર હરેક સુબેકા હુકમરાન બાદશાહ બન ગયા. કોઇ મરકઝી તાકત ન રહી ઓર કોઇ બડા બાદશાહ ન રહા. જીસકી દુસરે તાબેદારી કરેં. યે હાલત દેખકર એક શામી હુકમરાનને જીસકા નામ આસેવ થા મિસરપર હમલા કર દિયા. ઓર એક એક મિસરી હુકમરાનકો મગલુબ કરતા હુવા તમામ મિસ-

રપર કાબિઝ હો ગયા. ઇસપર મિસરીયોંમે ફિર હુબ્બુલ વતનીકા જોશ પયદા હુવા. ઓર એક શેહઝાદેને જીસ્કા નામ સયત નખ્ત થા આઝાદીકા અલમ બલંદ કિયા. મિસરી ઇસ ઝંડે કે નીચે જમે હો ગયે. ઓર સયત નખ્તને ઝોરે બાઝુસે આસેવકો પય દર પય શિકસ્તેં દેકર મિસરકા તખ્ત હાસલ કર લિયા. ઓર અબ ફિર તમામ મિસર એક દેસી બાદશાહકી માતેહતીમે આ ગયા. સયત નખ્તને મિસરમે તો અમન કાયમ કર દિયા મગર મિસરકી સરહદોં પર બે અમની બ દસ્તુર રહી. શરકી હદ પર તો શામકે બદ્દુ ખલલ અનદાઝ થે ઓર શિમાલ મગરેબી હદ પર સેહરાએ લીબીયાકી કોમેં શોર ડાલ રહીથીં. સયત નખ્તકે બેટે અમસીસ તીસરેને પેહલે તો શામી બદુઓકોં માર કર પીછે હટા દિયા ઓર ફિર લીબીયાકી કોમોં પર અચાનક હમલા કરકે ઉનકે બે શુમાર આદમી બે રેહમીસે કતલ કિયે ઓર કઇ હઝાર લશકર ગિરફતાર કરકે ઉનકો ગર્મ લોહેસે દાગદાર કિયા. ઓર ફિર જહાંઝો પર ખિદમતકે લિયે ઉનકો મુકરર કર દિયા. ઓરતોં ઓર બચ્ચોંકો ઘરોંકી ગુલામી સિપુર્દ કી ગઇ ઓર માલ મવીશી મંદીરોમેં દેવતાઉંકી નઝર કર દિયે ગયે. ઓર ઉનકે સરદારોંકો કયદ ખાનેકી તારીક કોઠરીયોમે બંદ કર દિયા ગયા.

મીસરકે ફિરઓન અમસીસ તીસરેને ઇન અતરાફસે ફરાગત હાસલ કીથી કે ઉસકો ખબર મિલી કે એશીયાએ

કુચક કી કોમેં ખુશકી ઓર તરીકે રાસ્તે પર મિસર પર હમલા કરને આ રહી હેં ઇસ પર ફિરઓનને પેહલે તો બોહોતસી ફોજ જમે કરકે મિસરકી શરકી સરહદ પર દુશમનકા મુકાબિલા કિયા ઓર ઉનકો ફાશ શિકસ્ત દી. ફિર દુશમનકી બેહરી ફોજકો જો બેહરએ રૂમસે દરિયાએ નીલમે આ ગઇથી આગે બઢનેસે રોક લિયા ઓર બેહરી લડાઇમેભી દુશમન પર ગલબા હાસલ કિયા. જહાં તક તારીખકા પતા ચલતા હે દુનિયામે યે પેહલી લડાઇ થી જીસમે ફરીકેનકી ફોજેં જહાઝોંમે સવાર થીં.

ફિરઓનકો ઈસ ફતેહકે બાદ બદલા લેનેકા જોશ આયા ઓર ઉસનેભી એક બેડા જહાઝકા તઈયાર કરકે ઓર બોહોત બડી બરરી ફોજ હમરાહ લેકર ફિલીસ્તીન ઓર શામ પર ખુશકી ઓર તરી દોનોં તરફસે ચઢાઇ કર દી ઓર કોહે લબનાનમે કતલેઆમ કરતા હુવા હલબ તક જા પહોંચા ઓર અઝસરે નવ શિમાલી શામકો મિસરકા ઝેરે નગીન બનાં લિયા.

મિસરમે ઈબતિદાસે કાહિનોંકા બડા ઝોર થા યે દેવ- તાઓંકે મંદીરોંમે આઅલા પુજારી

કાહિન બાદશાહ હોતેથે મંદીરોકે મુતઅલ્લીક બડી જાયદાદ હોતીથી. અલાવા ઇસકે

બાદશાહ, ઉમરા ઓર રિઆયા કીમતી નઝરાને ઉનકે પેશકશ કરતે રેહતેથે યે તમામ જાયદાદ વગેરા પુજારીયોં કે કબઝેમે રેહતીથી ઓર જીસ તરાહ ચાહતે ઉસકો ખરચ કરતેથે.

મિસરકા બાદશાહભી પુજારીયોં કે રોબકો માનતાથા ગો વો ખુદ ખુદાકા અવતાર સમઝા જાતાથા મગર ફિરભી યો પુજારીયોંકી ઇસલિયે તાઝીમો તકરીમ કરતાથા કે પુજારી કિસી બડે ખુદાકો બાદશાહકે ખિલાફ ન કર દેં ઇસલિયે બાદશાહકો સરદાર કાહિનોંકી હરેક બાત માનની પડતીથી. ઉન કાહિનોંમેસે તીન બડે સરદાર કાહિન માને જાતેથે. યાને એક તો મમફસકે મંદિરકા કાહિન દુસરા થીબસકે મંદિરકા, તીસરા હેલી પોલસ કે મંદિરકા. ઇન તીનોં-મેસે દારૂલ ખિલાફેકા કાહિન ઝિયાદા મુકતદર સમઝા જાતાથા. યાઅને અગર બાદશાહે વકત કી સુકુનત મમફ-સમે હોતીથી તો મમફસકા સરદાર કાહિન ઝિયાદા બા રૂસુખ હોતાથા ઓર અગર બાદશાહકી સુકુનત થીબસમે હોતીથી તો થીબસકા સરદાર કાહિન ઝિયાદા મુમતાઝ સમઝા જાતાથા.

કરીબન ઇ. સ. ૧૧૦૦ કબ્લ મસીહમે થીબસકા સર-દાર કાહિન હરહોર થા. ઉસને ફિરઓને વકત કે મિઝાજ

પર ઇસ કદર ગલબા પાયા હુવાથા કે ઉસને કઇ એક મેહે-કમોંકી અફસરી અપને હાથમે લેલી ઓર આખિર ફિર ઓનકી વફાત પર ખુદ તખ્ત પર જલવા અફરોઝ હુવા કિસીને ઉસકી મુખાલિફત ન કી. પેહલે તો ઉસને દીની ઓર દુનિયાવી હુકુમતેં દોનોં અપને હાથમેં રખીં મગર ફિર અપને બડે બેટેકો સરદાર કાહિન બનાદિયા. ઓર આપ ફોજ લેકર શામ પર ધાવા કરદિયા વહાંસે લુટ માર કરકે ફિર મિસરમે આ ગયા ઉસકી વફાતકે બાદ ઉસકા પોતા જીસકા નામ નબતીમ થા તખ્ત નશીન હુવા. ઉસ વકત પહેલેકે ફિરઓનકે વારિસોંને તખ્તકે બારેમે ઉસકે સાથ ઝગડા કિયા મગર નબતીમને ઉનકી કુછ પેશ ન જાનેદી ઓર શાહી ખાનદાન કે સાથ નિસબત કાયમ કરનેકે લિયે ઉસને એક શાહઝાદીકે સાથ શાદી કરલી. શેહેર થીબસકો જો ડલટા કે શિમાલી મશરેકી હદકે કરીબ વાકે હે અપના દારૂલ ખિલાફા મુકરર કિયા.

યે ખાનદાન કરીબન સવાસો સાલ તક મિસર પર હુકમરાન રહા ઓર ઉન બાદશાહોંકે ઝમાનેમે મિસરમે હર તરાહકા અમન રહા. કોઇ બેરૂનીજંગ દરપેશ ન આઇ ન તો સિવા હરહોરકે કિસી ઓર બાદશાહને કિસી ગેર મુલ્ક પર ચઢાઇ કી ઓર ન કિસી બેરૂની કોમને મિસર પર હમલા કિયા. લેકિન ઈસ ખાનદાનકે વકત શામમે એક

ઔર તાકતવર સલતનતકી બુનિયાદ પડી. ઇસ સલતનતકે બાની હઝરત દાઉદ અલ૦ થે જીન્હોંને એસીરીયાકી ફોજોંકો શિકસ્ત દેકર દરિયાએ ફુરાતસે લેકર વાદીયે ગુરેશ યાને મિસરકી મશરેકી સરહદકી તમામ દરમિયાની કોમોંકો અપને માતેહત કર લિયા.

હઝરત દાઉદ અલ૦ કે બાદ ઉનકે બેટે હઝરત સુલેમાન અલ૦ તખ્ત નશીન હુવે. સુલેમાન અલ૦ કે વક્ત યે નઇ સલતનત ઔરહી પુર શવકત હો ગઈ. ઔર ઉનકી દાનાઇ ઔર અકલમંદીસે તમામ મુલહિકા મમાલિકકે સાથ ઇસકા રાબિતએ ઈતતિહાદ પયદા હો ગયા. તિજારતી તાઅલ્લુકાત બાહમ કાયમ કિયે ગયે ઔર સોદાગર ખુલે બંદોં એક દુસરે મુલ્કમેં આને જાને લગે. હઝરત સુલેમાન અલ૦ ને ફિરઓને મિસરકી બેટીકે સાથ શાદીભી કી. ઔર દીગર કોમોંકે સરદારોંકી બેટીયાંભી હરમમે દાખિલ કીં. ચુનાંચે બ્યાન કિયા જાતા હું કે હઝરત સુલેમાન અલ૦ કી સાતસો બીબીયાં ઔર તીનસો કનીઝકેં થીં.

હઝરત સુલેમાન અલ૦ ને યરૂશેલમમે એક આલીશાન હયકલ ખડી કી. તવરાતકા બ્યાન હે કે યે ખુદાકા ઘર તાઅમીર કરનેકે લિયે હઝરત સુલેમાન અલ૦ ને સોર (ફિનશિયાકા દારૂલ ખિલાફા) સે કારીગર મગાયે મગર

મોઅરરિખોંને બ્યાન કિયા હે કે યરૂશેલમકી હયકલ બનાનેકે લિયે મિસરસેભી કારીગર મંગાયે ગયે થે. બલકે યે આલીશાન ઇમારત ઝિયાદાતર મિસરી નમુનએ ઇમારતકે મુતાબિક બનાઇ ગઇથી ઓર મિસરી ઇનજીનીયરોંને ઇસકા નકશા તજવીઝ કિયાથા. હઝરત સુલેમાન અલ૦ ને અપની રહાયશકે લિયે ભી એક આલીશાન મેહેલ બનાયા. ગરઝ ઇસસે યે સાબિત હોતા હે કે હઝરત સુલેમાન અલ૦ કે વકત મિસરકે તાઅલ્લુકાત ફિલીસ્તીન ઓર શામકે સાથ દોસ્તાના ઓર બિરાદરાના થે. તવરાતકી કિતાબે અસલાતીનકે બાબ ૪ આયત ૨૧ મે લિખા હેકે " સુલેમાન અલ૦ સારી મમલકતોં પર સલતનત કરતાથા. નેહરે પુરાતસે લેકર ફિલીસ્તીયુનકી ઝમીન તક ઓર મિસરકી સરહદ તક વે ઉસે હદીયે દેતેથે ઓર સુલેમાન અલ૦ કી ઝિન્દીગી કે સબ દિન ઉસકી ખિદમત ગુઝારી કરતે થે.

બાઇસ્વાં ખાનદાન.

ઇકકીસવાં ખાનદાન યાઅને કાહિન બાદશાહોંકે આખરી બાદશાહકે ઝમાનેમે એક બઠા એહલેકાર સીસક નામીથા. જીસને આખરી કાહિન બાદશાહકે બાદ બ આસાની તખ્ત પર કબઝા કરલિયા. બાઅઝ મોઅરરિખ લિખતેહેં કે સીસક એસીરી થા યા બાબુલીથા લેકિન ઉસ વકત બાબુલકી સલતનત ઇતની તાકતવર ન હુઇથી કે

[મિસર પર ગુરશ કર સકે ઓર એસીરીયાકી સલતનત ગ્યારવીં સદ્દી કબ્લ મસીહ અલ૦ કે વકત કમઝોર હો ગઇ ઓર મા સિવાએ ઉસકે એસીરીયા ઓર મિસરકે દરમિયાન હઝરત સુલેમાન અલ૦ કી તાકતવર સલતનત કાયમ હો ચુકીથી જીસકો મિસર પહોંચનેસે પેહલે ફતેહ કરના ઝુરૂરી થા. મુમકિન હે કે સીસક અજનબી નસલકા હો મગર ઉસકા ખાનદાન ઇસ કદર અરસએ દરાઝસે મિસરમે આબાદ થાકે સીસકકો અજનબી બાદશાહ નહીં કહા જા સકતાથા.

સીસક કે તખ્ત નશીન હોને પર મિસરકે તાઅલ્લુકાત સુલેમાની સલતનતકે સાથ દોસ્તાના ન રહે. વજેહ યે હુઇકે એક શખ્સ યરબામ નામી બડા એટલે કારથા જીસકે દિલમે બાદશાહ બનનેકી હવસથી. હઝરત સુલેમાન અલ૦ કો ઉસકા રાઝ માલુમ હો ગયા. ઓર યરબામ ભાગકર મિસરકે ફિરઓનકે પાસ ચલા ગયા. સીસકને યરબામ કો બડી ઇઝઝતકે સાથ રખા ઓર ઉસકા ઇકતેદાર બઢાયા જબ હઝરત સુલેમાન અલ૦ વફાત પા ગયે ઓર ઉનકી જગેહ ઉનકા બેટા રજઆમ હોરીયાકા બાદશાહ હુવા તો યરબામને સીસકકો કહાકે:-

" અગર તુમ મુઝે મદદ દોતો હોરીયાકી સલતનત તુમારે ઝેરે નગીન હો સકતીહે " સીસકને કહા.

" યકદમ ફોજકશી મુફીદ ન હોગી કયોંકે ઇસ તરાહ બની ઇસરાઇલી એક ગેર કોમકો હમલા આવર દેખકર મુતતહિદ હો જાઇંગે ઓર જાનતોડ કર મુકાબિલા કરીંગે બેહતર હોકે પેહલે તુમ જાવ ઓર ઇસરાઇલી કોમોંકો અપને સાથ મિલાકર બાદશાહસે બરગશ્તા કરદો ફિર મે ફોજ લેકર ચઢ દોડુંગા. " યરભામને સીસકકી સલાહકે મુવાફિકહી કિયા.

ગો હોરીયાકે બાદશાહ રજઆમને સરહદી શેહેર શોકો, અદુલામ, અફરીકા, હયાત, ઝીફા, તકુઅ, બયત સુર, ઓર જરૂન વગયરાકો અચ્છી તરાહ મેહફુઝ કર રખાથા મગર યરભામને બડી આસાનીસે ચંદ બની ઇસરાઇલી કોમોંકો રજઆમ બાદશાહસે બરગશ્તા કર લિયા ઓર સીસક કો ખબર દે દી. સીસક ખબર પાતેહી બારા હઝાર ગાડીયાં (રથ) સાઠ હઝાર સવાર ઓર બે શુમાર પેદલ ફોજ-લેકર ચઢ દોડા રજઆમને સરહદ પર કિલે મેહફુઝ કિયે હુવેથે મગર સીસકકી બે શુમાર ફોજકે આગે વો ઠેર ન સકે. કોઇ બડા માઅરિકા ન હુવા ઓર સીસક ઉનકો બઆસાની ફતેહ કરકે અપના રાસ્તા સાફ કરતા હુવા યરૂ-શેલમ તક આ પહોંચા રજઆમ યરૂશેલમમે મેહસુર હો ગયા મગર આખિર ઉસને અમાન માંગી. સીસકને ઉસકો અમાન દી. ઓર શેહેરમે દાખિલ હોકર સુલેમાની હયકલકી

કીમતી ચીઝેં જો સોને ઓર જવાહીરાતકી થીં લુટ લીં ઓર સુલેમાની મેહેલમેભી કોઇ કીમતી ચીઝ ન છોડી મગર રજઆમ ઓર બાશિન્દોંકો કુછ ન કહા ઓર રજઆમકો હોરીયાકા બાદશાહ બદસ્તુર મુકરર કર દિયા મગર ઇસ શર્તકે સાથકે રજઆમ અપને આપકો મિસરી ફિરઓનકા ખિદમતગાર સમઝે ઓર ઉસકો ખિરાજ ભેજતા રહે.

યે ખાનદાન મિસરમે કરીબન દો સદી તંક હુકમરાન રહા મગર એશીયાઇ ઇલાકા (યહુદીયા ઓર શામકી સલતનત) જો સીસકને ફતેહ કિયા સિર્ફ તીસ સાલતક મિસરકે ઝેરે નગીન રહા ઉસકે બાદ રજઆમ કે પોતે અસાને બની ઇસરાઇલકો જંગી મશ્ક કરાકર આઝાદીકા અલમ બલંદ કિયા. ફિરઓને વકતને યે ખબર પાતેહી મિસર લીબીયા ઓર નોબીયાસે દસ લાખ ફોજ જમે કી ઓર ઉસપર એક કોશી (હબશી) જરનેલ કો જીસકા નામ ઝારહ થા નામવર કરકે ભેજા અસાભી કરીબન પાંચ લાખ ફોજ લેકર આગે બઢા ફિલીસ્તીનકે જુનુબમે મકામ મરીસકે મયદાનમે દોનોં લશકરોંકા મુકાબિલા હુવા યહુદી ઇસ કદર જોશમે થે કે ઉન્હોંને મિસરી ફોજકે છકકે છુડા દિયે ઓર મિસરીયોંકો શિકસ્તે ફાશદી. મિસરી સરપર પાઉં રખકર ભાગે મગર યહુદીયોંને બકોલ તવરાત “ જરાર તક ઉનકો રગેદા ઓર કોશીયો (હબશી ઓર મિસરી) કા લશકર મારા પડાં

ઓર જીતા ન બચા” ઇસ શિકસ્તસે મિસરકો અયસા અચ્છા સબક મિલા કે ફિર તીનસો સાલતક મિસરકે કિસી ફિરઓનકો એશીયાઇ ફુતુહાતકા ખ્વાબો ખ્યાલ તક ન આયા ઓર મિસરી હુદુદ કે અંદરહી મેહદુદ રહે.

સીસકકે ખાનદાનકે આખરી બાદશાહકે વકત મુલ્કે મિસર ફિર ટુકડે હો ગયા ઓર વહાં

હબશી બાદશાહ તવાયફુલ મુલુકીકા ફિર દોર દોરા હો ગયા. ઈકકીસવેં ખાનદાન યાઅને કાહન બાદશાહોંકો જબ મિસરમે ઝવાલ આયા ઓર બાઇસવાં ખાનદાન (સીસક)ને ઉનસે હુકુમત છીન લી તો ઇસ ખાનદાનકે અફરાદ નોબીયામે ચલે ગયે. નોબીયાકે બાદશાહને ઉનકો બડી ખાતેરો મદારાતસે રખા. બ તદરીજ ઉનકા રૂસુખ બડતા ગયા ઓર આખર ઉનમેસે એક શાહઝાદેને જીસકા નામ **પ્યાંખી** પ્યાન કિયા જાતા હે નોબીયાકી સલતનત પર કબઝા કર લિયા ઓર નોબીયાકે પાય તખ્ત નફતામે હુકુમત શુરૂ કર દી. નોબીયાભી ઉસ વકત છોટી છોટી રીયાસતોંમે મુનકસીમ થા મગર પ્યાંખીને તમામ રિયાસતોંકો અપને ઝેરે નગીન મુલહિક કર લિયા ફિર ઉસને મિસરકી તરફ નઝર દોડાઇ ઓર વહાંકા નકશા બિગડા દેખકર મિસરકે તમામ ખુદ મુખતાર હુકમરાનોંકો યકે બાદ દીગરે મગલુબ કરકે અપને તાબેમે કર લિયા

ઓર ઈસી તરાહ કબ્લ મસીહસે સાતવીં ઓર આઠવીં સદીકે દરમિયાન નોબીયા ઓર મિસરકા બાદશાહ બન ગયા. મિસરી શાહઝાદોંને એક દો મરતબે બગાવતેં ભી કીં મગર પ્યાંખીને ફિર ઉનકો ઝેર કર લિયા. ઓર એક વસીઅ સલતનતકી બુનિયાદ ડાલીથી મગર યે સલતનત ચંદ રોઝાહી રહી. પ્યાંખીકા કોઇ બેટા ન થા ઓર ઉસકી વફાત પર નોબીયાકે સરદારોંને એક સરદારકો જીસકા નામ કુસતા થા બાદશાહ બના લિયા. મગર યે બડા નિકમ્મા બાદશાહ થા ઓર ઉસ વકત મિંસરમે ફિર બગાવતકા અલમ બલંદ હુવા. એક મિસરી શાહઝાદેને મિસરકો નોબીયાકી હુકુમતસે આઝાદ કર લિયા ઓર આપ મિસરકા ફિરઓન બન બેઠા. મગર છે સાલ બાદ કુસતાકે બેટે શબકને ફિર મિસર પર ચઢાઇ કી ઓર મિસરકો ફતેહ કરકે ફિરઓને મિસરકો ઝિન્દા જલા ડાલા.

એસીરીયાસે જંગ.

ઉસ વકત એસીરીયાકી સલ્તનત ફિર બડી ઝબરદસ્ત હો ગઈ ઓર એસીરીયાકે બાદશાહને સુલેમાની સલતનતકો બેખો બુનસે ઉડા કર શામ પર અપના તસલ્લુત જમા લીયા ઓર યહુદીયાકી બાદશાહત પર ભી ચઢાઇ કર દી. સિર્ફ સમરૂનકી બાદશાહત જહાંહોસીઅ હુકમરાન થા બાકી રેહ ગઈ થી. એસીરીયાકે બાદશાહને

જીસ્કા નામ સલમનસીર ચહારૂમ થા સમરૂનપર ચઢાઇ કી. હોસીઅને મિસરકે હબશી બાદશાહ (શબક) સે ઇમદાદકી ઈલ્તિજા કી શબકને ઇમદાદકા વાઅદા કિયા મગર જલદી ઇમદાદકો ન પહોંચા. એસીરીયાકે શાહને સમરૂનકા મુહાસિરા કર લિયા હોસીઅ ઓર ઉસકી ફોજને તીન સાલ તક બરાબર મુકાબિલા કિયા ઓર કિલા ફતેહ ન હોને દિયા. ઇસ અરસેમે વો બરાબર મિસરી ફિરઓનકો ઇમદાદકે લિયે બુલાતા રહા. મગર કોઇ ઉસકી ઇમદાદકો ન પહોંચા. આખરી બાદશાહને સને ૭૨૩ કબ્લ મસીહમે સમરૂનકો ફતેહ કર લિયા ઓર શેહેરકો તાખ્તો તારાજ કરકે કઇ હઝાર બાશિન્દે ગિરફતાર કર લિયે જીનકો વો અપને હમરાહ નેનવેમે લે ગયા. ઓર યહુદીયાકે શેહેરોંમે અપની કોમોંકી બસતીયાં આબાદ કર દીં.

સલમનસીર ઇસ ફતેહકે બાદ મર ગયા ઓર ઉસકી જગે પર સરજોન સને ૭૨૨ કબ્લ મસીહમે તખ્ત નશીન હુવા સરજોન એસીરી બાદશાહોંમે બડા તાકતવર ઓર નામી ગુઝરા હે ઉસને જરરાર ફોજ લેકર જુનુબી ફિલીસ્તીન પર ધાવા કર દિયા કયોંકે યેહી એક ટુકડા મિસર ઓર એસીરીયાકી સલતનત કે દરમીયાન હાયલ રેહ ગયા થા ઉસકે બાદ મિસર પર ચઢાઈ કરનેકે લિયે ઉસકા રાસ્તા સાફ થા. ફિલીસ્તીનકે બાદશાહ હનુનને મિસરકે ફિરઓનકો

ઈમદાદકે લિયે બુલાયા ઉસ મરતબા શબક (ફિરઓન) બોહોત બડી ફોજ લેકર હનુનકી ઈમદાદકો પહોંચા ક્યોંકે વો સમઝતાથા કે અગર એસીરી તાકતકો યહાં ન રોકા ગયા તો મિસર પર ધાવા કરનેકે લિયે ઉસકો રોક ન ન રહેગી. દોનોં લશકરોંકા મુકાબિલા રાફિયાકે મયદાનમે હુવા. એક તરફ ખુદ સરજોન કમાન્ડર ઇન ચીફથા ઓર બિલ મુકાબિલ હનુન ઓર શબક થે. એક અરસે તક ખુંખ્વાર લડાઈ હોતી રહી મગર અનજામકાર મિસરી ફોજને શિકસ્ત ખાઈ ઓર એસીરી ફોજ ગાલિબ આઈ. હનુન ગિરફતાર હો ગયા મગર શબક જાન બચાકર ભાગ ગયા. ઓર સને ૭૧૨ કબ્લ મસીહમેં મર ગયા. સને ૭૧૧ કબ્લ મસીહમેં સરજોનને મિસરપર હમલા કરનેકા ઈરાદા કિયા મગર મિસરકે ફિરઓનને સફારત ભેજકર માઅઝિરત તલબ કી ઓર સરજોનને ઈરાદા તરક કર દિયા.

છે સાલબાદ વોલી મર ગયા. ઓર ઉસકી જગે ઉસકા બેટા સંકરીબ તખ્ત પર બેઠા ઉસકે તખ્ત પર બેઠતેહી ફિલીસ્તીન મેં બગાવતકા જોશ ઉઠા ઓર તમામ બાદશાહ જો એસીરીયાકે માતેહત થે ઉસસે ફિર ગયે. ખરકિયાહુ યહુદીયાકા બાદશાહ ઉન સબકા સરગનાથા. મિસરકે ફિરઓનકો ઈમદાદકે લિયે બુલાયા ગયા ઉસપર શાહે એસીરીયા સને ૭૦૧ કબ્લ મસીહમે ખુદ બગાવત

દુર કરને આયા ઓર એહલે ફિશયા ઓર ફિલીસ્તીનકી સરકોબી કરકે મવામ, અવરમ, અસકલાન ઓર જાફા વગેરાકો ફતેહ કરલિયા લેકીન ઉસ વકત મિસરી ફોજ વહાં પહોંચ ગઇ થી. એસીરીયા કે શાહને બડી સખતીસે મુકાબિલા કિયા ઓર ફિર મિસરી ફોજકો શિકસ્તે ફાશ દી.

સ ંકરીબ ઇસ તરફસે ફરાગત હાસલ કરકે મિસર પર ચઢાઈ કરનેકા ઇરાદા કર રહાથા કે બકોલ યસઅયાહ નબી ખુદાકા ફિરિશ્તા આસમાનસે ઉતરા ઓર એક રાતમે શાહે એસીરીયાકી ફોજમેસે એક લાખ પચાસ હઝાર આદમી માર ડાલે. બાકી જબ સુબ્હેહકો ઉઠે તો ઉન્હોંને અપને ચાર તરફ લાશોંકે ઢેર પાયે ઈસ પર યહુદી તો અલગ ખુશ હુવે કે ખુદાને ઉનકી મદદ કી ઓર મિસરી અલગ નાઝ કરને લગે કે મિસરી દેવતાઓંને દુશમનકો હલાક કિયા. શાહે એસીરીયા ઈસ દેહશતનાક વાકેએકે બાદ નેનવામે ચલા ગયા ઓર જબ તક વો ઝિન્દા રહા ઉસને યહુદી બાદશાહતકી આઝાદીમે મુતલક ખલલ ન ડાલા. લેકિન ઉસકે બેટેને સને ૬૭૨ કબ્લ મસીહમે ફિર યહુદીયા ઓર ફિલીસ્તીનકો મગલુબ કર લિયા ઓર ઉસકે બાદ મિસર પર ચઢાઇ કી. મિસરકા ફિરઓન બડી ફોજ લેકર નિકલા ઓર તીસરી મરતબા ફિર એશીયા ઓર અફરીકાકી ખુંરેઝ લડાઇ હુઇ મગર ઇસ મરતબાભી એશીયાઇ ફોજ ગાલિબ

આઇ ઓર એસીરીયાકે શાહને મિસર પર ગલબા પાકર ઉસકો બીસ સુબોંમે તકસીમ કર દિયા. હરેક સુબે પર એક ગવરનર મુકરર કિયા ઓર એક એક દસ્તા ફોજ વહાં મુતઅઇયન કર દીયા. ઓર મિસરી મંદરોંકા તમામ કીમતી સામાન જો હઝારહા સાલસે જમે હોતા રહાથા લૂટ કર અપને પાયતખ્તમે વાપિસ આગયા લેકિન તીન ચાર સાલકે બાદ મિસરમે ફિર બગાવતકા અલમ બલંદ હુવા ઓર સને ૬૬૬ કબ્લ મસીહમે એસીરીયાકે શાહને દુબારા મિસરકો ફતેહ કિયા.

સને ૬૫૦ કબ્લ મસીહમે મિસર ફિર આઝાદ હો ગયા ઓર એસીરીયાકા જવા ગરદનસે ઉતાર દિયા. એસીરીયાકા બાદશાહ અબ મિસર પર ચઢાઇ નહીં કર સકતાથા. ક્યોંકે સને ૬૫૧ કબ્લ મસીહમે બાબુલકે બાદશાહને અબીલામ વાલોંસે મિલકર એસીરીયાકે શાહસે બગાવત કી. ઓર એસીરીયાકે શાહકો ઇસ મસરૂફીયતકે બાઅસ મિસર પર ફોજ કશી કરનેકી પુરસત ન મિલી. મિસરકે ફિરઓનને અપની હિફાઝતકે ખ્યાલસ એશીયાએ કુચકકે લેડીયાકે શાહકે સાથ દોસ્તાના ઇતતિહાદ કાયમ કર લિયા. ઓર લેડીયાકે શાહને અપની ફોજકા એક યુનાની દસ્તા મિસરકે ફિરઓનકી ઇમદાદકે લિયે મિસરમે ભેજ દિયા. ઇસ અજનબી ફોજકી ઇમદાદસે ફિરઓનને મિસરમે અપના તસલ્લુત

બખુબી કાયમ કર લિયા ઓર જો શેહઝાદે ઉસકે ખિલાફ ઉઠે ઉનકી ખુબ ગોશમાલી કર દી. મગર ઉસકા નતીજા યે હુવા કે યુનાનીયોંકા રૂસુખ મિસરમે બોહોત બઢ ગયા. ઓર બેહરી હિસ્સેમે યુનાનીયોંકા આબાદીયાંભી કાયમ હો ગઇ. હરદો મમાલિકમે તિજારતી તાઅલ્લુકાત કાયમ હો ગયે ઓર સોદાગર એક તરફસે દુસરી તરફ જાને લગે. ઉસસે પેહલે મિસરીયોંકો અજનબી લોગોંસે ઇસિ કદર નફરતથી કે વો ગેર મુલ્કકા બરતનભી ઇસતેઅમાલ નહીં કરતેથે મગર અબ વો નફરત જાતી રહી. ઓર યુનાનકી શરાબકા મિસરમે બ કસરત ઇસતેઅમાલ હોને લગા. યુનાની હિરફતો સનઅતકી ચીઝેંભી મિસરમે કદર પાને લગીં ઓર ઉનકે મુઆવિઝેમે મિસરસે ગલ્લા, કપડા, ઓર કાગઝ યુનાની એશીયાએ કુચકકી યુનાની બસ્તીયાંમે જાને લગા. ઇસ તરાહ મિસરમે બતદરીજ યુનાની તેહઝીબ ફેલતી ગઇ.

બાબુલસે લડાઇ

ઇસ અરસેમે બાબુલકી સલતનત એસીરીયા પર ગાલિબ આ ગઇ ઓર એસીરીયાકી સલતનત બરબાદ હો ગઇ. મિસરકે ફિરઓન અબ આઝાદીકા દમ ભરને લગે. બરરી ફોજ તો યુનાની મોજુદ થી મગર મિસરકે ફિરઓનને જીસકા નામ નકુતા થા બેહરી ફોજભી તાકતવર બનાનેકા ઇરાદા કિયા. ઉસને દો બેડે બનાયે. એક બેહરએ રૂમકે

લિયે ઓર દુસરા બેહરએ કુલઝુમકે લિયે. ઇન દોનોં બેડોંકો ઝુરૂરતકે વકત મુલહિક કરનેકી ગરઝસે ઉસને દરીયાએ નીલસે એક નેહેર બેહરએ કુલઝુમ તક ખોદનેકા ઇરાદા કિયા. પેહેલેકે બાદશાહોંનેભી યે નેહેર ખોદીથી મગર કુછ ઝમાનેકે બાદ વો ફિર ભર ગઇથી. નકુતાને કઇ લાખ આદમી ઇસિ કામ પર લગા દિયે મગર મઝદુરોંમે વબા ફેલ ગઇ જીસમે એક લાખ બીસ હઝાર મઝદુર મર ગયે ઇસિ પર નકુતાને નેહેરકા ઇરાદા તરક કરદિયા ઓર ખુશ્કીકે રાસ્તે ચુનાની ફોજ લેકર શામ પર ચઢાઇ કર દી. ફિલિસ્તીન ઓર શામકો ફતેહ કરકે જબ વો સને ૬૦૫ કબ્લ મસીહ મે ફુરાતકે કનારે કરકમીસકે મયદાનમે પહોંચા તો નચુકદ નફ્ફર નામી બાબુલકા બાદશાહ બોહોત બડી ફોજ લેકર ઉસકે મુકાબિલ આયા લડાઈ સખ્ત ખુરેંઝ હુઈ મગર મિસરીયોંને યહાં ફાશ શિકસ્ત ખાઇ ઇસકા નઝઝારા યરમીયાહ નબીકી કિતાબકે ૪૬ બાબમે યું ખીંચા ગયા.

“ ખુદાવંદકા કલામ જો યરમીયાહ નબીકો ગેર કોમોંકી બાબત પહોંચા. યાઅને મિસરકે બાદશાહ ફિરઓન નકુતાકી ફોજકી બાબતં જો દરિયાએ પુરાતકે કરનારે કર કમીસમે થી જીસકો બાબુલકે બાદશાહ નચુકદ નફરને યહુદાકે બાદશાહ યહુવીકમ બિન યુસિયાહ કે ચોથે બરસમે શિકસ્ત દીથી. સિપર ઓર ઢાલકો તઇયાર કરો ઓર લડાઇ

પર ચલે આવ ઘોડોંકો જોતો, ઘોડોંપર સવારહો ઓર ખોદ સરપર રખકર નિકલો. નેઝોંકો જલાદો, બકતરોંકો પેહનો ક્યા સબબહે કે મે ઇન્હેં ઘબરાયે હુવે દેખતાહું. વે પલટ ગયેહેં ઉનકે બહાદુરોં તે શિકસ્ત ખાઈ. વે એક બારગી ભાગ જાતે ઓર પીછે ફિરકે નહી દેખતે કે ચારોં તરફ ડર હે. ખુદાવંદ કેહતાહે સુબુક પા ન ભાગને પાવેગા નં બહાદુર નિકલ બચેગા વે ઠોકર ખાઇંગે ઓર ઉતરકર દરિયાએ ફુરાત કે કનારે ગિરીંગે. યે કોનહે જો દરિયાકી માનિંદ બઢા આતાહે જીસ્કે પાની સેલાબોંકે માનિંદ ઉછલતે હેં ઓર વો કેહતાહે મે ચઢુંગા. ઓર ઝમીનકો છિપા લુંગા મે શેહરોંકો ઓર ઉનકે બાશિન્દોંકો નેસ્ત કરૂંગા. ઘોડોંપર ચઢો ઓર રથેં ખડકતી જાવેં ઓર બહાદુર નિકલેં કોશ ઓર ફોત જો સિપર લિયે ફિરતે ઓર લોદી જો કમાન કશીમે માહિર હેં કયોંકે યે ખુદાવંદ રબ્બુલ અફવાજકા દિનહે ઓર ઇનતિકામકા દિન તાકે વો અપને દુશમનોંસે ઇનતિકામ લે. ઓર તલવાર ખા જાયગી ઓર સયર હોગી ઓર ઉનકા લહુ પીકે મસ્ત હોગી. કયોંકે ખુદાવંદ રબ્બુલ અફવાજકે લિયે ઉતરકી સર ઝમીનમે દરિયાએ ફુરાતકે કનારે ઝબીહા મુકરર હે. અય મિસરકી કંવારી બેટી ! જલઆદકો ચઢ જા ઓર બલસાન લે. તુ બે ફાયદા બોહોત દવાયેં ઇસતેઅમાલ કરતી હે તુ ચંગી ન હોગી કોમોંને તેરી રૂસવાઇકા હાલ સુના ઓર તેરે નાલેસે ઝમીન ભર

ગઈ. કયોંકે બહાદુરને બહાદુર પર ટકકર ખાઇ વે દોનોં એક સાથ ગિર ગયે. ”

ફિરઓને મિસર નકુતા યે ખતરનાક શિકસ્ત ખાકર અયસા ભાગા કે ઉસને મિસરમે જાકર દમ લિયા. નચુકદ નફ્ર ઇસકા ઝુરૂર પીછા પકડતા મગર ઉસકો અભી અપની સલતનત હમ સાયા કોમોંકે હાથસે બચાનેકી ઝુરૂરત થી.

સને ૫૯૦ કબ્લ મસીહ ફિરઓને મિસરને ફિર યહુદિયાહ કે બાદશાહકો વરગલા કર અપને સાથ મિલા લિયા ઇસપર નચુકદ નફ્ર બોહોત બડી ફોજ લેકર યરૂશેલમ પર ચઢ આયા. મિસરકા ફિરઓનભી ફોજ લેકર અપને હમસાયાકી ઇમદાદ કો પહોંચા મગર ઉસને શિકસ્ત ખાઇ ઓર યહુદિયાકા બાદશાહ યરૂશેલમમે મેહસુર હો ગયા. નચુકદ નફ્રને યરૂશેલમમે સખતીસે મુકાબિલા કિયા ઓર સને ૫૮૬ કબ્લ મસીહમે યરૂશેલમકો ફતેહ કરકે યહુદિયાહ શાહકી આંખે નિકલવા દીં ઓર સુલેમાની હયકલ ઓર શેહેર યરૂશેલમકો આગ લગાકર હઝારહા યહુદિયોંકો ગિરફતાર કરકે બાબુલમે લે ગયા. ઇસ તરાહ મિસર ઓર બાબુલકી સલતનતકે દરમિયાન કોઇ બાદશાહત હાયલ ન રહી ઓર ઉસકા લાઝમી નતીજા જો કુછ હોનાથા હુવા.

સને ૫૬૮ કબ્લ મસીહ મેં નચુકદનફ્રને મિસર પર

ચઢાઈકી ઓર મિસરી અફ્વાજકો બે દરેગ કત્લ કરકે ૫૬૫ મે તમામ મિસર પર અપના કબઝા કર લિયા. ઓર મિસરકી હાલત ઝલીલ કર દી. ઇસ તરાહ ખરકીલ નબીકી પેશીન ગોઇ પુરી હુઇ કે " મિસરકી મમલેકત સારી મમલેકતોંસે ઝિયાદા હકીર હોગી."

ઇરાની હમલે. સને ૫૪૯ કબ્લ મસીહમે કયખુસરૂ જો ફારસકા બાદશાહ થા ઉસને મીડિયા (હમદાની) કી સલતનતકો તબાહ કરકે ફારસમે તાકતવર સલતનત કાયમકી. ઈસ પર બાબુલ ઓર મીડિયાકી સલતનતોંકો બડા અંદેશા હુવા ઓર કયખુસરૂકો દબાનેકી ફિકર કરને લગે. મિસરકોભી ઉન્હોંને અપને સાથ મિલા લિયા મગર કયખુસરૂને બાબુલકી સલતનતકોભી તબાહ કિયા. ઓર મીડિયાકે બાદશાહ કરાસીસકોભી કેદ કર લિયા ઓર એશિયાએ કુચક, શામ, જઝીરએ ઇરાકે અરબી વગેરા પર અપના તસર્રુફ કર લિયા ઇસકા ઇરાદા મિસર પર ફોજ કશી કરનેકા થા મગર ઉસી વકત ઉસકો ફારસ કે શિમાલમે તુરાનીયોંકે સાથ માઅરિકા પેશ આ ગયા ઓર મિસર ઉસકે હાથસે બચ ગયા.

સને ૫૨૯ કબ્લ મસીહમે કયખુસરૂકે બેટે બેહરાસપને મિસર પર હમલા કિયા ઓર મિસરકો તબાહો વીરાન

કિયા. મંદિરોંકો લૂટા મુરતે તોડ ડાલીં ઓર મિસરીયોંકે સાંડ ખુદા (હાપી) કો એન જુલુસકે વકત પકડ કર કત્લ કર ડાલા. બેહરાસપકે હાથસે મિસરીયોંકો બડી અઝીયત પહોંચી મગર ઉસકે બેટે દારાએ ગુસ્તાસપને ઉનકે સાથ નરમ સુલુક કિયા. ઓર ઇસ તરાહ ઉનકો અપના મુતીઅ બનાયે રખા.

જબ સને ૪૯૦ કબ્લ મસીહમે દારાએ ગુસ્તાસપકો યુનાનમે શિકસ્ત મિલીતો મિસરીયોંને સને ૪૮૭ કબ્લ મસીહમે બગાવત બપા કરદી ઓર ઇરાની ફોજકો જો એક લાખ બીસ હઝારકે કરીબ મમફસમે મુકીમથી મગલુબ કરકે કત્લ કર ડાલા મગર દારાએ ગુસ્તાસપકે બેટેને દુસરે સાલહી અઝ સરે નવ મિસરકો ફતેહ કર લિયા. ફિર ચંદ સાલ તક મિસરી ચુપચાપ રહે મગર સને ૪૬૦ કબ્લ મસીહમે ઉન્હોંને ફિર બગાવતકા ઝંડા બુલંદ કિયા ઓર એથન્ઝ (યુનાન) કે બાદશાહસે મદદ તલબકી. એથન્ઝકે શાહને ચાલીસ હઝાર સિપાહી ભેજ દિયે. મિસરીયોં ઓર યુનાનીયોંને ઇરાની ફોજકો મમફસમે ઘેર લિયા મગર મગલુબ ન કર સકે. ઇતનેમે ઇરાનકે શાહને તીન લાખ ફોજ મિસરમે ભેજ દી. મમફસકે બાહર મયદાનમે એક ખુંરેઝ લડાઈ હુઈ જીસમે મિસરીયોં ઓર યુનાનીયોંને શિકસ્તે ફાશ ખાઇ યુનાની ભાગ કર અપને જહાઝોંમે જો દરિયાએ નીલમે થે સવાર હો ગયે મગર ઇરાનીયોંને ઉનકો ઘેર લીયા. ઓર

ઉનકો બે દરેગ કત્લ કર ડાલા ઉસકે બાદ મિસરી બ દસ્તુર ઇરાનીયોંકે મુતીઅ બન ગયે. ઓર સને ૪૫૫ સે લેકર ૪૦૬ તક બિલકુલ ચુપચાપ રહે ઓર સને ૪૦૫ કબ્લ મસીહકે શુરૂમે મિસરીયોંને તીસરી મરતબા ફિર ઇરાનીયોંકે ખિલાફ બગાવતકા અલમ ઉઠાયા ઓર ઇસ મરતબા વો કામયાબ હો ગયે. ઇરાની ફોજકો મિસરસે બદર કરકે ઉન્હોંને એક અપના બાદશાહ મિસરકે તખતપર બિઠાયા જીસ્કા નામ નફરૂસ થા.

ફિર સને ૩૪૦ કબ્લ મસીહમે ઇરાની બાદશાહને સાડે તીન લાખ ફોજકી જમીઅતસે મિસર પર હમલા કિયા ઓર મિસરી બાદશાહ ઓર ઉસકે યુનાની મદદ ગારોંકો શિકસ્ત દેકર અઝસરે નવ મિસરમે ઇરાની તસલ્લુત કાયમ કિયા. ઓર મિસરી બાદશાહોં કે ખાનદાનોંકા આયંદાકે લિયે ખાતમા હો ગયા. ઉસકે બાદ મિસરમે કોઈ વતની બાદશાહ હુકમરાન નહી હુવા ઓર ખરકીલ નબીકી યે પેશીન ગોઇ પુરી હુઇ " ખુદાવંદ યહુવાહ યું ફરમાતાહે કે મે બુતોંકો ભી નેસ્તો નાબુદ કરૂંગા. ઓર નુફમેસે મુરતોંકો મિટા ડાલુંગા ઓર આગેકો મિસરકી સર ઝમીનકા કોઇ બાદશાહ ન હોગા."

સને ૩૩૪ કબ્લ મસીહમેં સિકંદરે આઝમ યુનાનીને

યુનાની ઓર રૂમી

જો મકદુનીયાકા બાદશાહ થા એશીયાએ કુચક ઓર ફિલીસ્તીનકે સાહિલપર કબઝા કર લિયા. ઓર ફિર સને ૩૩૨

કબ્લ મસીહમે મિસરકો ફતેહ કરકે દરિયાએ નીલકે દહાને પર એક શેહર આબાદ કિયા જીસકા નામ ઈસકન્દરીયા રખા ગયા. વહાં યુનાની બસ્તી આબાદકી ગઈ ઓર મિસરકા પાયતખ્ત ઈસકન્દરીયેમે મુકરર કિયા ગયા. તમામ આલા ફોજી ઓર માલી ઓહદે યુનાનીયોંકે હાથમે દિયે ગયે. બરરી ઓર બેહરી ફોજભી યુનાની રખખી ગઈ મગર મિસ-રીયોંકે મઝહબમે સિકન્દરને દખલ ન દિયા બલકે ઉનકે મંદિરાં ઓર ખુદાઓંકી તાઅઝીમો તકરીમકી, મિસરી ઈસિ પર બડે ખુશ હો ગયે ઓર અમનકે સાથ યુનાની હુકુમતમે ઝિંદગી બસર કરને લગે જબ સિકન્દર મર ગયા તો મિસ-રકી હુકુમત ઉસકે નીમ ભાઈ ઓર ફોજી અફસર બતલીમુસ કે હાથ આઈ બતલીમુસને સિકન્દરકી લાશ એશીયાએ કુચકસે લાકર ઈસકન્દરીયે મેં દફનકી.

સને ૩૨૨ કબ્લ મસીહમેં બતલીમુસને સેરેસનીકા (બરકા) કા ઈલાકા જો મિસરકે શિમાલ મગરિબમે હે ફતેહ કરકે અપની હુકુમતમે શામિલ કર લિયા. બતલી મુસકા ખાનદાન કરીબન તીન સદી તક મિસરમે હુકમરાન રહા. ઉસકે બાદ રૂમીયોંને એશીયાએ કુચક ફિલીસ્તીન પર કબ્જા કરકે સને ૩૦ કબ્લ મસીહમે મિસરકો ભી ફતેહ કર લિયા ઓર યુનાની બાદશાહોંકા ખાતમા કરકે રૂમી હુકમરાનોંકા દોર શુરૂ કિયા મગર રૂમીયોંકે ઝમાનેમે

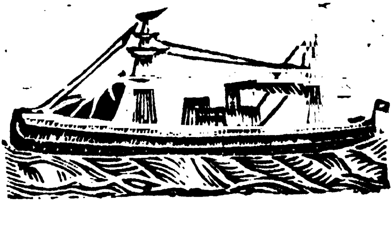
મિસર સિર્ફ એક સુબેકી સુરત બન ગયા. ઇસકી શાહી શવકત બિલકુલ જાતી રહી ઓર ઇસલામી ફુતુહાતકે ઝમાને યાઅને ઇસવી સન ૬૩૯ તક મિસર બદસ્તુર રૂમીયોંકે માતેહત રહા.

ચોથી સદી ઇસવીકે ઇબતિદામે રૂમી શાહ કુસતુન તીનને ઉમાકો છોડકર કુસ્તુનતુનીયાકો દારૂલ ખિલાફા બના લિયા ઓર જબ સને ૩૬૪ મે રૂમી સલતનત શરકી ઓર ગરબી હિસ્સોંમે તકસીમ હો ગઇ તો મિસરકા શરકી હિસ્સા સલતનતે રૂમી શાહાને કુસતુનતુનીયાકે ઝેરે હુકુમત આ ગયા.

ઇસાઇ મઝહબ

યે તો સહી તોર પર નહીં કહા જા સકતા કે મિસરકે કિબતીયોંમે ઇસાઇ મઝહબ કિસ તારીખસે ફેલના શુરૂ હુવા મગર ઇતના સાબિત હોતા હે કે દુસરી સદી ઇસવીમે રૂમી બાદશાહોં ઓર ગવરનરોંને મિસરકે કિબતી ઇસાઇયોંકો સતાના શુરૂ કિયા મગર જબ ખુદ કુસ્તુનતીન કયસરે રૂમને ઇસાઇ મઝહબ કુબુલ કર લિયા તો ઉસને ઇસવીયતકો શાહી દીન નામઝદ કર દિયા. ઓર ઉસી વક્તસે મિસર ઓર દીગર રૂમી ઇલાકોંમે ઇસાઇ મઝહબકી બડી કદરો મનઝિલત હોને લગી.

લેકિન ઇસવીયતમે બોહોતસે ચર્ચ કાયમ હો ગયે જો એક દુસરેસે સખ્ત મુખતલિફ અકાયદ રખતે થે મિસરમેભી દો ચર્ચ થે એક કલીસાએ ઇસકન્દરીયા ઓર દુસરા મિસરી, મિસર કે કિબ્તી ઝિયાદા તર જેકો બાઇટ ફિરકે કે થે ઓર ઉન દોનોં ચરચોંમે હમેશા મઝહબી ઝગડે ઓર ફસાદ પયદા હોતે રહેતે થે.

બાબ પર.

ફત્હે મિસર.

સને ૧૯ હિજરી.

અબ યહાં હમ મુલ્કે મિસરકે કદીમ તારીખી હાલાત ખતમ કરકે ફુતુહુલ ઇસલામકે ચોથે હિસ્સે કે બાબ ૪૧ મેં જો હાલાત અધુરે રખેહેં ઉનકો બ્યાન કરતે હેં. નાઝરીનકો ચાહીયેકે ચોથે હિસ્સે કે એકતાલીસવેં બાબકો એક બાર પઢકે અપની યાદ તાઝા કર લેં ઓર ફિર ઇસ બાબકો શુરૂ કરેં.

જબ સને ૧૭ હિજરી કે આખિરમે શિમાલી શામમે એહલે અરબકે ખિલાફ શાહે હરકુલને બગાવત બપા કરાદી ઓર કીસારીયાકે રાસ્તે મિસરસે બોહોત બડી તેઅદાદમે રૂમી ફોજ ભેજ દીતો બગાવત દુર કરને ઓર રૂમી ફોજકો શિકસ્ત દેનેકે બાદ ઝુરૂરી સમઝા ગયા કે કીસા-રીયા કો ભી ફતેહ કિયા જાયે. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ને ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર ફારૂક રદી૦ કે હુકમકે મુતા-બિક કીસારીયાકો ફતેહ કર લિયા મગર ઉસકે સાથ હી ઉન્હોંને ખલીફએસાની રદી૦ કી ખિદમતમે યે અરઝદાશ્ત ભેજ દીકે "કીસારીયાતો ફતેહ હો ગયા હે લેકિન જબ તક મિસર ન ફતેહ કિયા જાયગા તબ તક રૂમીયોંકી તરફસે

એહલે અરબકો હમેશા અનદેશા રહેગા. કયોં કે ફિલીસ્તી-નકે કનારેકે તમામ બંદર ગાહોંકે સાથ મિસરકા રાસ્તા ખુલા પઠા હે ઓર ખુશ્કી રાસ્તાભી મિસરકે લિયે મોજુદ હે. ગો ખુશ્કીકી તરફસે હમલા હોતો એહલે અરબ ઉસકી રોક કર સકતે હેં મગર સમન્દરકી તરફસે કોઇ રોક નહી. કી જા સકતી કયોંકે હમારે પાસ જહાઝ નહી હેં ઓર રૂમી જબ ચાહેં જહાઝોંમે ફોજ સવાર કરકે ફિલી-સ્તીનકે કિસી બંદર ગાહ પર ફોરન આસાનીસે ઉતાર સકતે હેં ઇસલિયે એહલે અરબકી હિફાઝતકે લિયે નિહા-યત ઝુરૂરી હે કે મિસરકો ફતેહ કર લિયા જાયે ઓર રૂમીયોંકા ખદશા ઉસ તરફસે મિટા દિયા જાયે. ”

હઝરત ઉમર રદી૦ ને ઉમરૂ બિન આસ રદી૦કી અરઝ દાશ્ત મુલાહિઝા ફરમાઇ. મગર હઝરત ઉમર રદી૦ કી પાલીસી જો નિહાયત દુર અંદેશીપર મબનીથી ઓર જીસકી યુરોપીયન આજ તક બડી તાઅરીફ કરતે હેં યે થીકે ઝિયાદા ફુતુહાત ન કી જાયેં બલકે જીસ કદર ઇલાકા ઉનકે કબઝેમે આ ચુકા હે ઉસકો ખુશહાલ કરેં ઓર અરબ સલતનતકી બિના મઝબુત કરકે માતેહત કોમોંમેં અદલ ઓર ઇનસાફ કાયમ કરેં. ઉનકી ખેતીબાડીકી હાલતમે તર-કકી કરેં ઓર ઉનકી હિરફતો તિજારત કો ફરોગ દેં ઓર ઉનકો ઇસલામી ઝવાબિત વ કવાયદસે મુસતફીઝ કરકે

એહલે અરબકે સાથ ઉનકે તાઅલ્લુકાત મુહિબ્બાના ઓર બિરાદરાના હો જાયેં ઇસલિયે ઉન્હોંને ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ કી દરખ્વાસ્તકો ના મનઝુર કિયા ઓર કહાકે “ ઝિયાદા ફુતુહાત કરનેસે મોજુદા ફુતુહાત પર કિનાઅત કરના અચ્છા હે. ”

ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ યે જવાબ સુનકર ખામોશ હો ગયે મગર જબ હઝરત ઉમર રદી૦ સને ૧૮ હિજરી કે ઇબતિદામે તાઉનકે વક્ત એહલે અરબકો દિલાસા દેને ઓર મુલ્કે શામકા ઈનતિઝામ કરને આયે તો ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને જો હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ કી વફાતકે બાદ શામમે આલા અફસર થે હઝરત ઉમર રદી૦ કી ખિદમતમે ફિર મિસર પર ચઢાઇ કરનેકા સવાલ પેશ કર દિયા ઓર અયસે ઝબરદસ્ત દલાયલ પેશ કિયે કે હઝરત ઉમર રદી૦ ને આખિરકાર ઇસ ઝુરૂરતકો તસલીમ કર લિયા ઓર મોઆવીઆ બિન અબુ સુફિયાન રદી૦ કો દમિશ્કમે આલા અફસર મુકર્રર કરકે ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ કો મિસર પર ચઢાઇ કરનેકા હુકમ દિયા ઓર આપ મદીનેમે વાપિસ તશરીફ લે ગયે. ચુનાંચે ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ સિર્ફ ચાર હઝાર જવાન હમરાહ લેકર મિસરકી તરફ રવાના હુવે.

યે બાત નિહાયતહી કાબિલે ગોર હૈકે મુલ્કે મિસર જીસપર ચઢાઇ કરનેકે લિયે કોઈ હમલા આવર હો લાખસે કમ ફોજ ન લે ગયા થા બલકે બાઅઝ હાલતોંમે હમલા આવર ફોજકી તેઅદાદ તીન સાડે તીન લાખ તક પહોંચ- તીથી ઉસ મુલ્કકો ફતેહ કરનેકે લિયે સિર્ફ ચાર હઝાર અરબ રવાના હુવે. હાલાંકે મિસરમે રૂમી ફોજે ઝિયાદા મુતઅઇયન થીં ઓર મિસરી ફોજે અલગથીં મગર ઉન મુસલમાનોંકા ઇમાન ઓર ભરોસા અપને અલ્લાહ તઆલા પર દેખોકે નિસબતન એક મુઠ્ઠીભર જમાઅત એક તાકતવર મુલ્કપર હમલા કરને નિકલીહે. કોઈ શુબ્હા નહીં કે યે ખુદાદાદ હિમ્મત ઓર હોસલા સિર્ફ એહલે અરબકાહી હિસ્સાથા મસલ મશહુર હેકે ગીડરકા શિકાર કરને નિકલો તો શેરકા સામાન હમરાહ લેલો. મગર યહાં એહલે અરબ શેરકે મુકાબિલે પર જાતેહેં ઓર સામાન ગીડરકે શિકાર કે લિયેભી કાફી નહીં. ખુદ હઝરત ઉમર રદી૦ કો જો નિહા- યત દુર અંદેશથે ઇસ કલીલ જમાઅતકી તરફસે ફિકર દામનગીર હુઇ ઓર મદીને પહોંચતેહી ઉન્હોંને એક કાસિદ તેઝ રફતાર ઉંટ પર સૂવાર કરકે ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ કી તરફ રવાના કિયા ઓર યે લિખ ભેજા કે " અગર મિસરકી સર ઝમીન મે પહોંચનેસે પહેલે તુમકો મેરા ખત મિલ જાયે તો ઉસી જગેસે વાપિસ આ જાવ લેકિન અગર તુમ કાસિદકે પહોંચને પર મિસરકી સર ઝમીનમે

પહોંચ ગયે હો તો ફિર તન બ તકદીર બઢે જાવ ઓર તવકકલ બ ખુદા મિસરમેં જંગ શુરૂ કરદો મેને તુમકો અલ્લાહકે સિપુર્દ કિયા અલ્લાહ તુમારા હાફિઝો નાસિરહે.”

હઝરત ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ અપને લશકરકે સાથ અરીશ મકામમેં જહાંસે મિસરકી હદ શુરૂ હોતીહે ખયમે ઝન થે કે હઝરત ઉમર રદી૦ કા કાસિદ ખત લેકર પહોંચા. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ખત લેકર ખોલા ઓર પઢ કર અપને સાથીયોંકો સુનાયા ઓર કહા. “ અબ હમ મિસરકી હદમે પહોંચ ચુકેહેં ઓર અબ હમકો અમીરૂલ મોઅેનિનકે હુકમકે મુતાબિક તન બતકદીર તવકકુલ બ ખુદા આગે બઢના ચાહીયે.” હાઝેરીનને ખલીફા કે હુકમકો બસરો ચશ્મ મનઝુર કર લિયા ઓર બિલ ઇતતિફાક કહાકે–“હમ અલ્લાહકી રાહમે જાનેં નિસાર કરનેકા પકકા ઇરાદા કરકે આયે હેં ઓર ઇસ બાતકા દિલસે એહેદ કર ચુકે હેં અબ હમકો મુંહ નહીં મોડના ચાહીયે ઓર અમીરૂલ મોમેનિનકે હુકમકી તાઅમીલ કરની ચાહીયે. અલ્લાહ હમારે સાથ હે હમ ઉસકી હિફાઝતમે હેં ઓર વોહી હમારા ભરોસા ઓર તકીયા હે.”

ઊમર ઇબ્નુલ આસ રદી૦ યે સુનકર બોહોત ખુશ હુવે ઓર અલ્લાહકા નામ લેકર લશકરકો કુચકા હુકમ દિયા

જબ વો પલોસીમ (ફરમા) કે કરીબ પહોંચે તો વહાં રૂમી ફોજસે મુકાબિલા પેશ આયા જો સરહદકી હિફાઝતકે લિયે વહાં મુકરરથી એહલે અરબને તીન હફતેમે ઉસ મકામકો ફતેહ કિયા ઓર રૂમીફોજકો શિકસ્ત દેકર ભગા દિયા. ઈસ લડાઈકે મુફસ્સીલ હાલાત તારીખોંમે નહીં મિલતે. યે મકામ યાઅને ફરમા મિસરકી કુનજી સમઝી જાતીથી ઓર ઉસકો મિસરકા દરવાઝાભી કેહતેથે ઈસલિયે જબ કભી મિસર પર કોઇ બીરૂની હમલા હુવા તો ઉસ મકામ પર પેહલી લડાઈ હુઇ ઓર ઉસકો ફતેહ કરનેકે બાદ હમલા આવરોંકો મમફસ તક પહોંચનેમે કોઈ દિકકત પેશ નહીં આતીથી કયોંકે રાસ્તેમે કોઇ ઓર મઝબુત કિલા ન થા.

ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ નેભી ફરમેસે મમફસકા રૂખ કિયા કયોંકે વાદીએ ડલ્ટાકી તરફ બઢનેમે બવજેહ દરિયાએ નીલકી મુતઅદદિદ શાખોં ઓર નેહરોં કે હાયલ હોનેકે એહલે અરબકે લિયે જીનકે પાસ પુલ બાંધનેકા સામાન નહીં થા રાસ્તા નિહાયત દુશવાર ગુઝારથા.

પિછલે બાબમે બ્યાન હો ચુકાહે કે યુનાનીયોંકી ફતેહકે બાદ મિસરકા દારૂલ ખિલાફત ઇસકન્દરીયા મુકરર હો ચુકાથા જો ખુદ સિકંદરે આઝમને દરિયાએ નીલકે દહાને પર આબાદ કિયાથા ઓર રૂમીયોંને ભી ઇસકન્દરીયાકો હેડ કવારટર બનાયે રખા. ઈસિ લિયેકે ઇસકન્દરીયેકા રાસ્ત ઉમા

ઓર કુસતુનતુનીયાકે સાથ બિલકુલ ખુલા થા. શાહે કુસ્તુન તુનીયાકી તરફસે ઇસકન્દરીયામે એક રૂમી ગવરનર રેહતા થા. જો તમામ મુલ્ક પર હુકમરાન થા લેકિન રૂમી ગવરનમેન્ટને ટેકસ બઆસાની વુસુલ કરને ઓર રિઆયાકો મુતીઅ વ તાબેદાર બનાયે રખનેકી ગરઝસે કિબ્તી સરદારભી મુકરર કર રખેથે ઇન્હીમેસે એક સરદાર મકુકસ થા જો ઉસ વકત મમફસમે સુકુનત પીઝીર થા ઓર કયસરકી તરફસે ખિરાજ જમે કરનેકા મુનતઝિમથા. વો બડા માલદાર આદમી થા ઓર શેહઝાદોંકી તરાહ અવકાત બસર કરતા થા ઉસને કયસરકી નઝરોંમે મકબુલ હોનેકી ખાતર ઇસવી મઝહબભી કુબુલ કર લિયાથા મગર વોભી અપને હમ વતનોંકી તરેહ જેકે બાઈટ ફિરકે ઓર મિસરી કલીસીયાકા પયરવ થા. ઇસકન્દરીયેકે યુનાની કલીસીયેકી તરફસે કિબ્તીયોંકો હંમેશા તકલીફ પહોંચતી રેહતીથી ઓર રૂમો હુકકામભી ઉનપર નિહાયત સખતી કરતેથે. જો કુછ પયદાવાર હોતીથી વો ઉમા ઓર કુસતુનતુનીયેમે પહોંચ જાતીથી ઓર મહેનત કરને વાલે ફાકા કશીકો મુસીબત ઉઠાતે થે અલાવા ઇસકે રૂમીયોંને મિસરીયોં પર ભારોત બડે ટેકસ લગા રખેથે ઓર રૂમીયોંકે હાથસે રઇયત નિહાયત તંગ ઓર પરેશાનથી મકુકસભી અપની કોમકી ઝિલ્લત ઓર તકલીફકો મેહસુસ કરતા થા મગર બવજેહ અપની ખુદ ગરઝી ઓર શાહી રોઅબકે કુછ નહી કર સકતા થા.

યે મકુકસ વોહીથા જીસકો આં હઝરત સલ૦ ને સને હિજરી ૬ મે દાઅવતે ઇસલામ દીથી ઓર ઉસકી તરફ એક કાસિદકે હાથ અપના ખત રવાના કિયાથા જયસે કે શાહે ઇરાન (કિસરા) શાહે કુસ્તુનતુનીયા (કયસર) ઓર બની ગસ્સાનકે બાદશાહકો દાઅવતી ખુતુત ઇરસાલ કિયેથે. મકુકસને કાસિદકી બડી ખાતિરદારીકી ઓર આં હઝરત સલ૦ કા નામા પઢા. મકુકસને ઇસ્લામતો કુબુલ ન કિયા મગર આં હઝરત સલ૦ કો બોહોતસે તોહફે ઇરસાલ કિયે ઓર જવાબભી નિહાયત મોઅદદિબાના લિખા.

જબ ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ અપને લશકરકે સાથ હેલી પોલસ (અયને શમ્સ) કે કરીબ પહોંચા જહાં પેહલે એક બડા મંદિરથા ઓર અબ ગિરજા બન ગયા થા. તો ગિરજે કે બિશપને ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કો મિલકર ચાર દિનકી મોહલત માંગી તાકે ઈસ અરસેમે અગર મુમકિન હોતો એહલે અરબસે સુલેહ કર લી જાયે મગર ચાર દિનકે બાદ રૂમી ફોજ મયદાનમે નિકલ ખડી હુઈ ઓર ખુંરેઝ માઅરિકા હુવા. અનજામકાર રૂમીયોંકો શિકસ્ત હુઈ ઓર વો ભાગ કર મમફસમે જો વહાંસે ચંદ મીલકે ફાસલે પરથા ચલે ગયે. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ભી કુચ કરકે મમફસકી તરફ બઢે, મગર રૂમી ફોજ કિલેમે બંદ હો ગઈ ઓર એહલે અરબને કિલેકે મુકાબિલ કેમ્પ લગાદિયા. મમફસ

મિસરકા કદીમી શેહેર થા જયસાકે પિછલે બાબમે બ્યાન હો ચુકાહે ઈસિ શેહેરકો મસીહ અલ૦ સે પાંચ હજાર ઓર બકોલ બાઅઝ ચાર હઝાર સાલ પહેલે મિસરકે બાદશાહને બનાયા થા. યુનાની હમલે કે વકત તક યે શેહેર મિસરકા અવ્વલ દરજેકા શેહેર થા મગર ઈસકન્દરીયા આબાદ હોનેપર મમફસ દુસરે દરજે પર સમઝા જાને લગા. ઈસ શેહેરને સેંકડો હમલા આવર દેખેથે ઓર સેંકડોં માઅરિકે ઉસકો પેશ આયેથે મગર અભીતક ઉસકી ફસીલ બદસ્તુર થી. કિલા બદસ્તુર મઝબુત ઓર મેહફુઝ થા ઓર ફસીલકે આસપાસ એક બડી ખંદક થી. અલાવા ઈસકે મશરેકી તરફ દરિયાએ નીલકી હિફાઝતથી.

અલાવા કિબતીયોં કે રૂમી ફોજકીભી ઇસમે ખાસી તેઅદાદથી. ખંદકમે લોહેકી કીરચેં ઓર છુરીયાં, કુલ્હા-ડીયાં વગેરા ડાલ દીથીં તાકે હમલા આવર ખંદકકો ઉબુર ન કર સકેં. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને મમફસકા મુહા સિરા કરકે ઇસપર હમલે શુરૂ કર દિયે મગર કામ-યાબી ન હુઇ.

હઝરત ઊમર રદી૦ કે પાસ જબ ઇસકા કાસિદ અરી-શસે વાપિસ હોકર પહોંચા ઓર ઉસને એહલે અરબકે અઝમ બિલ જઝમસે હઝરત ઊમર રદી૦ કો ખબર દી તો આપને ફિલફોર કુમક કે લિયે એક ફોજ તઇયાર કરકે

બ સરકરદ્દગી ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ રવાના કરદી. ઈસ ફોજમે અલાવા મશહુર શુજાઅ ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ કે અબાદા બિન સામત રદી૦ મકદાદ બિન ઉમર રદી૦ ઓર મુસલિમા બિન મોહમ્મદ રદી૦ ભી શામિલ થે. જો એકં એક હઝાર સવારકે બરાબર સમઝે જાતેથે. યે ફોજ બકોલ બાઅઝ સિર્ફ ચાર હઝારથી ઓર બકોલે બાઅઝ દસ હઝારથી લેકિન આખરી રિવાયત સહી માઅલુમ હોતીહે. યે કુમકી ફોજ ઉસ વકત પહોંચી જબકે ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ને મમફસકા મુહાસિરા કિયા હુવાથા. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ફિર કિલે પર કઇ એક હમલે કિયે મગર હરબાર ઉનકો પસપા હોના પડા. વજેહ ઉસકી યેથી કે એહલે અરબકે પાસ કિલે તોડને ઓર ફસીલેં મિસમાર કરનેકે આલાત નહીં થે વો મુહાસિરે કે વકત સિર્ફ ઇતનાહી કર સકતેથે કે એહલે કિલેકા બેરૂનજાતસે તાઅલ્લુક કાટ દેં ઓર કિલેપર જુરાઅત ઓર શુજાઅતસે હમલે કરતે રહેં ઇસ લિયે જો કિલે ઝિયાદા મઝબુત હોતેથે ઉનકે મુહાસિરેમે બોહોત અરસા લગ જાતાથા. મમફસમેભી યેહી સુરત પેશ આઇ. રૂમી ફોજ મુહાસિરેમે તંગતોથી મગર ચુંકે રસદકા સામાન કિલેકે અંદર બોહોતથા ઇસલિયે વો બરાબર મુકાબિલે પર અડી રહી એહલે અરબભી ઉનકે મુકાબિલે પર ડટે રહે ઓર હર રોઝકી નાકામીસે ઉનકે અઝમમે કુછ ફરક ન આયા.

એક દિન રૂમી અફસરને અપને હમરાહીયોંકે સાથ મશવિરા કિયા કે "કિસ તરાહ એહલે અરબકે હાથસે ઉનકો નજાત મિલ સકતી હે. ઇસ તરાહ કબ તક હમ ચુહોંકી તરાહ બિલમે ઘુસે રહીંગે. કયોં ન હમ મયદાનમે નિકલકર ઉનકા મુકાબિલા કરેં" માતેહત સરદારોં ઓર મકુકસને ઇસકે જવાબમે કહા.

"એહલે અરબકા મયદાનમે મુકાબિલા કરના નિહાયત મુશકિલ હે અબ તક કિસી મયદાનમે ઉનકો શિકસ્ત નહીં મિલી. કિસી તદબીરસે ઉનપર ગલબા કિયા જાયે તો મુમકિન હે વો મગલુબ હો જાયેં ઓર એક દફા વો મગલુબ હો ગયે તો ફિર વો ઇસ તરફ આનેકી જુરાઅત ન કરીંગે." રૂમી અફસરને પુછા.

"વો કયા તદબીર હો સકતી હે" એક શખ્સને કહા.

"એહલે અરબ જુમા કે દિન સબકે સબ નમાઝકે લિયે મયદાનમે જમે હોતે હેં ઉસ વકત અગર અચાનક ઉન પર હમલા કિયા જાયે તો અજબ નહીં કે વો મગલુબ હો જાયેં."

ઇસ તજવીઝકો સબને પસંદ કિયા ઓર રૂમી અફસરને ચાર હઝાર સવારોંકા એક દસ્તા મુકરર કરકે જુમેકી રાતકો પિછલે પેહેરકે કરીબ કિલેસે બાહર નિકાલા. ઓર ઉનકે

અફસરકો હિદાયત કી કે "વો અરબી કેમ્પસે કુછ ફાસલે પર અપને દસ્તેકો ઘાતમે બીઠાવેં જબ દો પેહેરકે બાદ એહલે અરબ નમાઝમે મશગુલ હોં તો ઉસ વકત ઉનપર હુમલા કર દેં એહલે અરબ ચુંકે જાનતે હેંકે હમ સબ કિલેમે મેહસુર હેં ઇસ લિયે ઉનકો હમારી તરફસે કુછ અનદેશા ન હોગા ઔર અપની હિફાઝતકે લિયે કોઇ ખાસ એહતિયાત કરનેકા ઉનકો ખ્યાલહી પયદા ન હોગા."

ઉધર તો યે તજવીઝ પુખતા હુઇ ઇધર જુમાસે એક દિન પેહલે ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કો ખબર દી ગઇ કે લશકરકે લિયે રસદ (ખુરાકી) કમ હો ગઇ હે. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઉસી વકત બાર બરદારીકે ઉંટ એક દસ્તા ફોજકે હમરાહ કરકે આસપાસકે ગાઉંમે રસદ ખરીદનેકે લિયે ભેજ દિયે. જબ જુમેકી નમાઝકા વકત કરીબ હુવા તો સબ લશકરી હસ્બે માઅમુલ નહા ધોકર જુમા પઢનેકે લીયે મયદાનમેં જમે હુવે. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને હસ્બ માઅમુલ ખુત્બા પઢા ઔર ઉસ્કે બાદ નમાઝ શુરૂ કી. મુકતદી અપની પેહલી રકાઅતકે સિજદેમે ગયે થે કે રૂમી દસ્તા તલવારેં ખીંચે હુવે ઉન પર આ પડા. ઔર આખરી સફ પર હાથ સાફ કરના શુરૂ કિયા. સફકી સફ કટ ગઇ મગર કિસીને નમાઝ તરક ન કી. આખિરમે મેહેઝ તાઇદે આસમાનીસે વો ઇસલામી દસ્તા જો રસદ લાનેકે લિયે ગયા હુવા થા

સામાને રસદ લેકર પહોંચ ગયા. જુમામે ઉન્હોંને અપને હમરાહીયોંકો નમાઝમે કતલ હોતે દેખા તો વો રસદકે ઉંટ વહીં છોડકર અલ્લાહો અકબરકે નાઅરે મારતે હુવે રૂમીયોં પર ટુટ પડે ઓર રૂમીયોંકો કતલ કરના શુરૂ કિયા. રૂમી પીછે હટકર મુકાબિલા કરને લગે મગર એહલે અરબકે હુમલેકે સામને ઉનકી કયા હકીકત થી. જબકે ઉનકો અપને હમરાહીયોંકે કતલકે ખ્યાલને દિવાના કર દિયા થા. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીભી નમાઝ ખતમ કરકે ફિલફોર તલવારેં ખીંચકર અપને હમરાહીયોંકી ઇમદાદકો પહોંચ ગયે. ફિર રૂમીયોંકા કહા ઠિકાના થા. રૂમી દસ્તેકા સરદારભી કતલ હો ગયા. ઓર ઉસકે બોહોતસે સિપાહી મારે ગયે બાકી દેહશત ઝદા હોકર કિલેકી તરફ ભાગ ગયે.

એહલે અરબને ઉનકા તઆકુબ ન કિયા બલકે અપને ઝખમીયોંકી તરફ વાપિસ આયે ઓર દેખા કે અલાવા બોહોતસે ઝખમીયોંકે ૪૩૬ આદમી શહાદતકા શરબત પી ચુકેથે. ઉનકી જનાઝેકી નમાઝ પઢકે દફન કિયે ગયે. ઉનમે ઝિયાદાતર વાદીયે તાયફ ઓર યમનકે લોગ થે. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઇસ દર્દનાક વાકેઅેકી ખબર હઝરત ઉમર રદી૦ કી ખિદમતમે ભેજ દી. હઝરત ઊમર રદી૦ ને ખત પઢકર ફરમાયા કે “ મે ઊમરૂ બિન આસરદી૦ કો હુશીયાર

ઓર સાહિબે તદબીર સમઝતા થા લેકિન જબ પરવર દિગારકા હુકમ હોતા હે તો હુશીયાર આદમીકી આંખેભી અંધી હો જાતી હેં." યે ફરમાનેકે બાદ ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કો નીચે લિખા હુવા ખત રવાના કિયા.

"યે ખત હે ઊમર બિન ખત્તાબકી તરફસે બ જાનિબે ઊમરૂ બિન આસ. સલામતી હો તુમ પર પસ તેહકીકમે તાઅરીફ કરતા હું ઉસ અલ્લાહકી જીસકે સિવાયે કોઈ માઅબુદ લાયક પરસતિશ નહીં ઓર દુરૂદ ભેજતા હું મે ઉસકે નબી સલ૦ પર બ તેહકીક પોંહચા મુઝકો તુમારા ખત ઓર પઢા ઓર જાના મેને ઇસ મઆમિલે ઓર ફરેબકો જો ગુઝરા તુમપર તુમારે દુશમનોંકી જાનિબસે સો યે બાત લિખી હુઇ લવહે મેહફુઝકી થી. ઓર ઝુરૂર થા તુમકો અય બેટે આસકે યે અમરકે ન મુતમઇન હોતે તુમ અપને દુશમનસે ઓર મે તુમકો અકલ ઓર તદબીરમે હુશીયાર જાનતા હું મગર જાનો યે કે અલ્લાહકો ગરદાન ના થા એક કામકા જીસકો વો હુકમ કર ચુકાથા પસ અમલમે લાવ તુમ આયંદા એહતિયાતકો ઓર ન સુસ્તી કરો તુમ મુસલમાનોંકી હિફાઝતમેં ખુબ યાદ રખો કે જો શખ્સ નિગેહબાન હોતા હે ઉસસે રઇઅતકે હાલકી બાબત પુરસીશ કી જાયેગી. પસ બંદોબસ્ત કરો તુમ અપને કામકા ઓર ન બેઠર હો અપને દુશમનસે. અલ્લાહ મદદ દે હમકો ઓર તુમકો

અપની બંદગી પર ઓર સલામતી ઓર બરકત હો અલ્લાહકી તુમં પર ઓર તુમારે સાથી મુસલમાનોં પર."

મમફ્સકે મુહાસિરેમે પાંચ માહ ગુઝર ગયે ઓર દરીયાએ નીલમે તુફાનકા મોસમ કરીબથા. રૂમી ખુશ થે કે નીલમે તુફાન આનેકે વકત યા તો એહલે અરબ મુહાસિરા છોડકર ચલે જાઇંગે ઓર યા સેલાબમે ગરક હો જાઇંગે મગર ઇધર ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ ને ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કો યે મશાવિરા દિયાકે "સયલાબ આનેસે પેહલે કિલેકો ફતેહ કરના હે વર ન હમકો હસરતકે સાથ મુહાસિરા ઉઠાના પડેગા" ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને કહા–"હમ કોશિશ તો બોહોત કરતે હેં મગર કિલા ફતેહ હોનેમે નહી આતા." ઝુબેર રદી૦ ને કહા.

"બગેર જાંબાઝીકે કિલેકા ફતેહ કરના દુશવારહે મુઝે ઇજાઝત દેં તોમે ઇસ કામકો અપને ઝિમ્મે લેતાહું" ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઇજાઝત દેદી. ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ ને ફિલફોર સીઢીયાં તઇયાર કરનેકા ઇનતિઝામ કિયા ઓર ઉસકે બાદ ચીદા ઓર જાંબાઝ નવજવાનોંકા દસ્તા હમરાહ લેકર કિલેપર ધાવા કિયા. કિલેસે પત્થર બરસાયે ગયે મગર પુરજોશ ઝુબેર રદી૦ ને કોઇ પરવા ન કી. ઓર ખનદક તક જા પહોંચે ઓર ખનદકમેસે ગુઝર કર ફસીલકે સાથ સીઢીયાં લગાદીં. સબસે પેહલે ઝુબેર

રદી૦ને ફસીલપર ચઢકર અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા મારા ફિર ઉનકે હમરાહીભી ફસીલ પર ચઢ ગયે. રૂમીયોંને ફસીલ-પર ઉનકા જાનતોડ મુકાબિલા કિયા મગર જાંબાઝ અરબોંને ઉનકો કાટ ડાલા ઔર ફસીલસે ગુઝરકર લડતે ભિડતે કિલેકા દરવાઝા ખોલ દિયા. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ જો તજવીઝ કે મુતાબિક કિલેમે દાખિલ હોનેકે લિયે તઇયાર થે બાકી લશકરકે સાથ બિલા રોક આગે બઢે ઔર લશકરે ઇસલામ કિલેમે દાખિલ હો ગયા. રૂમી સિપાહીતો ભાગ કર જહાઝોં મે જો દરિયાએ નીલમે ખડેથે સવાર હોકર ઇસકન્દરીયેકો ચલે ગયે. ઔર મકુકસ ઔર ઉસકે હમરાહીયોંને અમાન માંગલી ઔર જઝિયા દેના મનઝુર કર લિયા તો ઝબેર રદી૦ ને કહા “ કિલા હમને શમશીર કે ઝોરસે ફતેહ કિયાહે અલાવા ઇસકે દુશમનોંને હમારે હમરાહીયોં કો નમાઝ પઢતે હુવે ફરેબસે કતલ કિયાહે હમકો ચાહીયે કે ઉનકે સાથ આઇને જંગકે મુતાબિક સુલુક કરેં ” ઇસ પર મકુ-કસને કહા.

“ જીન લોગોંને તુમારા મુકાબિલા કિયા હે ઔર જીન્હોંને ફરેબસે તુમારે આદમી કતલ કિયે હેં વો તો રૂમી* થે જો ભાગ ગયે હેં. હમ તો મિસરકે બાશિન્દે

* એડવર્ડ ગિબન લિખતા હે કે રૂમીયોંમે અયસી ભાગડ પડી કે મિસરકે તમામ બાલાઇ હિસ્સેસે રૂમી મેજીસ્ટ્રેટ ઔર જડજ અપની

હે' ઓર રૂમીયોંકી રિઆયાથે. ઉનકે દબાવકી વજેહસે હમ કુછ નહીં કર સકતેથે વર ન હમ બખુશી આપકી હિફાઝતમે આ જાતે કયોંકે હમ રૂમીયોંકે ઝુલ્મસે નિહાયત તંગ આ ગયે થે ઓર એહલે અરબકે સુલુકકો નિહાયત પસંદ કરતે હે'." ઇસ પર ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઝુબેર રદી૦ કો કહા.—

"મકુકસને આંહઝરત સલ૦ કે સાથ નેક સુલુક કિયાથા ઇસ લિયે હમ ઉનકી ઉમ્મતકો ચાહીયે કે મકુકસ ઓર ઉસકે હમવતનોંકે સાથ ઉસકે બદલેમે નેક સુલુક કરે' ઓર બજાએ જંગી કાનુનકે ઉનકે સાથ મુરૂવ્વતસે પેશ આયે'" ઝુબેર રદી૦ નેભી ઇસ બાતકો તસલીમ કર લિયા ઓર મકુકસ ઓર ઉસકે હમ વતનોંકો અમાન દેદી. ઇસ પર મકુકસને કહા.

"બેશક આપને હમસે અયસા નેક સુલુક કિયા હે જો કિસી હમલા આવરને મિસરીયોંકે સાથ કભી નહીં

અદાલતકી કુરસી છોડ ગયે. રૂમી પાદરી ગિરજોંકો ખાલી કર ગયે ઓર રૂમી ફોજે' અપને કિલોંસે નિકલ ગઈ. ગરઝ ઉનમેસે એકભી વહાં ન રહા. ઓર અગર દરિયાએ નીલકા રાસ્તા ઇસકન્દરીયેકે સાથ ખુલા ન હોતા તો ઇસ ઝુમુન ઓર નજીસ નામ (રૂમી) કે સાથ દીની યા પેદાયશી તાઅલ્લુક રખનેવાલા એકભી જાન બચાકર ન ભાગ સકતા. મિસરી રિઆયા જો રૂમીયોંકે તશદદુદ ઓર ઝુલ્મસે તંગ આઇ હુઇથી ખુદ બખુદ ઉન સબકા સફાયા કર દેતી.

કિયાથા. હમ હર તોરસે આપકી તાબેદારી કરીંગે ઓર રૂમીયોંકે ખિલાફ હરતરાહ આપકો ઇમદાદ દેંગે" ઇસપર ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને કહા.

"અગર તુમારે હમ વતન હમકો રૂમિયોંકે ખિલાફ ઈમદાદ દેંગે તો હમ પેહેલે સાલકા જઝિયએ ખિરાજ તુમ સબકો મોઆફ કર દેંગે ઓર દુસરે સાલસે વુસુલી શુરૂ કરીંગે."

જબ મકુકસકી ખ્વાહીશકે મુતાબિક તેહરીર હો ચુકા તો ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઈસ્કન્દરીયે પર ચઢાઇ કરનેકા ઇરાદા કિયા. મકુકસને કહા.

"ઈસકન્દરીયે તક ખુશકીકે રાસ્તે પહોંચના આપકો નિહાયત મુશકિલ હોગા કયોંકે ડલટા (ત્રેહરી) મે દરીયાએ નીલકી ઇસ કદર શાખે ઓર છોટી છોટી નેહરે ફેલી હુઇ હેં કે કદમ કદમ પર આપકો રૂકાવટ પેશ આયગી. આસાન રસ્તાતો દરિયાઈ થા. લેકિન રૂમી સબ જહાઝ લે ગયે હે." ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને યે સુનકર કહા.

"હમ દરિયાઇ રાસ્તે પર ખુશકીકો તરજીહ દેતે હેં હમ ખુશકીકે રાસ્તેહી ઇસકન્દરીયે પર ચઢાઇ કરીંગે. તુમ અપને મુઆહિદેકે મુતાબિક કિબતીયોંકો ઇસ કામ પર લગાદો કે હમારે રાસ્તેમે જીસ કદર નેહરે આયે ઉન પર

આરઝી પુલ બનાતે જાયેં" મકુકસને બખુશી ઇસ બાતકો મનઝુર કર લિયા ઓર ઇનતિઝામ કર દિયા.

મિસરીયોંમે એક રિવાયત ચલી આતીથી કે એક મખતુન કોમ મિસર પર હમલા આવર હોગી ઓર વો મિસરીયોંકે ઝાલિમાના પંજેસે રિહાઈ દિલવાયગી. યુરોપીયન મુઅરરિખ લિખતે હૈં કે યહુદીયોંને યે રિવાયત મશહુર કર રખીથી કયોંકે વો મખતુન થે ઓર ઉનકા મનશાથા કે કિસી તરાહ કિબતીયોંકો સાથ મિલા કર મિસર પર ગલબા હાસીલ કરેં મગર યે રિવાયત સહી સાબિત હુઇ કયોંકે એહલે અરબને જો મખતુન કોમથી મિસરીયોંકો રૂમી તશદ્દુદસે નજાત દિલવાઇ.

બાબ ૫૩.

ફતેહ ઇસકન્દરીયા.

હિજરી સને ૨૦

સિન્દરે આઝમને ૩૩૨ સાલ પેહલે મિસરકી ફતેહકે બાદ ઇસ શહેરકી બિના બેહરએ રૂમકે કનારે દરિયાએ નીલકે દહાનેપર રખીથી ઇસકી સુરત મુસતતીલથી. યાઅને લમ્બાઇમે કરીબન ચાર મીલ તક ચલા ગયા થા. જબકે અરઝમે સિર્ફ એક મીલ યા ઉસસે કુછ કમ થા. મોકા નિહાયત ઉમદા થા ઉસકે જુનુબમે એક ઝીલથી ઓર શિમાલમે બેહરએ રૂમ થા. દરિયાએ નીલકે રાસ્તે જહાઝ જુનુબમે મમફ્સ ઓર થીબસ તક ચલે જાતે થે. બેહરએ રૂમકે રાસ્તે ફિલીસ્તીન, એશીયાએ કુચક, યુનાન ઓર દીગર યુરોપકે મુલકોંમે પહોંચ જાતે થે. ઇસ શાહેરકે તીન હિસ્સે કિયે ગયેથે. શિમાલ મશરિકકી તરફ યહુદી આબાદ કિયે ગયે. મગરિબમે મિસરીયોંકી આબાદીથી. ઓર દરમિયાનમે યુનાની આબાદ કિયે ગયે.

મુનાસિબ મોકેપર હોનેકે લિહાઝસે યે શેહેર તિજારતકી બડી મડી બન ગયા. એશીયા, યુરોપ ઓર અફ્રીકાકા તમામ તીજારતકા માલ ઈસી રાસ્તેસે ગુઝરને

લગા. સિકન્દરકી વફાતકે બાદ બતલીમુસને ઈસિ શેહેરકો બડી રોનક દી ઓર બડે આલીશાન મકાનાત ઇસમે તાઅમીર કિયે. ઇસકી આબાદી બોહોત જલ્દ તરકકી કર ગઈ. ચુનાંચે ઇસલામી હમલેકે વકત ઉસમે સિર્ફ મરદોંકી તેઅદાદ છે લાખકે કરીબથી. જીસમે સતર હઝાર યહુદી ઓર દો લાખ ચુનાની થે. બાકી મિસરી ઓર કુછ દીગર અકવામકે લોગ થે મગર મિસરી ઝિયાદા તર ગુલામ થે. ચુનાંચે એક મોઅરરિખને બ્યાન કિયા હે કે મિસરી ગુલામોંકી તેઅદાદ ઇસકન્દરીયેમે કરીબન તીન લાખથી.

બતલીમુસને ઇસ શહેરકે ગિરદા ગિર્દ બડી મઝબુત ફસીલ બનાઇ ઓર જા બજા આલીશાન બુરજ તાઅમીર કિયે જીનમે થોડીસી ફોજ ભી હિફાઝતકે લિયે રખી જાતી તો ચાલીસ પચાસ હઝારસે કમ ન હોતી. ઈસિ શેહેરને ઇલાવા તિજારતી તરકકાકે ઉલુમ વ કુનુનમે બડી તરકકીકી ઓર ઈબતિદાઈ ચુનાની બાદશાહોંકે વકતમે તમામ દુનિયાકા યેહી શેહેર ઇલ્મા મરકઝથા. ઓર ઇસ શેહેરકા કુતુબખાના દુનિયા ભરકે કુતુબખાનોંમે અવ્વલ દરજેકા સમઝા જાતા થા જો ચુનાની શાહાને મિસરને કાયમ કિયા થા.

સને ૩૦૬ કબ્લ મસીહમે ચુનાની બાદશાહ બતલીમુસને એક ઇલમી મદરેસેકી બિના ડાલી. ઓર ચુનાનકે

શેહેર એથેન્ઝસે બડે બડે ઉલમા ઓર ફાઝિલ મંગાયે ઓર મદરેસેકે મુતતસીલ ઉનકે શાગિર્દોંકે લિયે આલી-શાન મકાન બનાયા જીસમે વો શાહી અતીયે પર ગુઝારા કરતેથે. ઉનકો હર તરાહકી આસાનિયાં દી ગઈ. ઓર બાદ-શાહકે હાં ઉનકી બડી કદરથી. બતલીમુસકે દો જાં નશી-નોંને ઈસ મદરેસેકો ઓર ભી રોનક દી ઓર એક બડા કુતુબખાના તાઅમીર કરકે ઈસકે સાથ મુલહિક કર દિયા. જીસમે ચાર અતરાફે આલમસે હર કિસમકે ઉલુમો ફુનુ-નકી કિતાબેં જમે કી ગઈ. ખુસુસન ફિલાસફીકી કિતાબેં ઉસમે કસરતસે થીં. યહુદિયોં ઓર મિસરીયોંકી તસાનીફ ભી ઈસમે મોજુદ થીં બલકે એથેન્ઝસે જીસ કદર કિતાબેં મિલ સકીં વો સબ ઈસમે લાકર રખ્ખી ગઈ. ઓર યે હુકમ જારી કિયા ગયા કે જો મુસાફિર ઈસકન્દરીયેમે આયે અગર ઉસકે પાસ કોઈ કિતાબ ખ્વાહ કિસી મઝમુ-નકી મોજુદ હો તો જબરન લેકર કુતુબખાનેમે જમે કર દી જાયે.

મગર બતલીમુસકે આખરી જાં નશીનોંકે વકતમે ઈસ કુતુબખાને ઓર મદરિસેમે ઝવાલ આના શુરૂ હો ગયા ઓર ઈસકન્દરીયેકી તિજારતી તરકકી ભી કમ હો ગઈ. કયોંકે શાહાને વકત બડે બદ શોક ઓર ના લાયક થે ઓર ઉનકો શેહેરકી તરકકી ઓર બેહતરીકા મુતલક

ખ્યાલ ન થા. આખિર મસીહ અલ૦ સે તીસ સાલ પેહલે મિસર ઓર ઇસકન્દરીયેપર રૂમીયોંકા કબઝા હો ગયા ઓર યુનાની બાદશાહોંકા ખાતિમા હો ગયા.

રૂમી હુકુમતકે ઇબતિદામે ઇસકન્દરીયેને ફિર કુછ રોનક પકડી મગર અબ ઉસકી બાદશાહત જાતી રહી. ઓર વો રૂમી સલતનતકા એક સુબા સમઝા જાને લગા. રૂમીયોંને ઈસિકન્દરીયેકો અપના ગલ્લા ગોદામ બનાલિયા ઓર જો કુછ પયદાવાર મિસરમે હોતી વો સમેટ કર ઈસિકન્દરીયેકે રાસ્તે અપને મુલ્કમેં લે જાતે. રૂમાકે શહેનશાહકી તરફસે એક ગવરનર ઇસકનદરીયેમે હુકમરાન બનાકર ભેજા જાતા ઓર વોહી તમામ મુલ્કે મિસરપર હુકુમત કરતા.

સને ૨૧૫ ઇસ્વીમે રૂમી શહેનશાહ કારાકલા ઈસિકન્દરીમે આયા. મિસરકે ચંદ એક બાશિન્દોંને શેહેનશાહપર કુછ ફબતીયાં જમાઇ. જીસ્કી ખબર શેહેનશાહકે કાનોં તક પહોંચ ગઇ. શાહેનશાહને સખ્ત નારાઝ હોકર કત્લે આમકા હુકમ જારી કર દિયા. હઝારહા લોગ આનન ફાનનમે બે દરેગ કત્લ કર દિયે ગયે ઓર હઝારહા જાનેં બચા કર ભાગ ગયે. શહેર કરીબન ઉજાડ ઓર વીરાન હો ગયા મગર કુછ અરસે બાદ ઉસમે આબાદી બઢને લગી ઓર

ફિર બડી રોનક પર હો ગયા ચુનાંચે રૂમી સલતનતમે રૂમાકે બાદ ઇસકનદરીયા દુસરે દરજેકા શેહેર સમઝા જાતા થા.

સને ૬૧૬ ઇસવીમે ખુસરૂ પરવીઝ શાહે ઇરાનને ઇસકન્દરીયે પર કબઝા કિયા મગર ઇસસે ચંદ સાલ બાદ રૂમી કયસર હરકુલને ઇરાનીયોંકો મુતવાતીર શિકસ્તેં દેકર મિસર ઓર ઇસકન્દરીયેકો ફિર અપને તાબેમેં લે લિયા લેકિન સને ૬૪૧ ઇસવીમે યે શહેર એહલે અરબકે કબ-ઝેમે આ ગયા. ઓર અબતક એહલે ઇસલામ કે કબઝેમે ચલા આતા હે.

ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને મમફસકે ઇનતિઝામસે ફરાગત પાકર ઇસકન્દરીયે પર ચઢાઇકી. રાસ્તા વાકઈ દુશવાર ગુઝાર થા મગર કિબતીયોંને બડી ઇમદાદ દી ઓર જા બજા નેહરોં પર પુલ બના દિયે. એક દો મોકોં પર રૂમી-યોંને કિસી કદર મુઝાહિમત ભી કી. મગર એહલે અરબને ઉનકો એકહી હમલેમે દુર કર દિયા ઓર સિર્ફ બાઇસ દિનમે તમામ મુશકિલાત પર ગાલિબ આકર ઇસલામી લશકર ઇસકન્દરીયે કે બિલ મુકાબિલ પહોંચ ગયા. રૂમી કિલેમે બંદ હો ગયે ઓર એહલે અરબને ઇસકનદરીયે કો મુહાસિરેમે લે લિયા લેકિન એહલે અરબ ઇસકનદરીયેકા

મુહાસિરા સિર્ફ ખુશકીકી જાનિબસેહી કર સકતેથે. સમન્દરકી તરફકા રાસ્તા બરાબર ખુલાથા ઓર ઇસ રાસ્તે કુસ્તુન તુનીયાંસે રૂમીયોંકો હર કિસમકી ઇમદાદ પહોંચ સકતીથી. સેરેનીકા યાઅને બરકાકે હાકિમનેભી અપને ભાઇકો એહલે ઇસકન્દરીયાકી ઇમદાદકે લિયે ચાર હઝાર સિપાહીયોંકે સાથ ભેજ દિયા. એહલે અરબને ઇસકન્દરીયેકા મુહાસિરા બડી સખતીસે કિયા મગર કિલા ફતેહ ન હુવા રૂમી અકસર બાહર નિકલ કર હમલા આવર હોતે મગર જબ એહલે અરબ ઉનકો મગલુબ કરનેકે કરીબ હોતે તો વો પસપા હોકર ફિર કિલેમે જા ઘુસતે. અબતક એહલે અરબકો કિસી એક કિલેકે ફતેહ કરનેમે ઇતની દેર નહીં હુઇથી જીસ કદરકે ઇસકન્દરીયેકે મુહાસિરેમે વકત ખરચ હુવા ઓર કિસી માઅરિકેમે એહલે અરબકે સિપાહીયોંકા ઇસ કદર નુકસાન નહીં હુવાથા જીસ કદરકે ઇસકન્દરીયેમે હુવા. મદીનેસે કુમક બરાબર પહોંચતીથી, એહલે અરબ જાંબાઝીભી દિખાતેથે મગર કિલા તસખીર નહીં હોતાથા. એક દિન રૂમી ફિર મયદાનમે નિકલે. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ચીદા સવાર લેકર ઉનકે મુકાબિલ હુવે લડાઇ બડે ઘમસાનકી હુઈ. એહલે અરબ રૂમીયોંકો દબાએ હુવે બરાબર કિલેકી તરફ ચલે ગયે ઓર રૂમીયોંકે હમરાહ દરવાઝેમે દાખિલ હો ગયે. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ હર એક લડાઇમે સબસે આગે હોતેથે. ઇસ મોકેપર ભી વો

સબસે આગે થે. રૂમી અરબોંકો દરવાઝેમે દેખકર સખ્ત ઘભરાયે ઓર ચાર અતરાફ કિલેસે સિપાહીયોંકે દલકે દલ દરવાઝે પર અપને હમરાહીયોંકી પુશ્ત પર આ ગયે. એહલે અરબને હરચંદ ઝોર મારા કે કિસી તરેહ રૂમીયોંકો માર કર હટાવેં ઓર દરવાઝે પર કબઝા કરેં મગર રૂમીયોંકી ઇસ કદર સફેં આગે પીછે ખડીથીં કે વો રૂમીયોંકોં પસપા ન કર સકે ઓર સખ્ત કુશતો ખુનકે બાદ આખિર ખુદ અરબોંકો પસપા હોના પડા. ઓર રૂમીયોંને દરવાઝા બંદ કર લિયા. મગર ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ મુસલિમા બિન મખલા રદી૦ ઓર અપને ગુલામ દરદાનકે સાથ કિલેકે અંદર રેહ ગયે. રૂમી ઉનકો ગિરફતાર કરકે અપને આલા અફસરકે પાસ લે ગયે. રૂમી અફસરને અરબ કેદીયોંકો માઅમુલી સિપાહી સમઝા. કયોંકે ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને કોઇ જરનેલી વરદી ઓર કલગી નહી પેહની હુઇથી જીસસે ઉનકી શનાખ્ત હોતી. બલકે ઉનકા લિબાસ બિલકુલ અપને હમરાહી ઓર ગુલામકાસા સાદા થા. ઇસ લિયે રૂમી અફસરને નિહાયત હિકારતકે લેહજેમે અરબ કેદીયોંકો ખિતાબ કરકે કહા.

“ કયોં તુમ નંગે ભુકે ઓર જાહિલ અરબોંને ઇન મુલ્કોંમે ફિતનઓ ફસાદ મચા રખા હે. કયા તુમારે રેગી-સ્તાન તુમારે લિયે કાફી નહીં ?” ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને નિહાયત બે બાકાના તોર પર જવાબ દિયા.

"હમ ફિતનઓ ફસાદ મચાને નહીં આયે બલકે હમ ઇન કોમોંકો ઝિલ્લતસે નિકાલ કર તરક્કી ઓર ખુશહાલીકે ઝીને પર પહોંચાને આયે હેં. હમ ઈસલામકી બરકત ઓર રેહમત સાથ લાયે હેં. જો હમ હરેક કોમકે સામને પેશ કરતે હેં. અગર તુમ ઇસ લા ઝવાલ દોલતસે મેહરૂમ રેહના ચાહતે હો તો હમ તુમકો અપની હિફાઝતમે લેકર ઇસ મુલ્કકો દારૂલ અમાન બના દેંગે."

રૂમી અફસર યે દિલેરાના જવાબ સુનકર અપને તાબેકે લોગોંકો રૂમી ઝબાનમે કેહને લગા—"યે શખ્સ અરબી લશકરકા સરદાર માલુમ હોતા હે. બેહતર હોકે હમ ઇસકો કત્લ કર દેં તાકે ઈસકે હમરાહીયોંકે દિલોંમે હમારી દેહશત બેઠ જાયે."

ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કા ગુલામ દરદાન રૂમી ઝબાન સમઝતાથા. ઉસને અપને આકાકો ખતરેમે દેખકર ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કે મુંહ પર એક તમાંચા મારા ઓર કહા.

"એ અદબ ગુસ્તાખ આદમી! કિસને તુઝકો ઈખતિયાર દિયા હે કે એહલે અરબકી તરફસે અયસે કલમાત અફસરોં ઓર હાકેમોંકે સામને કહે ચુપ રહે યે તેરા કામ નહીં." ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ દરદાનકે તમાંચા મારને ઓર યે

અલફાઝ કેહને પર કુછ ન બોલે ઓર ખામોશ રહે. દરદાનકી ચાલાકી સમઝકર મુસલિમા રદી૦ ને કહા.

" બેશક હમકો કોઇ અયસી બાત કેહનેકા હક નહીં અગર આપ અપને ચંદ સરદાર એહલે અરબકે સરદારોંકે પાસ ભેજેંતો મુમકિન હે કે વો સબ બાહમ મિલકર અયસી શરતેં તય કર લેં જીન પર આયંદાકે લિયે હમારે ઓર આપકે માબેન સુલેહ હો જાયે. કયોંકે મુઝકો અચ્છી તરેહ માલુમ હે કે અરબ સરદાર સુલેહકો બનિસબત જંગકે ઝિયાદા પસંદ કરતે હેં. "

રૂમી અફસર જો એહલે અરબકે શિદદતકે મુહાસિરેસે તંગ આયા હુવા થા ઇસ બાતસે બોહોત ખુશ હુવા ઓર ઉસને કહા–" અચ્છા હમ તુમકો છોડ દેતેહેં તુમ જાકર અપને અફસરોંકો કહો કે અગર વો સુલેહ કરના ચાહેંતો હમ બિલકુલ તઇયાર હેં. " મુસલિમા રદી૦ ને રૂમી અફસરકા શુકરિયા અદા કિયા ઓર રૂમી સિપાહી ઇન તીનોંકો કિલેકે બાહર છોડ આયે.

ઉધર લશકરે અરબ ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ઓર મુસલિમા રદી૦ કી ગિરફતારીકી વજેહસે નિહાયત અંદોહનાક ઓર ગમગીન થા મગર જુંહી ઉન્હોંને ઉનકો સહી સાલિમ વાપિસ આતે દેખાતો મારે ખુશીકે **અલ્લાહો**

અકબર કે નાઅરોંસે આસમાન સરપર ઉઠા લિયા રૂમીયોંકે કાનમે જો યે ખુશીકી આવાઝ પડી તો વો સખ્ત પશેમાન હુવે ઔર અફસોસ કરને લગે.

એહલે અરબને દુસરે દિન ફિર લડાઇકી તઇયારીકી મગર રૂમી અફસરને એક કાસિદકે હાથ અરબ સરદારકો કેહલા ભેજાકે "અગર તુમ ઇસકન્દરીયેકા મુહાસિરા ઉઠાવ તો હમ ઈસ બાતપર રાઝી હો જાઇંગે કે સિવાય ઇસ્કન્દરીયે કે તુમ તમામ મિસર પર કાબિઝ રહો." મગર ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને યે જવાબ દિયાકે "જબતક તુમ હમારી હિફાઝતમે આકર હિફાઝતી ટેકસ અદા કરનેકા ઇકરાર ન કરો તબતક હમ મુહાસિરા નહી ઉઠાઇંગે." રૂમી અફસર યે ખુશ્ક જવાબ સુનકર નિહાયત રંજીદા હુવા મગર વો સિવાય ઇસકે કુછ ન કર સકતાથા કે કિલેકી બદસ્તુર હિફાઝત કરતા રહે.

ઇસ મુહાસિરેકો ચઉદા મહીનેકા અરસા ગુઝર ગયા. હઝરત ઊમર રદી૦ ભી કુમક ભેજતે ભેજતે થક ગયે ઇસ અરસેમે એહલે અરબકે કરીબન તેઇસ હઝાર આદમી કામ આ ગયે. ઇસ પર હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કો એક સખ્ત ખત લિખા ઔર ઉસમે બ્યાન કિયાકે "તુમ લોગ શાદાબ સર ઝમીનમે જાકર અયશ પસંદ

ઓર આરામ તલબ હો ગયે હો ઓર અલ્લાહકી રાહમે જાન દેનેસે જી ચુરાતે હો વરના ઈસકન્દરીયેકે ફતેહ કરનેમે ઈસકદર દેર કભી ન હોતી " ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ખત અપને સાથીયોંકો સુનાયા સબકે દિલ હિલ ગયે. ઓર ઉનકી ગેરત ઓર હમીયત સખ્ત જોશમે આઇ ઓર ઉન્હોંને ઇકરાર કિયાકે ખ્વાહ હમ સબકે સબ કત્લ હો જાયે મગર કલ કિલા ફતેહ કિયે બગેર વાપિસ ન ફિરીંગે.

દુસરે દિન ઝુબૈર બિન અવામ રદી૦ મુસલિમા રદી૦ ઓર મકદાદ બિન ઉમર રદી૦ લશકરકે આગે ખડે હુવે ઓર કેહને લગે. " આજ અપની જાનપર ખેલ જાઇંગે ઓર ખલીફએ સાની રદી૦ ઓર અપની કોમકી તરફસે હમેશાકે લિયે સુર્ખરૂ હો જાઇંગે. " ઉન્હોંને અપને હમરાહીયોંમે પુર જોશ તકરીરેં કીં ઓર ઉનકો સખ્ત જોશ દિલાયા ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ને નિહાયત ઇઝતિરારકી હાલતમે દોઆકે લિયે હાથ ઉઠાયે. સબને ઉનકી તકલીદકી દોઆકે બાદ લશકરે ઇસલામને અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા મારકર કિલેપર હમલા કર દિયા. રૂમીયોંને ફસીલ પરસે પત્થર ફેંકને શુરૂ કિયે મગર આજ ઉનકે પત્થરોં ઓર તીરોંકી કિસકો પરવા થી. લશકરે ઇસલામ ઢાલેં સરપર રખે હુવે સેલાબકી તરેહ જા રહાથા કોઇ ઝખમી હોકર ગિરતા તો દુસરા દેખતા તક નહી થા. ઇસ તરાહ લશકરે ઇસલામ બઢતા હુવા ખંદકકે પાર હો ગયા.

વો દોઆ જો હાલતે ઇઝતિરારમે ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને માંગીથી વો બારગાહે ઈલાહીમે મનઝુર હો ગઇ ઓર માઅલુમ નહીં ઇસ દોઆકે હમરાહ એહલે અરબકે ગુદાઝ સીનોંસે કયા ચીઝ નિકલકર ગઇથી કે ઉસને આલમે અસબાબસે ટકરા કર ઇસિકન્દરીયેકી ફસીલકી બુનિયાદ હિલાદી. ઓર એહલે અરબ ફસીલકે કરીબ પહોંચેહીથેકે ફસીલકા એક બુરજ ખુદ બ ખુદ મુન હદિમ હો ગયા. રૂમી ઘબરા કર ઇસ શિગાફપર આ જમે હુવે મગર એહલે અરબકે સરદાર ઝુબેર રદી૦ મુસલિમા રદી૦ મકદાદ રદી૦ ઓર ઉમર ઇબ્નુલ આસ રદી૦ તલવારેં ખીંચે ઉનપર ટુટ પડે ઓર લશકરકે દાખિલ હોનેકે લિયે રાસ્તા સાફ કર દિયા. રૂમીયોંને ઝિયાદા મુકાબિલા બે ફાયદા સમઝ કર હથીયાર ડાલ દિયે ઓર અમાનકે ખ્વાહાં હુવે. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઉનકો અમાન દેકર લશકરે ઇસલામમે મુનાદી કરાદીકે “ એહલે ઇસકન્દરીયેકો અમાન દી ગઇ હે ” ઇસલિયે સબ સિપાહીયોંને તલવારેં નિયામમે કર લીં ઓર બાશીન્દોંકી કિસી ચીઝપર તસરરૂફ ન કિયા. ઇસ તરાહ ઉમર ઇબ્નુલ આસરદી૦ ને બર ખિલાફ સાબિકા હમલા આવરોંકે એહલે ઇસિકન્દરીયાકી જાનો માલકો મેહફુઝ કર દિયા. ન કોઈ મન્દીર ગિરાયા ગયા, ન કોઇ ગિરજા મિસમાર કિયા ગયા, ઓર ન કિસી મુતનફ્ફિસકી કિસી ચીઝકો છેડા ગયા.

ઇસકન્દરીયેકે લોગ એહલે અરબકા યે સુલુક દેખકર નિહાયતહી હયરાન ઔર ખુશ હુવે. ઉનકો હરગિઝ ઉમ્મીદ ન થી કે ઇસ કદર તવીલ ઔર સખ્ત મુકાબિલેકે બાઅદ જીસમેં એહલે અરબકે હઝારહા આદમી કામ આયેથે એહલે અરબ ઈસિકન્દરીયેકી આબાદીકે સાથ અયસા નરમ સુલુક કરીંગે. હાલાંકે અગર વો ઝિયાદતી ભી ન કરતે ઔર સિર્ફ જંગી કાનુનકે મુતાબિક હી સુલુક કરતે તો ભી ઇસકન્દરીયેકે રૂમીયોંકા માલ અસબાબ લુટ સકતેથે. ઔર ઉનકો અપના ગુલામ બના સકતે થે. મગર ઉમર ઈબ્નુલ આસ-રદી૦ ને અપને લશકરકો ગનીમતસે મેહરૂમ કરકે એહલે ઈસિકન્દરીયેકે સાથ નિહાયત નેક સુલુક કિયા જીસ્કી નઝીર ઉસસે પેહલે કિસી કોમકી તારીખમે નહીં પાઈ જાતી.

શાહે હરકુલકો ઇસકન્દરીયેકે ફતેહ હો જાનેકા અયસા સખ્ત સદમા પહોંચાકે વો સાત હફતેકે બાદ મર ગયા ઔર ઉસકી જગે ઉસકા બેટા કુસ્તુનતીન તખ્ત પર બેઠા.

ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઇસ ફતેહકી ખબર હઝરત ઉમર રદી૦ કી ખિદમતમે ભેજ દી. ઔર યે ભી લિખાકે “ મેને એહલે ઈસ કન્દરીયેકો અમાન દે કર એહલે અરબકો શહેર લુટનેસે બાઝ રખા હે ઔર મેરા ઇરાદાહેકે મે

ઇસકન્દરીયે મેહી કિયામ રખું ઓર ઇસ શહેરકો હસ્બે દસ્તુર મિસરકા પાય તખ્ત બનાયે રખું. ”

જબ હઝરત ઉમર રદી૦ ને ખત પઢા તો વો સિજદ એ શુકર બજા લાયે ઓર કાસિદસે પુછા કે–

“ અગર ઊમરૂ બિન આસ ઈસકન્દરીયેમે સુકુનત રખે તો મેરે ઓર ઉસકે દરમિયાન કિસી વકત કોઇ રૂકાવટ તો ન હોગી ? ” કાસિદને જવાબમે અર્ઝ કિયા.

“ ઓર કોઇ રૂકાવટ તો નહીં હે લેકિન જબ દરિયાએ નીલમે તુગયાની આતી હે તો ઝેરીન હિસ્સેમે તમામ પાનીહી પાની ફેલ જાતા હે ઓર ઉસ વકત ખુશકીકા રાસ્તા બંદ હો જાતા હે. ”

ઇસ પર હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કો લિખ ભેજા કે–“ તુમને બોહોત અચ્છા કિયા કે એહલે અરબકો શેહેર લુટને નહી દિયા ગો ઉનકો ઈસિ બાતકા ઇસતેહકાક હાસલ હો ચુકાથા કયોંકે ગનીમતકી બ નિસબત ખિરાજ બેહતર હે જો હમેશા વુસુલ હોતા રેહતા હે લેકિન મે ઇસ બાતકો પસંદ નહીં કરતા કે તુમ ઇસકન્દરીયેમેં સુકુનત ઈખતિયાર કરો. ”

યે હુકમ પહોંચતેહી ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઇસકન્દરીયેમે થોડીસી ફોજ મુતઅઇયન કરદી ઓર આપ

બાકી લશકરકે સાથ મમફસમે આ ગયે. ઓર ઉસ મયદાનમે જહાં અરબી લશકર ખયમાઝન થા એક મુસતકિલ છાવનીકી બિના રખી. ઓર લશકરીયોંકે લિયે મકાન બનાને શુરૂ કિયે. ઈસ શેહેરકા નામ કુસતાત (કેમ્પ) મશહુર હુવા. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને અપના કિયામતો કુસતાતમે રખા લેકિન ફોજકે કુછ દસ્તે તજવીઝ કરકે મિસરકે ચારોં તરફ રવાના કિયે તાકે મુખતલિફ હુકકામકો મુતીઅ કરકે અપની હિફાઝતમેં લાયેં કરીબન તમામ હુકકામને બખુશી ખાતર એહલે અરબકી ઇતાઅત મનઝુર કર લી. સિર્ફ દમયાત, ઓર તીનસમે ખફીફસી લડાઈયાં હુઇ ઇસ તરાહ થોડે અરસેમે એહલે અરબકી હુકુમત જુનુબમે હબશ તક ઓર મગરેબમે સેહરાએ લીબીયા તક ઓર શિમાલ મગરેબમે બરકા તક ફેલ ગઇ. બરકેકા ઇલાકા મિસરકે યુનાની બાદશાહ બતલીમુસને ફતેહ કરકે મિસરી સલતનતમે શામીલ કર રખાથા ઓર અબભી બદસ્તુર વો ઈલાકા મિસરકી અરબી હુકુમતમે મુલહિક હો ગયા.

ઇસલામી મુઅરરેખોંને લિખા હે કે ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઉસી વકત ત્રાબલસલ ગર્બકોભી ફતેહ કર લિયા થા મગર યે સહી નહી અ૦વલ તો ઇસ લિયે કે હઝરત ઊમર રદી૦ બિલા ઝુરૂરત ફુતુહાત કરને કે સખ્ત મુખાલિફ થે. દુવમ ત્રાબલસ મિસરી હુકુમતમે ઉસ વકત શા-

મિલ ન થા. સોવમ જબ એહદે ઉસમાનીમે ત્રાબ-લસ પર ચઢાઈકી ગઈ તો મોઅરરેખોંને ઉસ પર ચઢાઈકી યે વજેહ બ્યાન નહી કી કે ત્રાબલસ વાલે એહલે અરબકી હુકુમતસે મુનહરિફ હો ગયેથે યા વહાં કોઈ બગાવત બપા હુઈથી. બલકે વજેહ સિર્ફ યે બ્યાનકી ગઈ હેકે અબદુલ્લાહ બિન સાઅદ રદી૦ ને હઝરત ઊસમાન રદી૦ કે એહેદમે મેહેઝ મઝીદ ફુતુહાત કરને ઓર અપની નેક નામી હાસલ કરને ઓર ઉસ ધબ્બેકો ધોનેકે લિયે જો ઉસકે વકતમે ઇસ્કિન્દરીયે પર રૂમીયોંકા કબઝા હોનેકી વજેહસે આ-યદ હુવા થા સેહરાએ લીબીયાસે ગુઝરકર ત્રાબલસ પર હમલા કિયા.

ઇસસે સાફ સાબિત હોતા હે કે એહદે ઉસમાનીમે ત્રાબલસપર ચઢાઇ એક નયા મુલ્ક ફતેહ કરનેકી ગરઝસે કી ગઇથી ઓર ઉસસે પેહલે ત્રાબલસ એહલે અરબકે કબઝેમે નહી આયા થા ઓર ઇસમે કોઈ શુબ્હા બાકી નહી રેહતાકે ત્રાબલસકી ફતેહ ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ કે હાથપર હુઈથી. જો અબદુલ્લાહકી ઇમદાદકે લિયે મદી-નેસે કુમક લેકર આયેથે. ઓર ત્રાબલસકી ફતેહ એહદે ઉસમાનીકા વાકેઆ હે.

ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ખલીફએ સાની હઝરત ઉમરદી૦ કો ખત લિખા કે—

" અગર આપ ઇજાઝત દેં તો મે ફુસતાતમે અપને નિજ—માલેકીકા મકાન ભી બના લું " મગર હઝરત ઊમર રદી૦ ને ઉનકો યે જવાબ લિખા કે–

" તુમારા નિજકા મકાન જો મદીનેમે હે વો તુમારે લિયે કાફી હે ઓર મકાનકી તુમકો ઝુરૂરત નહીં. "

હઝરત ઊમર રદી૦ કો ઈસ બાતકા બડા ખ્યાલ રેહતા થા કે એહલે અરબ ઓર ઉસકે સરદાર ગેર મમાલિકમે જાકર અયશ પસંદ ઓર આરામ તલબ ન હો જાયેં ઓર અપની ગરઝ ઓર લાલચકે લિયે રિઆયાપર જબરો તશદદ્દુદ ન કરેં ચુનાંચે ઉન્હોંને સખ્ત હુકમ દે રખાથા કે એહલે અરબ અસલ માલેકોંસે મુતલક ઝમીન ન ખરીદેં, ઓર ગવરનરકોભી ઇખતિયાર ન થા કે વો કિસી ઝમીનદારકો ઉસકી ઝમીનસે મેહરૂમ કર સકે રિઆયામેસે જો કુછ કિસીકે કબઝેમે થા ઉસીકે કબઝેમે રખા ગયા.

રૂમીયોંને ઈસકન્દરીયેકે યુનાનીયોંસે મિલકર સમન્દરકે રાસ્તે ફિર ઇસકન્દરીયે પર કબઝા કર લિયા. ઓર અરબ સિપાહીયોંકો જો ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને હિફાઝતકે લિયે મુતઅઈયન કર રખેથે એ દરેગ કત્લ કર ડાલા ઓર ઇસ તરાહ ઉસ નેક ઓર ફઇયાઝાના સુલુકકા મુઆવિઝા નિહાયત બદીકે સાથ અદા કિયા. ઊમરૂ બિન આંસ રદી૦ને

ફિર ઇસિકન્દરીયેકા મુહાસિરા કર લિયા ઓર કિલ્લેકો શમશીરકે ઝોરસે ફતેહ કર લિયા. એહલે અરબને ઇસકન્દરીયેમે દાખિલ હોકર યુનાનીયોંકો કતલ કરના શુરૂ કિયા મગર ફિર ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ને રેહેમ ખાકર અપને સિપાહીયોંકો રોક દિયા ઓર ઉન બે ઇમાન યુનાનીયોંકો અમાન દે દી. જીસ મુકામપર ઉમરૂ રદી૦ને અપને સિપાહીયોંકો તલવાર નિયામમે કરનેકા હુકમ દિયા વહાં એક મસજીદ તામીર કી ગઇ જીસકા નામ મસજીદે રેહેમ મશહુર હુવા.

અબ ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઇસકન્દરીયેમે ઝિયાદા ફોજ રખદી તાકે રૂમીયોંકો ફિર ઇસકન્દરીયેપર ચઢાઇ કરનેકા હોસલા ન પડે ઓર આપ ફિર અપને હેડ કવારટરમે આ ગયે.

ઇન્હી દિનોં અરબમે કેહેત પડ ગયા. ઓર હઝરત ઉમર રદી૦ ને ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ કો લિખા કે મિસરસે ગલ્લા (અનાજ) ભેજે. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઇસ કસરતકે સાથ અનાજ ભેજા કે અગર આખરી ઉંટ મિસરી સરહદમે થા તો પેહલા અરબકી સરહદમે થા. ઇસિકે બાદ ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ને હઝરત ઉમર રદી૦ સે ઇજાઝત લેકર દરિયાએ નીલસે ઉસ નેહેરકો ખોદના શુરૂ કિયા જો શાહાને મિસરને ખોદની તજવીઝ કીથી. ઓર એક સાલમે

યે નેહેર બહેરએ કુલઝુમ તક ખોદ દી ગઈ ઓર ગલ્લેસે ભરે હુવે જહાઝ મદીનેકે બંદરગાહ યંમબો તક આસા-નીસે જાને લગે. યે નેહેર કરીબન સતર (૭૦) મીલ લમ્બીથી ઓર ફકત અસ્સી સાલ તક જારી રહી ઉસકે બાદ મતરૂક હો ગઈ.

હઝરત ઉમર રદી૦ને ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ કો તાકીદી એહકામ ભેજ દિયે થેકે " મિસરી રિઆયાકી હાલતકી અચ્છી તરાહ નિગરાની કરો, અદલ ઓર ઈનસાફ કાયમ કરો, રિઆયાકે ખફીફ કુસુર માફ કર દિયા કરો, કિસી-પર ઝિયાદતી ન કરો, - ઉનકી હેસીયતકે મુતાબિક ટેકસ લગાવ, જીસકો વો આસાનીસે અદા કર સકેં ઓર બોઝ ન સમઝેં. ઉનકી મઝહબી ઓર સોશીયલ આઝાદીમે મુત-લક ખલલ ન ડાલો. ઉનકે ઈબાદતખાનોંકી કોઇ ચીઝ ન છેડો ઓર ખુલે બંદોં ઉનકો અપને તરીકે ઇબાદતકી પયરવી કરને દો. ઓર હમેશા રિઆયાકી ખુશહાલી ઓર ઝમીંદારીકી તરકકીકો મદદે નઝર રખો. "

ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઇન એહકામકી કામિલ તોરપર તાઅમીલકી. રિઆયાકી બેહતરીકી તરફ તવજ્જો-હકી, ઇનસાફકી અદાલતેં કાયમ કીં, ઝમીનકી પયદા વારકા અનદાઝા લગાયા, ઓર ઝમીંદારોંકે ખાલિસ મુનાફેપર એક

મુનાસિબ રકમ માલિયા કાયમ કી. આબપાશીકે લિયે દરિયાએ નીલસે જા બજા નેહરેં ખોલ દીં. જીનપર કમ અઝકમ એક લાખ મઝદુર કામ કરતેથે. ખેતીકો તરકકી દી. તિજારતકો ફરોગ હાસલ હુવા રૂમીયોંકે ગિરાં બાર ટેકસ રિઆયાકે સરસે દુર કર દિયે. સરકારી આમદનીકા એક માઅકુલ હિસ્સા ફકત રિઆયાકી બેહબુદીપર ખરચ કરના તજવીઝ કિયા. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ને યે ભી તજવીઝકીકે ખાકનાએ સુવેઝમે એક નેહેર નિકાલકર બેહરએ કુલઝુમ ઓર રૂમકો મિલા દિયાં જાયે. મગર ઇસ તજવીઝકે સાથ હઝરત ઊમર રદી૦ને ઇતતિફાક ન કિયા સિર્ફ ઇસ દુર અંદેશીકે ખ્યાલસેકે ઈસિ તરાહ યુરોપકે લોગોંકો અરબપર સમન્દરકે રાસ્તે અચાનક હમલા કર દેનેકા મોકા મિલ જાયગા. ઇસપર યે તજવીઝ મુલતવી કરદી ગઇ.

ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ન સિર્ફ મિસરીયોંકો મઝહબી આઝાદી બખશી બલકે ઉનકે પાદરીયોં ઓર કાહેનોંકે સાથ બડી તાઅઝીમસે પેશ આતે. ઓર અકસર મસાઇલમે ઉનસે ગુફતુગુ કરતે ઇસ તરાહ મિસરી એહલે અરબકે સાથ માનુસ હો ગયે. ઓર ઇસ ઉન્સકા કુદરતી અસર પયદા હોના શુરૂ હુવા યાઅને મિસરી બોહોત બડી તેઅદાદમે મુસલમાન હોને લગે ઓર ઇસલામકો અપને મઝહબપર તરજીહ દેને લગે

ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ને અયસી દાનાઇ, તદબીર ઓર ફઇયાઝીસે મિસર પર હુકુમતકી કે યુરોપીયન મોઅર રિખ ઉનકી તાઅરીફમે રતબુલ્લ લિસાન હેં ઓર ઉનકો અપને વકતકા નિહાયત આલા દરજેકા સ્ટેટસમેન (મુદબ્બીર) કરાર દેતેહેં.

ઈસલામી મોઅરરિખોંને મિસરકે મુતઅલ્લીક એક અજીબ વાકેએકા ઝિકર કિયાહે કે એહલે મિસર જીનકી ખુશહાલી દરિયાએ નીલકી તુગયાની પર મુનહસિરથી એક બુરી રસમકે પાબંદ થે યાઅને જીસ સાલ દરીયાએ નીલમેં તુગયાની ન આતીથી તો વો એક કુંવારી લડકી આરાસ્તા પેરાસ્તા કરકે મઝહબી રૂસુમકે સાથ દરિયાએ નીલમે ડાલ દેતેથે ઓર ઇસ તરાહ એક ઈનસાની કુરબાની દરિયાએ નીલકી નઝર કરકે તુગયાનીકે ઉમ્મીદવાર રેહતેથે ઓર ઈસિ કારરવાઇકે બાદ સચમુચ નીલમે તુગયાની આ જાતીથી. ઇતતિફાક અયસા હુવાકે ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કી હુકુમતકે અઇયામમેં એક મરતબા મુકરરા મોસમ પર દરિયાએ નીલમે તુગયાની ન આઇ ઓર લોગ સખત ઘભરાયે. હઝરત ઊમર રદી૦કો ઇસ બાતકી ખબર દી ગઇ કયોંકે ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ મિસરીયોંકો એક બે ગુનાહ ઓર માઅસુમ લડકીકે ગરક કરનેકી ઇજાઝત નહીં દે સકતેથે. હઝરત ઊમર રદી૦ ને ખબર મિલતેહી એક ખત દરિયાએ નીલકે નામ લિખકર

ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કે પાસ ભેજ દિયા ઓર લિખાકે ઈસ ખતકો દરિયાએ નીલમે ડાલ દો. ઉસ ખતકા મઝ-મુન યે થા.

" યે ખતહે અબદુલ્લાહ અમીરૂલ મોમેનિ-નકી તરફસે દરિયાએ મિસરકે નામ-"

" બાદ હમ્દો સલાત કે માલુમ હોકે તેહકીક તુ એક મખલુક હે ઓર અપને નફે વ નુકસાનકા માલિક નહીં અગર તુ અપની કુવ્વત ઓર તાકતસે જારી હોતાહે તો તેરી મરઝીહે કે જારી હો યા ન હો ઓર ઇસ સુરતમે હમકો તુઝસે કોઇ સરોકાર નહી લેકિન અગર તુ અલ્લાહ બુઝુર્ગ બુલંદ વ ગાલિબકી તાકત ઓર કુવ્વતસે જારી હુવા કરતાહે તો પસ જારી હોજા જ્યસા કે જારી હુવા કરતાહે ઓર સલામતી હો અલ્લાહ તઆલા કે ફરમા બરદાર બંદોં પર. "

ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને યે ખત મિસરીયોં ઓર અરબોં કે સામને દરિયાએ નીલમે ડાલ દિયા અલ્લાહ તઆ-લાકી કુદરતે કામિલાસે ફોરન દરિયાએ નીલમે તુગયાની આ ગઈ ઓર લોગ મુતમઇન હો ગયે.

ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કી નિસબત એક ઓર

દિલ ચસ્પ વાકેઆભી બ્યાન કિયા ગયા હે. ઈબતિદામે મિસરી અમીર ઉમરા જો બડે નફીસ મિઝાજ થે એહલે અરબકો ઉનકી સાદા તરઝકી વજેહસે હિકારતસે દેખતે થે. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઇસ હિકારતકો દુર કરનેકે લિયે મિસરી ઉમરા ઓર અરબ સિપાહીયોંકી ઝિયાફતકા ઈનતિઝામ કિયા. પેહલે દિન અરબકી તરઝ પર સાદા ઝિયાફત તઈયાર કી ગઈ એહલે અરબને નિહાયત શોકકે સાથ ઝિયાફત ખાઇ ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુકર અદા કિયા.

દુસરે દિન મિસરી તરઝ પર પુર તકલ્લુફ ખાને તઇયાર કિયે ગયે. એહલે અરબને યે લઝીઝ ખાનેભી નિહાયત શોકકે સાથ ખાયે ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુકર બજા લાયે. તીસરે દિન ઉનકો પરેડમે જમા કિયા ઓર મિસરી ઉમરાકો મુખાતબ કરકે કહા.

" તુમને મેરે સાથીયોંકો દેખ લિયા હે કે વો કિસ શોકકે સાથ અપના દેસી ખાના ખાતે હેં ઓર તુમારે મિસરી લઝીઝ ખાનેભી કિસ ખુશીકે સાથ નોશેજાન ફરમાતે હેં. લેકિન ઇસકે સાથ હી વો અપની જંગી કાબેલીયત ઓર હુનરમંદી કો ભી બરાબર કાયમ રખતે હેં ઓર તુમારી શાદાબ ઝમીનમે રેહકર આરામ તલબ નહીં હો જાતે. " ઇસ તકરીરસે મિસરીયોંકે દિલમે એહલે અર-

બકી બડી અઝમત બેઠ ગઈ ઓર આયંદા વો ઉનકે સાથ બડી ઇઝઝતસે પેશ આને લગે.

ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ કી નિસબત એક યે રિવાયત ભી બયાનકી જાતી હે કે અઈયામે શબાબમે વો તિજારતકી ગરઝસે અપને કાફ્લેકે સાથ ઈસિકન્દરીયેમે આયે થે ઓર એક જંગલમે ડેરા લગાયા હુવાથાકે એક પાદરી નિહાયત પ્યાસા ઉનકે પાસ આયા. ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને અપની સુરાહી મેસે પાની પિલાયા વો પાની પીકર ઉસીજગે એક દરખ્તકે નીચે સો ગયા. ઉસી વક્ત એક સાંપ પાદરીકી તરફ આતા દિખાઈ દિયા. ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ઉસી વકત કમાનમે તીર જોડ કર ચલાયા જો સાંપકી ફૂનપર બેઠા. પાદરીકી આંખ ખુલ ગઈ ઉસને યે વાકેઆ દેખકર ઉમરૂ રદી૦ કા બોહોત શુકરિયા અદા કિયા ઓર કહા કે “ અગર તુમ મેરે સાથ શેહેરમે ચલો તો મે તુમકો કુછ નકદી ભી દુંગા ” ઉમરૂ રદી૦ ઉસકે સાથ શહેરમે ગયે. પાદરીને અપને મકાનપર પહોંચ કર ઉનકો એક હઝાર અશરફી દી. ઉસ દિન ઈસિકન્દરીયેમે એક બડા ભારી તેહવાર થા ઓર ઇસકન્દરીયેકે રૂસાઅ ઓર ઉમરા એક મયદાનમે ઝરરીન ગેંદકે સાથ ખેલ રહેથે. ઉનકા એતિકાદ થાકે જીસ શખ્સકી આસ્તીનમે યે ગેંદ ઉછલ કર જા પડેગી ઉસકો મિસરકી હુકુમત ઝુરૂર મિલેગી.

ઉમરૂ રદી૦ ભી ખેલ દેખનેકે લિયે વહાં ઠયર ગયે. ઇત-
તિફાકસે વો ગેંદ ઉછલ કર ઉનકી આસ્તીનમે આ પડી
જીસપર તમામ હાઝરીન મુતઅજજીબ હુવે ઓર ઉમરૂ-
બિન આસ રદી૦સે ઈનકા પતા મકામ પુછને લગે. ઉમરૂ-
રદી૦ ને અપના નામ ઓર પતા બતાયા ઓર વો યે દેખ કરકે
વો શખ્સ જીસકી આસ્તીનમે ગેંદ પડી સિર્ફ અરબકા
એક વેહશી હે ખિલ ખિલાકર હંસ પડે. યે વાકેઆ ખ્વાહ
સહી હો યા ગલત મગર ઇસમે કોઈ શુબ્હા નહી કે ઉમ-
રૂ બિન આસ રદી૦ કો મિસરકી હુકુમત નસીબ હો ગઇ.

બાબ ૫૪.

કુતુબખાનએ ઇસકન્દરીયા.

એહલે અરબપર યે ઇલઝામ લગાયા જાતા હેકે ઇસ-કન્દરીયેકો ફ્તેહ કરનેકે બાદ ઉમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ખલી-ફ્એ સાની હઝરત ઉમર રદી૦ કે હુકમસે ઈસકન્દરીયેકા બડા ભારી કુતુબખાના જીસમે ઉલુમો પુનુનકી સાત લાખ કિતાબેં મોજુદ થીં જલાદિયા. ઓર ઈસ તરાહ દુનિયાકો ઝમાનએ કદીમકે ઉલુમો પુનુનસે મેહરૂમ કર દિયા. યે કિસ્સા એક ઈસાઈ મોઅરરિખ અબુલ ફરજને અપની તારીખમે યું લિખા હે.

" જબ ઉમરૂ બિન આસ (રદી૦) ને ઈસકન્દરીયેકો ફ્તેહ કિયા તો પાદરી જોનકે સાથ જો ઈસવી મઝહબકા બડા આલિમ થા અકસર કુરસતકે વક્ત ગુફ્તુગુ કિયા કરતા થા. ઓર ઇસ ગુફ્તુગુસે ખુશ હોતા થા. જોનને ઉમરૂ (રદી૦) કી શફ્કત અપને હાલપર દેખકર એક દિન અરઝકીકે શાહી કુતુબખાના જીસપર ઉમરૂ (રદી૦) ને અભી તસર્રુફ ન કિયા થા. જોનકે હવાલે કર દિયા જાયે. ઉમરૂ (રદી૦) ઉસકી અરઝ કુબુલ કરનેપર માય-લ હુવા મગર ઉસને કહાકે ખલીફ્એસાની (રદી૦) કે હુક-

મકે બગેર વો કુછ નહીં કર સકતા. ઈસપર ઉમરૂ (રદી૦) ને ખલીફ્એ સાની (રદી૦) કો ખત લિખા. ખલીફ્એ સાની (રદી૦) ને ઉસકે જવાબમે લિખ ભેજા કે " અગર યે યુનાની કિતાબેં કલામે મજીદકે મુઆફિક હેં તો વો બિલા ઝુરૂરત હેં ઓર ઉનકો મેહફુઝ રખનેકી કોઈ ઝુરૂરત નહીં. ઓર વો કલામે મજીદકે મુખાલિફ હેં તો ઉનકો ફિલફોર ઝાયે કર દેના ચાહીયે " ઈસ પર ઊમરૂ બિન આસ (રદી૦)ને ઇસ હુકમકી ફિલફોર તાઅમીલ કી. ઓર તમામ કિતાબેં ઇસકન્દરીયેકે હમ્મામોંમે તકસીમ કરાદીં. ઉનકી તેઅદાદ ઇસ કદરથી કે ચાર હઝાર હમ્મામ છે માહ તક ઇન કિતાબોંસે ગરમ હોતે રહે. "

યે કિસ્સા હે જીસકી બિના પર એહલે અરબ ઓર કુલ એહલે ઇસલામકો ગેર મુસલિમ અકવામ મુરિદે ઈલઝામ બનાતી હેં ઓર ઉનકો ઉલુમકા દુશમન કરાર દેતી હે.

જબ અબુલ ફરજકી તારીખ લાતાની ઝબાનમે તરજુમા હુઇ તો યુરોપીયન મુસનનિફોંને ઈસી કિસ્સે પર બડા તુમાર બાંધા ઓર ઇસલામ પર સખ્ત હમલે કિયે. ઉન્હોંને યે ઝાહિર કિયા કે ઈસલામ જહાલતકા મઝહબ હે જીસકે પયરવોંકો ઉલુમો ફુનુનકી કોઇ કદર ન થી. ઓર ઈતના બેશ

બહા ઓર કિમતી ખઝાના ઉલુમે કદીમાકા ઉન્હોંને ગારત કર દિયા. ઓર દુનિયાકો ઇસકી રોશનીસે હટા કર જહાલતકે ગઢેમે ગિરા દિયા. મુતઅરસીબ ઇસાઇયોંકો યે એક બહાના મિલ ગયા ઓર જો કુછ ઉનકા જી ચાહા ઉન્હોંને ઇસ્લામકી મુખાલિફતમે બે તહાશા લિખ દિયા ઓર ઇસલામકી તાઅલીમકો પરખનેકી મુતલક ઝુરૂરત ન સમઝતે થે. યે વાકેઆહી ઈસલામકો નફરત ઓર હિકારતકી નિગાહસે દેખનેકે લિયે ઈનકે નઝદીક કાફી થા ઉનકી દેખાદેખી દીગર ગેર મુસલિમ અકવામને ભી ઇસ વાકેએકો પેશ નઝર રખ કર એહલે ઇસલામકો બોહોત કુછ સખ્ત સુરત કહા ઓર લુત્ફ યે હે કે ઇસ શએ શિતમકા સિલસિલા અભી તક જારી હે.

કિસીને ઇસ બાતકા ખ્યાલ નહીં કિયા કે કિતાબેં જલાનેકા હુકમ ઈસલામકી **તાઅલીમ** ઓર **સ્પીરીટ**કે મુવાફિક થા યા મુખાલિફ. અગર યે હુકમ ઇસલામકી સ્પીરીટ ઓર આં હઝરત સલ૦ કે રવઇયેકે ખિલાફ થા તો ખલીફએ સાની હઝરત ઊમર રદી૦ જો અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ૦ કે એહકામકે ઈસ કદર પાબંદથે કયોંકર અયસા હુકમ દે સકતેથે. ઇસલામકી બિના ઈલ્મ યાઅને લિખને પઢને પર થી. અલ્લાહ તઆલાને અપને નબી સલ૦ પર જો પેહલે વહી નાઝિલ કી વો યે થી.

“ પઢ અપને રબકે નામસે જીસને મખલુકકો પયદા કિયા જીસને આદમીકો લુહુકી ફુટકીસે બનાયા. પઢ ઓર તેરા રબ બડા કરીમ હે જીસને ઇલ્મ સિખાયા કલમકે ઝરીએ ઓર સિખાયા આદમી (બઝરીએ વહી) જો ન જાનતાથા ” (કુરઆન)

ગોયા અલ્લાહ તઆલાને ખુદ ઈલ્મે લદુન્ની (વહી) ઓર ઇલ્મે કિતાબી યા તેહરીરી (કલમ) કી ફઝીલત બ્યાનકી હે ઓર ઇસકો અપને ફઝલ ઓર કરમકી અલામત ઝાહિર કિયા હે. અલ્લામા ઝમશખરીને ઇન આયાતકી તફસીર કરતે હુવે બ્યાન કિયાહેકે અલ્લાહ તઆલાને ઇનસાનકો વો બાતેં તાઅલીમકીં જો વો નહી જાનતાથા ઓર યે ઉસકે કરમે અઝીમ ઓર ફઝલે અમીમકી તસદીક હે. જો ઉસને અપને બંદોપર ઉનકો ના માલુમ બાતેં સિખાનેમે કિયા. વો ઉનકો જહાલત ઓર ઝુલમતસે નિકાલ કર ઇલ્મકી રોશનીમે લાયા ઓર ઉનકો તેહરીરી ઈલ્મકી બેશ કીમત બરકાત ઓર ફુયુઝસે આગાહ કિયા કયોંકે ઇસ તેહરીરી ઇલ્મમે ઇસકદર ફાયદે મરકુઝહેં કે ઉનકા અનદાઝા સિર્ફ અલ્લાહ તઆલાહી કર સકતાહે બગેર ઇલ્મે તેહરીરકે દીગર ઉલુમકા સમઝ આની મુશકિલ હે જો ઇનસાન કે ઇહાતએ કુદરતમે નહી આ સકતે. ઈલહામી નવિશ્તેભી બગેર ઉસકે નહી રહે સકતે અગર ઇલ્મે તેહરીર દુનિયામેં ન હોતા તો ઉમુરે દીનો દુનિયામે બડા ખલલ આયદ હોતા.

અલ્લાહ તઆલાને અપને કલામે પાકકો કુરઆન યાઅને પઢે હુવે અકવાલ ઓર કિતાબ યાઅને લિખે હુવે અકવાલસે મોસુમ કિયાહે ઓર મોમેનોંકે દિલોં પર કિતાબ કલમ ઓર તેહરીર (મા યસતોરૂના) કી ફઝીલત ઓર અઝમત નકશ કલ હજર કર દી હે.

ફિર આં હઝરત સલ૰ ને ઇલ્મકે મુતઅલ્લીક અપને સહાબા રદી૰ ઓર પયરવોંકો યે તલકીનકી હે.

"ઈલ્મ હાસલ કરો, કયોંકે જો શખ્સ ઇલ્મકો લિલ્લાહ હાસલ કરતા હે ઉસકા વો અમલ સાલેહ હોતા હે. જો શખ્સ વો ઇલ્મ મુંહસે બોલતા હે વો ગોયા અલ્લાહ તઆલાકી હમ્દ હોતી હે. જો શખ્સ તેહસીલે ઇલ્મમે કોશિશ કરતા હે વો ગોયા ખુદાકી ઇબાદત કરતા હે. જો શખ્સ ઈલ્મ હાસિલ કરકે દુસરોંકો સિખાતા હે વો ગોયા ખયરાત તકસીમ કરતા હે ઓર જો ઇસ ઇલ્મકો ઉસકે મુનાસિબ હાલ પર બરતતા હે વો ગોયા અલ્લાહ તઆલાકી ઇબાદત બજા લાતા હે. ઈલ્મ ઇનસાનકો હલાલો હરામમે તમીઝ સિખાતા હે ઓર બેહિસ્તકી રાહ ઉસકે લિયે રોશન કરતા હે. ઇલ્મં બિયાબાનમે હમારા મુઆવિન હે, તનહાઇમે હમારા રફીક હે, હિજરતમે હમારા દોસ્ત હે, ખુશીકી તરફ હમારા રેહનુમા હે, દુશમનોંકે મુકાબિલ

હમારી ઝિરાહ હે. ઇલ્મકી બદોલત ખુદાકા બંદા તરક્કીકે મેઅરાજ ઓર આલા મરતબે પર પહોંચતા હે. શાહાને દુનિયાકા હમ નશીન હોતા હે ઓર આખિરતમે કામિલ સુરૂર હાસિલ કરતા હે."

આં હઝરત સલ૦ કા અપને પયરવોંકો યે હુકમ થા કે "ઈલ્મ અગર ચીનમે ભી હો તો વહાં જા કર હાસલ કરો." આપકે કોલ હેં કે—

"આલિમકી સિયાહી શહીદકે ખુનસે ભી ઝિયાદા મુકદદસ હે."

"જો શખ્સ તલાશે ઇલ્મમે સફ્ર કરતા હે અલ્લાહ તઆલા ઉસકો બેહિશ્તકા રાસ્તા દિખા દેતા હે."

"મે ઇલ્મકા શાહેર હું ઓર અલી રદી૦ ઇસકા દરવાઝા હે."

"એક સાઅતકે લિયે ઉલુમો ફુનુનકા વાઅઝ સુનના હઝાર શહીદોંકે જનાઝેપર જાને બલકે હઝાર રાત નમાઝ પઢનેસે અફ્ઝલ હે."

"જો તાલિબ ઈલ્મકી તલાશમે નિકલતા હે ખુદા ઉસકો બેહિશ્તે બરીંમે આલા મરતબા બખશેગા. ઉસકા એક એક કદમ મુબારિક હોગા ઓર હર સબકકા ઉસકો અજર મિલેગા."

" ઇલ્મકી તલાશ કરને વાલેકો આસમાનકે ફિરિશ્તે મુબારક બાદ ઓર ખુશ આમદેદ કેહતે હેં. "

" આલિમોંકા કલામ સુનના ઓર દુસરોંકો ઇલ્મકે સબક દેના મઝહબી રિયાઝતસે બેહતર હે બલકે એક સો ગુલામ આઝાદ કરનેસે ભી અફઝલ હે. "

" જો શખ્સ ઇલ્મ ઓર આલિમકી કદર કરતા હે ખુદા દુસરે જહાનમે ઉસકી ઇઝ્ઝત અફ્ઝાઇ કરેગા. "

" જો શખ્સ આલિમકી ઇઝ્ઝત કરતા હે વો મેરી ઇઝ્ઝત કરતા હે. "

જબ કલામે ઇલાહીમે ઇલ્મ ઓર કલમકી ઇસ કદર ફઝીલત બયાનકી ગઈ હે. ઓર આં હઝરત સલ૦ કે અકવાલમેં ઇલ્મ ઓર કલમકા ઇસ કદર બુલંદ મરતબા રખા ગયા હે તો કિસ તરાહ યે અમર કયાસમે આ સકતા હે કે હઝરત ઉમર રદી૦ જો કિતાબ અલ્લાહ ઓર સુન્નતે રસુલુલ્લાહ સલ૦ કે આશિકે સાદિક થે ઓર નિહાયત ખફીફ ઉમુરમે ભી ઇતતિબાએ સુન્નતકો મુકદદમ રખતે થે વો ઉલુમો ફુનુનકી કિતાબોંકો જલાનેકા હુકમ દે સકતે થે. કલામે ઇલાહી ઓર આં હઝરત સલ૦ કે અકવાલસે સહાબા રદી૦ અયસે મુત અસ્સીરથે કે ઉનકે રૂએં રૂએંમે તેહસીલે ઇલ્મ ઓર ઈશાઅતે ઈલ્મકા ઝોક શોક ભર ગયા

આ. હઝરત અલી કર૦ ઓર હઝરત ઇબ્ને અબ્બાસ રદી૦ મદીને મુનવ્વરામે ઈલ્મે ઉરૂઝ, ઇલ્મે કવાઈદ, ઇલ્મે તારીખ ઓર ઇલ્મે રિયાઝીપર લેકચર દિયા કરતેથે ઓર ઉનકે બાદ એહલે અરબને તેહસીલે ઉલુમમે ઈસ કદર શોક ઝાહિર કિયા કે જીસ ઝબાનમે ઉનકો કોઈ કિતાબ કિસી ઈલ્મકે મુતઅલ્લીક મિલી ઉસકા ફિલફોર અરબી ઝબાનમે તરજુમા કર લિયા ઓર ફિર ઉલુમો કુનુનપર વો શાનદાર ઇમારત ખડી કી જીસકે લિયે યુરોપ ભી એહલે અરબકા મરહુને મિન્નતો એહસાન હે.

મિન દરજએ બાલા દલાયલસે સાફ સાબિત હોતા હે કે કુતુબખાનએ ઇસકનદરીયેકે જલાનેકા હુકમ ઈસલામકી તાઅલીમ ઓર સ્પીરીટકે બિલકુલ ખિલાફ થા. ઓર અયસા હુકમ ખલીફા હઝરત ઊમર રદી૦ કી તરફસે કભી જારી નહીં હો સકતા થા.

અબ હમ ઈસ બારેમેં તારીખી શહાદત પેશ કરતેહેં મી. આરથર ગિલમનને અપની કિતાબ સારાસેન્ઝ કે સફે ૨૫૪ મેં યે નોટ લિખા હે કે-

“ ઓહોતસે મુસન્નીફોંને અબુલ ફરજકી પયરવી કરતે હુવે લિખા હેકે ઇસકન્દરીયેકી ફતેહકે બાદ વહાંકા અઝીમ કુતુબખાના તબાહ કિયા ગયા. ઓર કિતાબેં ચાર

હઝાર હમ્મામોંમે જલાદી ગઈ. કિતાબોંકી તઅદાદ ઇસકદર થીકે છે માહમે બ મુશકિલ ખતમ હુઇં લેકીન અબ ઇસ કહાનીકો ના કાબિલે એતિબાર કરાર દિયા ગયા હે બાવુજુદ ઇસકે કે ડેન મિલમન ઇસપર ઇસરાર કરતાહે. ”

સેઠલ્ટકી જીલ્દ અવ્વલ સફે ૪૩૯ મે લિખાહે કે “ યે કહા જાતાહે કે કિતાબેં હમ્મામ ગર્મ કરનેમે ઇસતે અમાલકી ગઈ થીં હાલાંકે ઉન દિનોંમે પબલિક હમ્મામ મોજુદહી ન થે પબલિક હમ્મામોંકા રિવાજ સાલહા સાલ બાદ શુરૂ હુવા. ”

મી. એડવર્ડ ગિબન લિખતાહે કે “ ઉસ ઇલ્મી જહાઝકી ના કાબિલ તલાફી ગરકાબીકે વાકેએ ઓર ઉસકે નતાયજકા મે સાફ ઇનકાર કરતાહું. જીસકી બિના સિર્ફ એક મોઅરરિખ અબુલ ફરજકી તનહા રાએ પર હે. હાલાંકે યુ ટીચીસ ઓર અલકેન દોનોં ઇસ વાકેએ કે મુતઅલીક સાકિત હેં. ”

તારીખે આલમ જીલ્દ ૮ સફે ૧૬૩ મે અબુલ ફરજકા કિસ્સા નકલ કરનેકે બાદ લિખા હે કે “ હમ અપની તરફસે ઇસ વાકેએ ઓર ઉસકે નતાયજકા સાફ ઇનકાર કરતે હેં. વાકેઆ બડા તાઅજજુબ ખેઝ હે. પઢો ઓર તાઅજજુબ કરો ! એક અજનબીકી અકેલી રિપોર્ટ જીસને યે છે સો સાલ બાદ મીઠીયાકે હુદુદમે બેઠ કર

લિખી હે. દો મોઅરરિખોંકે સુકુતસે બિલકુલ બાતિલ હો જાતી હે. જો ઇસસે બોહોત પેહલે ગુઝરે હેં. વો દોનોં ઇસાઇ થે ઓર દોનોં મિસરકે બાશિન્દે થે. હાલાંકે ઉન-મેસે એક ચુટી ચીસને જો દુસરેસે ભી પહેલે ગુઝરા હે ઇસકન્દરીયેકી ફતેહકા હાલ તફસીલકે સાથ લિખા હે. વો દોનોં ઇસકા ઇશારા તક નહીં કરતે. અલાવા ઇસકે ઊમર રદી૦ કા યે સખ્ત હુકમ એહલે ઇસલામકે મઝબુત શરઇ એહકામ કે સખ્ત ખિલાફ હે. શરઇ એહકામમે સાફ લિખા હે કે "યહુદીયોં ઓર ઇસાઇયોંકી મઝહબી કિતાબેં જો આઇને જંગકે રૂસે મુસલમાનોંકે કબઝેમે આઇ વો હરગિઝ આગમે જલાઇ ન જાયેં ઓર દીગર દુન્યાવી ઉલુમ યાઅને તારીખ, નઝમ, તિબાબત યા ફિલાસફીકી કિતાબેં જાયઝ તોર પર એહલે ઇસલામકે ઇસતેઅમાલમે લાઇ જા સકતી હેં."

ફિર ઇસકે મુતઅલ્લીક ફુટ નોટમે યે લિખા હે કે " યે કુતુબખાના કુછતો જુલીયસ સીઝરકે ઝમાનેમે જલ ગયા ઓર કુછ ઉસકે બાદ. ગરઝ જબ ઊમર બિન આસ (રદી૦)ને ઇસકન્દરીયેકો ફતેહ કિયા તો ઉસસે દોસો પચાસ સાલ પહેલે ઇસ કુતુબખાનેકા નામો નિશાન તક બાકી ન રખા. ઓર કિસી તારીખમેં ઇસ બાતકી શહાદત નહી પાઇ જાતી કે ઇસ અરસેમે ઇસકી જગે કિસી બાદશાહ

યા પાદરીને કોઇ ઓર કુતુબખાના કાયમ કર દિયા થા. અબુલ ફરજકી કહાની ઇસ કદર ઝોરો શોરકે સાથ હરગિઝ આમ તોરપર મશહુર ન કી જાતી અગર મશહુર કરને વાલોંકી ઇસિમે ગરઝ ન હોતી કે રૂમીયોંકે ફાતેહોંપર જહાલત ઓર વેહશતકા ઓર દુનિયાકો તારીકીમે ડાલનેકા ઇલઝામ લગાયે. લેકિન ઇસપર ભી મિલમન ઝિદ કરતા હે ઓર લિખતા હે કે મુસલમાન મોઅર્રિખ યાઅને અબદુલ લતીફ મકરેઝી ઓર હાજી ખલીફા અબુલ ફરજકી કહાનીકી તસદીક કરતે હેં "

પ્રોફેસર વાન રૂડલ્ફને ઓરીએન્ટલ કોનફરંસકે ઈ. સ. ૧૮૭૪ કે ચોથે ઇજલાસમે કુતુબખાનએ ઇસકનદરીયા પર એક મઝમુન પઢાથા જીસમે ઉસને બ્યાન કિયાહે કે "અબુલ ફરજ સુરીયાની નસરાની થા. વો તેરવીં સદીમે ઇસકંદરીયાકી ફતેહસે છે સો સાલ બાદ પયદા હુવા. પુરાની તારીખેં મસલન બિલાઝરી વગેરામે ઇસ વાકેઅેકા કોઈ ઝિકર નહીં હાલાંકે બાકી ફુતુહાતકા મુફસ્સીલ બ્યાન હય. અેહલે ઇસલામ મફતુહ કોમકી બડી રિઆયત કરતે થે ઓર કુતુબખાનેકા જલાના ઈસલામકી લિબરલ સ્પીરીટ કે ખિલાફ થા. અબદુલ લતીફ પાંચસો સાલ બાદ પયદા હુવા વો અપને સફર નામેમે લિખતાહે કે મે ખ્યાલ કરતા હું કે યે ઈમારત વોહી મકામ હે જહાં અરસ્તુ ઓર ઉસકે

તલામિઝા દરસ દિયા કરતે થે જીસકો સિકન્દરને શેહેરકી બિના ડાલનેકે વકત તાઅમીર કિયા થા ઔર ઇસ ઇમારતમે વો કુતુબખાનાથા જીસકો ઊમરૂ બિન આસ રદી૦ ને ખલીફા હઝરત ઊમર રદી૦ કે હુકમસે જલા દિયા. ”

અબુલ ફરજ એક યહુદી તબીબ હારૂન નામીકા બેટા થા. વો શેહેર મીલાનમે ઇ. સ. ૧૨૨૬ મે પયદા હુવા ઉસકા બાપ ઈસાઇ હો ગયા થા ઉસને ઇસવી તાઅલીમ પાઇથી. નસરાનીયોંકો ખુશ કરનેકે લિયે વો હુલાકુશાહ કે દરબારમે જાયા કરતાથા ઉસને એક તારીખ સુરીયાની ઝબાનમે લિખી. ઈસમે ઉસ વાકેએકા મુતલક ઝિકર નહી કિયા. ઉસકે બાદ ઉસને અરબી ઝબાનમે તારીખ લિખી ઇસમે ઉસ વાકેએકા ઝિકર કિયા હે ઔર મુબાલિગા ઇસ કદર કિયા હે કે ઈન કિતાબોંસે ચાર હઝાર હમ્મામ છે માહ તક ગરમ હોતે રહે. અયસાહી એક વાકેઆ કુતુબુદ્દીનને લિખાહે કે જબ હુલાકુશાહને બગદાદકો ફતેહ કિયા તો બગદાદકે કુતુબખાનેકી કિતાબેં દરિયાએ દજલામે ડાલ દીં જીનકી મિકદાર ઇસ કદરથી કે ઉનસે દજલેમે એક પુલ બન ગયા ઔર સવાર ઔર પ્યાદે ઉનકે ઉપરસે ગુઝરા કરતેથે ઔર ઉનકી સિયાહીસે દજલેકા પાની કાલા હો ગયા. કુતુબખાને ઈસકન્દરીયેકા હવાલા ઊમરૂ બિન આસ (રદી૦) કે ખતમે જો ઉસને ખલીફા હઝરત ઊમર રદી૦ કો

લિખાથા મુતલક નહીં ઓર ખલીફા હઝરત ઉમર (રદી૦) ને ઉમરૂ બિન આસ (રદી૦) કે જવાબમે જો ખત લિખાથા ઉસમે કુતુબખાના જલાનેકા કોઈ હુકમ નહી. ઈસ કુતુબખાનેકી સહી તારીખ યે હેકે મસિહ અલ૦ સે તીનસો બરસ પેહલે બાદશાહ બતલીમુસને ઇસકી બિના ડાલીથી ઉસકે બાદ ઉસકે બેટેને ઇસમે ઓર ઈઝાફા કિયા ઇસ બાતકી કોઈ સનદ નહીં કે ઈસ કુતુબખાનેમે સાત લાખ કિતાબેં જમે હો ગઈ થીં. યે મદરેસા સિર્ફ એક સદી તક રહા. મસીહ અલ૦ સે દોસો સાલ પહેલે યુરજીયસ સાનીને તમામ પ્રોફેસરોં ઓર તુલુબાકો ઈસ મદરેસેસે નિકાલ દિયા ઓર કુતુબખાનેમે ઝવાલ આના શુરૂ હો ગયા.

ઇ. સ. ૪૭ મે જુલીયસ સીઝરકે ઝમાનેમે જબ વો ખુદ ઇસકન્દરીયેમે મોજુદ થા ઇસ કુતુબખાનેમે ખુદબ ખુદ આગ લગ ગઇ ઓર ઇસકા બોહોતસા હિસ્સા જલ કર રાખ હો ગયા. જો કિતાબેં બચ રહીથીં વો કુસ્તુનતુનીયાકે કુતુબખાનેમે દાખિલ કર દી ગઇ ગરઝ જબ અરબોંને ઇસ-કન્દરીયેકો ફતેહ કિયા હે તો ઉસ વકત ઇસ કુતુબખાનેકા નામો નિશાન તક બાકી ન થા.

હમારી રાયેમે એહલે ઇસલામ પર ઇસકન્દરીયેકા કુતુબખાના જલાનેકા ઇલઝામ લગાના બિલકુલ ઝુટ ઓર સરાસર ઇફતરા હે. કયોંકે ઇસલામકા દુસરા નામ ઇલ્મ

ઓર ઇરફાન હે. ઇસલામ તો આયા હી ઇસ લિયે થા કે દુનિયાકો જહાલત ઓર ઝુલમતસે નિકાલ કર રોશની ઓર નુરમે લાયે ઓર ઇસલામને અયસા કર દિખાયા. જો લોગ ઈસલામ લાયે વો મુનવ્વર હો ગયે. ઉનકે સીને ખુલ ગયે. ઝાહિર બાતિનકે ઉલુમો ફુનુનકે ખઝાને ઉનકો હાસિલ હુવે ઓર ઉન્હોંને દુનિયાકો ઇસ દીની ઓર દુનિયાવી દોલતસે માલા માલ કર દિયા. ઉલુમો ફુનુનકા ઉનકા પહેલા મરકઝ ઓર સેન્ટર મદીના થા જો આં હઝરત સલ૦ ને કાયમ કિયા ઓર જીસકો હઝરત અલી કર૦ ઓર ઇબ્ને અબ્બાસ રઝી૦ ને બડી રોનક દી. ઇરાક, અરબ, શામ, ઓર મિસરસે તાલિબ ઇલ્મ આકર ફયઝ ઉઠાતેથે. ફિર ઉસકી તકલીદ પર બગદાદ (ઇરાકે અરબ) કાહેરા (મિસર) કારડોવા (હિસ્પાનીયા) મે મશહુર દારૂલ ઉલુમ કાયમ હુવે.

અયસી ઇલ્મકી આશક કોમકો જીસને બની આદમ પર ગિરાં બાર એહસાન કિયા યે ઝુટા ઈલઝામ લગાના કે ઉન્હોંને ઇલ્મે કદીમાકી કિતાબેં જલાદીં બડા ઝુલ્મ હે. એહલે અરબકે વકત તો ઇસ કુતુબખાનેકા નામો નશાન ભી નહીં થા.

બાબ ૫૫.

સલતનતે ઇરાન.

આજ કલ ઇરાન ઓર ફારિસકા એક મફહુમ સમઝા જાતા હય મગર દર અસલ ફારિસ મોજુદા સલતનતે ઇરાનકે એક હિસ્સે યા જુઝવકા નામ હય જિસકે જુનુબમેં ખિલીજે ફારિસ, મગરેબમેં ખુઝિસ્તાન યા સોસાનીઆ, મશરિકમેં કિરમાન ઓર સીસ્તાન ઓર શિમાલ મગરિબમેં મીડીયા જીસકો અહેલે ફારિસ ઇરાન યા ઇરાક બોલતે થે. ઓર એહલે અરબ ઇરાકે અજમી કેહતે હંય. ઇબતીદામેં ઇરાનમેં છોટી છોટી અલગ રિયાસતેં થીં જો બજાયે ખુદ ખુદ મુખત્યાર બાદશાહતેં થીં. એક તો ફારિસ જીસકો પરાસીસ ઓર ફારિસ્તાન કહેતે હંય. દુસરી મીડીઆ જીસકો ઇરાકે અજમી કેહતે હંય ઓર જીસકા પાયતખ્ત શહેર હમદાન થા. તીસરી પારથીઆ જો મીડીઆકે મશરિકમેં હય ઓર જીસકો આજકલ ખુરાસાન કહેતે હંય. ઈલાવા ઈસકે ઇબતિદામેં બાખતર યાઅને બલખકા ઈલાકાભી ઇરાનમેં શામિલ થા. જો એહલે ફારિસકા અસલી વતન થા યે છોટી છોટી સલતનતેં યકે બાદ દીગરે બડે ઈકતિદાર પર પહોંચી. ઓર હરએકને બજાયે ખુદ ઈરાની સલતનતકી

બિના ડાલ કર મુલહિકા રિયાસતોંકો ફતેહ કીયા ઓર સલતનતે ઈરાનકી હદ્દ વસીઅ કી જીસકા મુફસ્સિલ ઝિક્ર મુનાસિબ મોકેઅ પર આયગા.

ઈરાનકી કદીમ તારીખ ભી દીગર અકવામકી તરાહ દાસ્તાનોં ઓર રિવાયાતપર મુનહસિર હય. જીસકી તસ્દીક પુરાને કતબે ઓર યાદ્દાગરે ભી કરતી હયં. ઇસકે સિવા કીસી કોમકી કદીમી તારીખકા સહી પતા લગાનેકા ઓર કોઇ ઝરીઆ નહીં. ઝુરૂર હયકે ઈસમેં મુબાલેગા ઓર રંગ આમેઝીકો ભી દખલ હો. લેકીન મુહકકિક ઇસમેંસે સહી તારીખકા પતા ચલા લેતે હંય.

એહલે ફારિસકે દાસ્તાન નામોંકે બ મુજબ ઈનકા પહેલા બાદશાહ કયુમરસ થા જીસકા પાય તખ્ત બલખ થા ઉસને કરીબોજવારકી રિયાસતોંકો અપના મુતીઅ બના લીયા ઓર ફિર એશિયાકી વહેશી અકવામકોભી મુહઝઝિબ બનાનેકી કોશિશકી. મગર વહેશીયોં (દેવોં) ને ઉસકી સખ્ત મુઝાહિમતકી. ઇસપર ઉસને અપને બેટે સીયામકકો ઝબરદસ્ત ફોજકે સાથ ઉનકે મુકાબિલેપર રવાના કીયા મગર દેવોંને સીયામકકો કતલ કરકે ઉસકી ફોજકો ગારત કર દીયા ઈસપર સીયામકકા બેટા જીસકા નામ હોશંગ થા બાપકા બદલા લેનેકે લીયે કસીર ફોજ

લે કર દેવોંપર હમલાવર હુઆ ઓર બે શુમાર દેવ કતલ કરકે બાકીયોંકો અપના મુતીઅ કીયા ઓર ઇસ તરાહ અપના સીના ઠંડા કરકે વતનમેં વાપિસ આ ગયા. કયુ મરસ ઈસિ વાકેએકે ચન્દ રોઝ બાદ મર ગયા ઓર ઉસકી જગે હોશંગ તખ્ત નશીન હુઆ જો બડા આલિમ દાના ઓર ફૈયાઝ થા. હોશંગકે વક્તમેં એહેલે ફારિસને અગ્નિ (આતશ) કી પરસ્તિશ શુરૂ કી ઓર આગકો ઝાતે ઈલાહીકા મઝહર સમઝને લગે.

હોશંગકે બાદ તેહમુરસ બાદશાહ હુઆ ઓર તેહમુરસકે બાદ જમશીદ તખ્ત નશીન હુઆ.

જમશીદ.

એહલે ફારિસ જમશીદકો બડા બાદશાહ ખ્યાલ કરતે હંય ઓર કહેતે હંય કે જમશીદકે વકતમેં ઇરાની સલતનત બડી શવકત ઓર શાનકો પહોંચી ચુનાંચે આજ તક કીસીકી હશમત ઓર સરવતકી તારીફ કરનેમેં "જમજાહ" કા લફ્ઝ ઇસ્તેમાલ કીયા જાતા હય. જમશીદને એક જામબી બનાયાથા જીસકો જહાનબીન કહેતે હંય ઓર અપ્તાક જામે જમ મશહુર હય. જમશીદને પહેલે લોહેકા ઇસ્તેમાલ શુરૂ કીયા ઉન, રેશમ ઓર કપાસસે કપડે બુનનેકા રિવાજ જારી કીયા ઉસને દેવોં (વહેશી અકવામ) કો ઇંટ બનાને

કે કામ પર લગાયા ઓર ચટાનોંસે પત્થર નિકાલ કર ઇમારાતકે લીયે તરાશને શુરૂ કરાય. ઇલાવા ઇસકે ઉસને ખુશબુએં બનાને મરીઝોંકો તનદુરસ્ત કરને ઓર જહાઝ બનાનેકી ઇજાદેં કીં.

જમશીદને એહલે ફારિસકો ચાર તબકોંમેં તકસીમ કીયા.

પહેલા તબકા—કાહિનોંકા
દુસરા તબકા—એહેલે જંગકા
તીસરા તબકા—એહેલે હિરફાકા
ચોથા તબકા—કાશ્તકારોંકા

જમશીદને સાલકે શુરૂમેં જશનભી મુનઅકદ કીયા જીસકો જશને નવરોઝી યા જશને જમશીદી ભી કહેતે હુંય. યે જશન નયે સાલકી પહેલી તારીખ તક મનાયા જાતા થા ઓર ઇરાનમેં અબ તક ભી યેહ જશને નવરોઝી મનાયા જાતા હય.

જમશીદ અપની તવીલ હુકુમતકે ઈબતિદાઈ સાલોંમેં બડા ફૈયાઝ નેક દિલ ઓર રિઆયા પરવર રહા ઓર અબનાયે વતનકી બહેબુદી ઓર બહેતરીમેં બડા સરગર્મ રહા. મગર જબ ઇસકા ઇકતિદાર બહોત બઢ ગયા ઓર ઉસકી હશમત ઓર શવકત ઉરૂજપર પહોંચ ગઈ

તો ઉસકા દિમાગ ફિર ગયા ઓર અપને આપકો એક આલા હસ્તી સમઝને લગા. અપની સરવત ઓર ઈકતિદારપર નાઝાં હોકર ઉસને અપને ખાલિકે હકીકીકો ફરામોશ કર દીયા ઓર ખ્યાલ કરને લગા કે જીસ કદર દોલત ઓર હશમત ઈસકો હાસિલ હુઇ હય વોહ સબ ઈસકી અપની તદબીર ઓર કાબલિયતકા નતીજા હય ઓર દુનિયામેં વોહી સબસે આલા હય બાકી સબ હેચ હંય.

ફારસી કાહિન યે તકબ્બુરકે કલમાત સુનકર સખ્ત ગભરાયે ઓર અંદેશા કરને લગે કે ઇસ ગુરૂર ઓર તકબ્બુરકી પાદાશમેં ઝુરૂર શાહ જમશીદ કીસી મુસીબતમે મુબતિલા હોગા ઓર કહેરે ઈલાહી ઇસપર નાઝિલ હોગા. સાથહી ઇસકે જમશીદને રિઆયાકો સતાના ઓર દુઃખ દેના શુરૂઅ કર દીયા ઓર રિઆયામેં સખ્ત પરેશાની ફયલ ગઈ ઓર રિઆયા બાદશાહકે હુકમસે સરફેરને પર આમાદા હો ગઇ. ઈલાહી મહેર બાદશાહકે સરસે દુર હો ગઇ ઓર જમશીદકી તબાહીકે આસાર ઝાહિર હોને લગે.

ઈરાનકે સુબે મીડીઆ યાની અજમકે મગરિબમેં એક તાકતવર કોમથી જો લડાઇમેં બડી સખ્ત થી ઇસકે સિપાહી તેઝ રફતાર ઘોડાં પર સવાર હોતે થે. ઓર લંબે નેઝે લેકર મયદાનમેં નિકલતેથે ઈનકે બાદશાહકા નામ ઝુહાક થા (ગાલેબન ઇસસે મુરાદ એસીરીયા યાની કુરદિસ્તાનકી

સલ્તનત હય) જીસને શયતાનકે બેહકાનેસે અપને બાપકે કતલ કરકે તખ્ત હાસિલ કીયાથા એહલે ફારિસકે સરકર્દા આદમી ઝુહાકકે પાસ ગયે ઓર ખ્વાહિશ કી કે વોહ ઈરાન પર ફોજ કશી કરકે શાહ જમશીદકો શિકસ્ત દે ઓર રિઆયાકો ઉસકે ઝુલ્મસે નજાત દિલાયે.

ઝુહાકને મોકા ગનીમત સમઝકર ફિલ્ફોર ઈરાન પર ચઢાઈ કર દી ઓર શાહ જમશીદકો શિકસ્ત દેકર ઈરાનકે તખ્ત પર કબઝા કર લીયા. જમશીદ શિકસ્ત ખાકર રૂપોશ હો ગયા મગર ચંદ સાલ બાદ વોહ ફિર ફારિસમેં વાપિસ આયા તાકે એહલે ફારિસકો અપની ઈમદાદકે લીયે ઉકસા કર અપના તાજો તખ્ત ફિર હાસિલ કરલે મગર ઝુહાકકો ઇત્તિલાઅ હો ગઈ ઓર જમશીદકો ગિરફ્તાર કરકે આરેસે ચિરવા દિયા.

ઝુહાક.

ઝુહાક શયતાનકા બંદા હો ચુકાથા ઓર ઉસકે બેહકાનેસે ઉસને અપને નેકદિલ ઓર બહાદુર બાપકો કતલ કીયાથા જબ ઉસને ઈરાનકા તખ્ત હાસિલ કર લીયા તો શયતાન એક ગુલામકી શિકલ બદલ કર ઉસકે કરીબ આયા ઓર કહા કે—

“ અય અઝીમુસ્શાન બાદશાહ તેરા ઇકતિદાર તા કયામત રહે મેં તેરા એક વફાદાર ગુલામ હું ઓર અપની

જાનભી તુજ પર કુરબાન કરનેકો તૈયાર હું મેરી એક દિલી ખ્વાહિશ હય અગર આપ મંઝુર ફરમાયેં તો અર્ઝ કરૂં." ઝુહાકને ઇજાઝત દી તો શયતાનને કહા-

"અગર આપ ઇજાઝત દેં તો મેં આપકે કાંધોકો બોસા દું પસ યેહી મેરી ખ્વાહિશ હય." ઝુહાકને દરખાસ્ત મનઝુર કરલી ઓર શયતાન કાંધે ચુમકર શુકરીઆ અદા કરતા હુઆ ચલા ગયા. ઇસકે ચલે જાનેકે બાદ ઝુહાકકે કાંધો પર દો સાંપ નમુદાર હો ગયે ઝુહાક સખ્ત ગભરાયા. ઓર ઉસને જર્રાહકો બુલા કર સાંપ કટવા દિએ મગર વોહ ફિર પયદા હો ગયે ઇતનેમેં શયતાન એક હકીમકી સુરત બન કર આયા ઓર કહેને લગા કે "બાદશાહ સલામત ઇન સાંપોંકો મત કટવાઓ બલકે ઇનકો હરરોઝ એક એક ઇનસાનકા મગઝ ખીલા દીયા કરોગે તો યેહ મુતલક આપકી તકલીફકા બાઅસ ન હોંગે."

ઝુહાક શયતાનકે અસરમેં થા હી. ઉસને યેહ તજવીઝ માન લી ઓર હર રોઝ દો આદમી સાંપોંકી ખુરાકકે લીયે કતલ કીયે જાને લગે. રિઆયા સખ્ત પરેશાન હુઇ. એક દિન એક લુહાર જીસકા નામ કાવાહથા નિહાયત જોશ ખરોશમેં ઝુહાકકે પાસ આયા ઓર કહેને લગા કે-

"મેરે સોલા બેટોંમેંસે પંદરા તો સાંપોંકી ખુરાકકે લીયે કતલ કીયે જાચુકે હંય એક બાકી થા ઉસકો ભી આપકે

સિપાહી ગિરફ્તાર કર લાયે હુંય યે કયા ઝુલ્મ હુય ઓર કયા અંધેર હુય ” ઝુહાકને સિપાહીયોંકો હુકમ દીયા કે–

“ કાવાહકે બેટેકો છોડ દીયા જાએ ” મગર કાવાહ જોશમેં ભરા હુવા ચોકમેં ગયા ઓર લોગોંકો બગાવતકે લીયે ભડકાયા લોગ પહેલેસે તૈયાર થે ફોરન બગાવતપર આમાદા હો ગયે. કાવાહને એક બાંસ લેકર ઉસપર અપની ધુકની કાટ કર લગા દી ઓર ઉસકો આઝાદીકા અલમ બનાયા ઓર ફરીદુનકો જો જમશીદકા પોતા થા ઓર ઝુહાકકે ખોફસે પહાડમેં મખફીથા બુલાયા, ફરીદુન ફિલ્ફોર એહલે વતનકી ઇમદાદકો પહોંચા ઓર કસીર લશ્કરકે સાથ ઝુહાકકે મહેલકા મુહાસિરા કરકે ઝુહાકકો ગિરફ્તાર કીયા ઓર આપ ફારિસકે તખ્તપર જલવા અફરોઝ હુઆ. વોહ કાવાહકા અલમ જવાહિરાતસે મુઝઈયન કીયા ગયા ઓર “ દુરફ્શિે કાવિયાની ” કે નામસે ફારિસકા કોમી ઝન્ડા કરાર પાયા.

ફરીદુન. ફરીદુન બડા ઉલુલ અઝમ ઓર નેક સીરત બાદશાહથા ઉસને ઇરાનમેં અમન કાયમ કરકે રિઆયાકો ખુશ હાલ કીયા ઉસકે તીન બેટે થે જીનકા નામ સલમ, તુર, ઓર ઇરજ થા. ફરીદુનને અપને વઝીરકો મમાલિકે ગેરમેં રવાના

કીયા તાકે ઇસકે બેટોંકે લીયે કીસી બાદશાહકી બેટીઆં તલાશ કરે જો સાહેબે અવસાફ્હોં. વઝીર તલાશ કરતા હુઆ યમનમેં પહોંચા ઓર શાહે યમનકે હાં ઉસને તીન શાહઝાદીઆં દેખીં જો હરતરાહ સાહેબે અવસાફથીં ઉસને શાહે યમનકી ખિદમતમેં તોહફે પેશ કીયે ઓર શાહે ફારિસકી દરખાસ્ત અર્ઝકી. શાહે યમનને કહાકે–" જબતક મેં ફારસી શાહઝાદોંકો ન દેખલું તબ તકમેં દરખાસ્ત કબુલ કર નહીં સકતા " વઝીર ફારિસમેં વાપિસ આયા ઓર ફેરીદુનકો કુલ હાલસે ઇત્તિલાઅ દેકર તીનોં શાહઝાદોંકો યમનમેં લે ગયા. શાહે યમનને શાહઝાદોંકી આઝમાઈશકી ઓર ઉનકો ઇમતિહાનમેં પુરા પાયા. ઇસ પર ઉસને અપની બેટીયોંકે સાથ ઉનકી શાદી કરદી. વઝીર તીનોં શાહઝાદોં ઓર શાહઝાદીયોંકો હમરાહ લેકર ફારિસમેં વાપિસ આયા, ઈસપર ફેરીદુનને બડી ખુશી મનાઈ ઓર કંઈ દિન તક જશન હોતે રહે.

જબ ફેરીદુન બુઢા હુઆ તો ઉસને અપની સલતનત અપને બેટોંમેં તકસીમ કર દી. યાઅને મગરેબી ઈલાકા બડે બેટે સલમકો દીયા ઓર મશરેકી ઇલાકા તૂરકો જો ઈસકે નામસે તૂરાન કહેલાયા જીસકો અબ તાતાર યા તુર્કસ્તાન કહેતે હેંય ઓર દરમ્યાની ઇલાકા અપને બેટે ઇરજકો દીયા ઓર ઉસીકો અપને તાજો તખ્તકા

વારિસ બનાયા. ઉન દિનોં શાહાને ફારિસકા દારૂલ ખિલાફા ઇસફહાન થા. જો અસલ ફારિસ યાની પરસીસમેં વાકેઅ હય.

સલમ ઓર તૂર અપને અપને ઇલાકોંમેં ચલે ગયે મગર ઉન્હોંને ઇસ બાતકા હસદ કીયા કે ઈનકે બાપને અપને છોટે બેટેકો તાજો તખ્તકા વારિસ કરાર દીયા હય. ઉન્હોંને ફ્રીદુનકો સખ્ત ખત લીખા ઓર ફારિસપર હમલા કરનેકી ધમકી દી, ઇરજ ઉનકી દિલજોઇકે લીયે ઉનકે પાસ ગયા મગર ઉન હાસિદોંને ઇરજકો કતલ કર ડાલા ફ્રીદુનકો ઈસ વાકેએસે સખ્ત રંજ હુઆ મગર વોહ ખામોશ રહા.

જબ ઇરજકા બેટા મિનોચેહેર જવાન હુઆ તો ફ્રીદુનને ઉસકો ફોજ દેકર ઇરજકા બદલા લેનેકે લીયે રવાના કીયા મિનોચેહેરને પહેલે તો તૂરકો શિકસ્ત દેકર આવારા વ સરગરદાં કિયા ઓર ફિર સલમપર ફોજ કશી કરકે ઉસકો તહે તેગ બેદરેગ કીયા. ફ્રીદુન ઇસ વાકેએ સે થોડે અરસે બાદ મર ગયા ઓર ઉસકી જગે મિનોચેહેર તખ્ત નશીન હુઆ.

સામ બિન નરીમાન ફ્રીદુનકે વકતમેં બડા બહાદુર

સામ, ઝાલ, રૂસ્તમ.

જસ્નેલ થા. વોહ ઇરાનકા કોમી પહેલવાન થા ઓર બાદશાહકી તરફસે સીસ્તાનકા મોરૂસી હાકીમ થા સામકે હાં એક બેટા પયદા હુઆ. જો બડા ખુબ સુરત થા મગર ઉસકે બાલ સુફીદ થે. સામ યેહ દેખકર નિહાયત ઘભરાયા ઓર લડકેકો મનહુસ સમઝકર કોહે અલ-બુરઝપર છોડ આયા મગર એક સીમુર્ગને લડકેકી હાલતપર તરસ ખાયા ઓર ઉસકો ઉઠા કર પહાડકી ચોટી પર અપને ઘોંસલેમેં લે ગયા ઓર ઉસકી ખુબ પરવરિશ કી. જબ વોહ જવાન હુઆ તો સામકો એક ખ્વાબ દીખાઇ દીયા જીસ પર વોહ અપને બેટેકી તલાશમેં નિકલા ઉસને અલ-બુરઝ પર જાકર ઉપરકી તરફ દેખા તો એક નવજવાનકો સીમુર્ગકે પાસ બયઠે પાયા. મગર બુલંદીકી વજેહસે વોહ ઉસકે પાસ નહીં જા સકતા થા. ઇસપર સીમુર્ગને નવજવાનકો કહા "તુમારા બાપ તુમકો લેને આયા હય ઓર વકત આ ગયા હય કે તુમ ઇરાનમેં જાકર નેક નામી ઓર શોહરત હાસિલ કરો" સીમુર્ગને અપના એક પર નિકાલ કર નવ જવાનકો હવાલે કીયા ઓર કહા કે "અગર તુમકો મુસીબત પેશ આ જાયે તો ઇસ પરકો આગમે જલાદેના મેં ઉસી વકત તુમારી ઇમદાદકો પહોંચુંગા"-યેહ કેહ કર સીમુર્ગને નવ જવાનકો ઉઠાયા ઓર સામકે પાસ આકર ઉસકે હવાલે કર દીયા. સામ બહોત ખુશ હુઆ ઓર અપને બેટેકો

સીસ્તાનમેં લાયા ઔર ઉસકા નામ ઝાલેઝર રખ્ખા ગયા. ઇતનેમેં સામકો બાદશાહ મિનોચેહેરને શિમાલી સરહદ પર લડાઈ કે લીયે ભેજ દીયા ઔર ઝાલેઝર સીસ્તાનકા ગવરનર મુકરર હુઆ. ઝાલેઝર અપને હમસાએ હુકકામ કે સાથ તઆલુકાત બઢાનેકે લીયે આસપાસકે ઉમરાકે પાસ જાને લગા ઔર ઇસી ઝિમનમેં વોહ કાબુલમેં પહોંચા. વાલીએ કાબુલ શાહ મિનોચેહેરકે માતેહતથા ઝાલેઝર ઔર હાકિમે કાબુલકે દરમ્યાન ઇતતિહાદ બહોત બઢ ગયા ઔર નતીજા યે હુઆ કે સામકે વાપિસ આનેપર શાહ મિનોચેહેરકી ઇજાઝતસે હાકિમે કાબુલકી બેટી કે સાથ ઝાલેઝરકી શાદી હો ગઇ.

ઇસ શાદીસે ઝાલેઝરકે હાં એક લડકા પયદા હુઆ. પયદાયશકે વકત ઝાલેઝરકી બીવીકી હાલત સખ્ત નાઝુક હો ગઇ ઇસપર ઉસને સીમુર્ગકા પર જલાયા. સીમુર્ગ ફિલ્ફોર મોજુદ હો ગયા ઔર ઉસકે ઇલાજસે લડકા બ આસાની પયદા હો ગયા ઔર લડકેકી માકી જાન બચ ગઇ. ઇસ લડકેકા નામ રૂસ્તમ રખ્ખા ગયા ઔર વોહ ઇરાનકા બડા શુજાઅ ઔર બહાદુર પહેલવાન સાબિત હુઆ. અબતક ઇરાની ઇસકા નામ ફખ્રકે સાથ લેતે હંય બલકે ઇસકા નામ એક ઝરબુલ મસલકે તોરપર દુનિયામેં મશહુર હય.

મિનોચેહેર કે બાદ નવઝર તખ્તનશીન હુઆ મગર

અફરાસીયાબ. વોહ નિહાયત સંગદિલ ઓર બે રહેમથા રિઆયા ઉસકે હાથસે તંગ આ ગઇ થે હાલ દેખકર **અફરાસીયાબ** પિસરે પશંગ શાહે તુરાનને ઇરાનપર હમલા કર દીયા ઓર નવઝરકો શિકસ્ત દેકર આપ ઇરાનકે તખ્તપર જલ્વા અફરોઝ હુઆ. ઇસપર ઝાલેઝર સીસ્તાનસે બડી ફોજ લેકર આયા ઓર અફરાસીયાબકો શિકસ્ત દેકર તુરાનીઓંકો ફારિસસે નિકાલ દીયા ઓર ફરીદુનકે ખાનદાનસે એક શાહઝાદેકો જીસકા નામ ઝૂથા તખ્તપર બિઠા દીયા.

ઝૂકે બાદ ગરશાસ્પ તખ્તપર બયઠા મગર ઉસકા કોઈ બેટા ન થા ઓર ઉસકી વફાતપર ફારિસકે તખ્તકા કોઈ વારિસ ન રહા ઇસપર એક શાહઝાદેકો જીસકા નામ કૈકોબાદ થા પહાડસે બુલાકર તખ્ત નશીન કીયા. કૈકોબાદ નિહાયત દાના ઓર કાબિલ બાદશાહ થા મગર વોહ જલ્દ મર ગયા. ઓર ઉસકે બાદ ઉસકા બેટા કૈકા-ઉસ તખ્ત નશીન હુઆ. કૈકાઉસ બડા તેઝ મિઝાજ ઓર હવસ નાક થા. ઉસને તખ્તપર બયઠતેહી માઝનદ્રાનપર ચઢાઈ કર દી. માઝનદ્રાનકી અકવામ જો દેવોંકે નામસે મશહુર થીં ઇરાની ફોજકે મુકાબિલ આઇ ઓર અયસી સખ્તીસે લડીં કે ઉનોંને ઇરાની ફોજકો શિકસ્ત દેકર કૈકાઉસકો ગિરફતાર કર લીયા. રૂસ્તમ જો સીસ્તાનમેં થા

યેહ ખબર પાકર બાદશાહકી ઈમદાદકો પહોંચા ઓર સાત દિનમેં દુશ્વાર ગુઝાર રાસ્તા તય કરકે માઝનદ્રાનમેં પહોંચ ગયા. ઈસ રાસ્તેમેં ઈસકો બડી રૂકાવટેં પેશ આઈં મગર વોહ સબ પર ગાલિબ આયા. આખેરી દિન ઉસને દેવ સુફેદકો કત્લ કીયા ઓર ફિર એહલે માઝનદ્રાનકો શિકસ્ત દેકર કેકાઉસકો કયદસે આઝાદ કીયા. કેકાઉસ ઈસ તકલીફકો જલ્દ ભૂલ ગયા ઓર ઈસને હામાં વરાન (સીરીઆ—શામ) પર ચઢાઈ કર દી. શાહે સીરીઆને બડી સખ્તીસે મુકાબિલા કીયા મગર મગલૂબ હો ગયા. કેકાઉસને ઈસ શર્તપર ઉસકી જાન બક્ષી કે વોહ અપની બેટી કેકાઉસકે નિકાહમેં દે દે. શાહે સીરીઆને શર્ત મંઝૂર કર લી મગર જશનકે વકત કેકાઉસ ઓર ઉસકે હમરાહી સરદારોંકો દગાસે પકડ કર કયદખાનેમેં ડાલ દીયા ઓર ઈરાની ફોજકો શિકસ્ત દેકર ઈરાનપર હમલા કરનેકી તજવીઝ કરને લગા. જબ યે ખબર ઈરાનમેં પહોંચી તો રૂસ્તમ ફિર કેકાઉસકો છુડાનેકે લિયે ફોજ લેકર શામકી તરફ રવાના હુઆ મગર ઉસકી ગેર હાઝરીમેં અફરાસી-યાબને મયદાન ખાલી પાકર ફિર ઈરાનપર કબઝા કર લીયા. રૂસ્તમને શાહે હામા વરાનકો મગલૂબ કરકે કયકાઉસકો કયદસે નજાત દિલવાઈ ઓર ફિર ઈરાનમેં પહોંચ કર અફરાસીયાબકો હઝીમત દી ઓર ઈસ તરાહ કયકાઉસકો અઝ સરેનો તખ્તે ઈરાનપર બિઠાયા.

સોહરાબ.

રૂસ્તમકા ઐયામે જવાનીમેં એક દફા સિમનગાનકી રિયાસતમેં જો તૂરાનકે માતેહતથી ગુઝર હુઆ. વાલીએ સિમનગાન બડી ખાતિરદારીસે ઈસકે સાથ પેશ આયા ઓર અપની બેટીકે સાથ રૂસ્તમકી શાદી કર દી. રૂસ્તમ ચંદ રોઝકે બાદ સીસ્તાનમેં વાપિસ આ ગયા ઓર અપની બીવીકો જીસકા નામ તહેમીનાથા સિમન ગાનમેંહી છોડ આયા. વક્તપર તહેમીનાકે હાં એક લડકા પયદા હુઆ જીસકા નામ સોહરાબ રખ્ખા ગયા. તહેમીના ઈસ અંદેશેસે કે કહીં રૂસ્તમ સોહરાબકો અપને પાસ ન બુલાયે રૂસ્તમકો યેહ ઇતતિલાઅ ભેજ દી કે ઉસકે હાં લડકી પયદા હુઈ હય.

સોહરાબ બડા તનુમંદ થા. ઓર જંગકે ફનમે પુરા માહિર હો ગયા. ઉસકી શોહરત અફરાસીયાબકે કાનમેં પહોંચી ઈસપર અફરાસીયાબને ઉસકો ફોજકા સિપેહસાલાર બનાકે ઈરાનપર હમલા કરનેકે લીયે રવાના કીયા. હમલેકી ખબર પાકર કયકાઉસને રૂસ્તમકો બુલા ભેજા. ઓર કસીર લશ્કર હમરાહ લેકર તુરાની ફોજકે મુકાબિલ હુઆ. લડાઈ શુરૂ હુઈ ઓર સોહરાબને શુજાઅતકે જવહર દિખા કર ઈરાનીયોંકે દાંત ખટ્ટે કર દીયે. ઈસપર રૂસ્તમ ઉસકે મુકાબિલેકે લીયે નિકલા ઓર બાપ બેટેમેં

ના વાકફિયતકી વજેહસે ખુબ જંગ હુઇ. એક મરતબા સોહરાબને રૂસ્તમકો ઝેર કર લીયા. મગર રૂસ્તમ ચાલાકીસે બચ ગયા.

દુસરે દિન રૂસ્તમને સોહરાબકો બસદ મુશ્કિલ મગલૂબ કીયા ઓર ઝમીનપર પછાડતેહી ખંજર ઉસકે સીનેમેં રસીદ કીયા સોહરાબને ઝખમી હો કર કહા—

"અય પહેલવાન તૂને મુઝે કત્લ તો કીયા હય મગર યાદ રખકે મેરા બાપ ઝુરૂર તુઝસે બદલા લેગા ઓર તુઝકો કત્લ કરેગા." રૂસ્તમને પુછા—

"તેરે બાપકા કયા નામ હય?" સોહરાબને કહા—

"મેરે બાપકા નામ રૂસ્તમ હય જો ઈરાનકા નામી પહેલવાન હય." ઇસપર રૂસ્તમને કહા કે—

"વોહ બદ બખ્ત રૂસ્તમ તો મેંહી હું" ઓર કપડે ફાડ કર નવહા કરને લગા. મગર અબ કયા હો સકતા થા સોહરાબકા ઝખ્મ મોહલકથા ઓર ઉસકા જાંબર હોના મુશ્કિલ થા. થોડી દેરમેં સોહરાબકા દમ હવા હો ગયા ઓર ઉસકી ફોજ માતમ કરતી હુઈ વાપિસ ચલી ગઈ.

સીયાવશ. સીયાવશ કૈયકાઉસકા બેટા થા. કૈયકાઉસને ઉસકો લશ્કર દે કર તૂરાન પર હમલા કરનેકે લીયે ભેજા જબ વોહ તૂરાનકી સરહદ પર પહોંચા તો દો તીન લડાઇયોંકે

બાદ અફ્રાસીયાબને સુલેહકા પયગામ ભેજા. સિયાવશ ચુંકે નેકદિલ શાહેઝાદા થા ઉસને સુલેહ મંઝુર કર લી મગર જબ કયકાઉસકો ખબર હુઇ તો ઉસને સિયાવશકો લીખા કે " સુલેહ તોડ કર અફ્રાસીયાબપર હમલા કરે ઓર ઉસકો ગીર ફતાર કરકે ફારિસમેં લાયે " સિયાવશકો કયકાઉસકા યે હુકમ ના ગવાર ગુઝરા મગર બિહુ ઇસકી તાઅમીલકે કયકાઉસકે પાસ જાના ગોયા કયદખાનેમેં પડના થા. ઇસલીયે ઉસને અફ્રાસીયાબકો અપની મુશ્કિલકી ઇત્તિલાઅ દી અફ્રાસીયાબને સિયાવશકો કહેલા ભેજા કે—" અગર તુમ મેરે પાસ આ જાઓ તો મેં બડી ઇઝઝત ઓર તપકીરકે સાથ તુમકો રખુંગા."

સિયાવશ ઉસકે પાસ ચલા ગયા. અફ્રાસીયાબને ઉસકી બડી ખાતિરદારીકી ઓર અપની બેટી ફેરંગીશકે સાથ ઉસકી શાદી કરકે ઉસકો અપને એક ઇલાકેકા હાકિમ બના દીયા. સિયાવશ કુચ્છ અરસે અયશો આશાયેશમેં રહા મગર અફ્રાસીયાબકે ભાઈને જીસકા નામ ગરશીવઝથા હસદકી વજેહસે અફ્રાસીઆબકો સિયાવશસે બદગુમાન કર દીયા. જીસપર અફ્રાસીયાબને ઘભરા કર સિયાવશકો કત્લ કર ડાલા. અફ્રાસીયાબને યે ભી ઇરાદા કિયા કે સિયાવશકે બેટે કયખુસરોકો (જો અફ્રાસીયાબકા નવાસાથા) ભી માર ડાલે મગર અફ્રાસીયાબકે વઝીર

પીરાનકી સિફારશપર વોહ બાઝ આ ગયા પીરાનને કયખુસરૂકી પરવરિશ અપને ઝિમ્મે લેલી ઓર ઉસકો એક ગુડરીએકે પાસ ભેજ દીયા જહાં વો ગુડરીયોંકે બચ્ચોંકી તરાહ પરવરિશ પાતા રહા. જબ સિયાવશકે કત્લકી ઇત્તિલાઅ કયકાઉસકો પહોંચી તો વોહ સખ્ત મુઝતરીબ હુઆ ઉસને ઉસી વક્ત રૂસ્તમકો સીસ્તાનસે બુલા ભેજા. રૂસ્તમકો ભી સિયાવશકી મોતકી ખબર સુન કર સખ્ત કલક હુઆ. કયોંકે જંગી ફનમેં વોહ ઉસકા શાગિર્દ થા. ઓર રૂસ્તમ ઉસકો બહોત પ્યાર કરતા થા. રૂસ્તમ એક કસીર ફોજ લેકર અફરાસીયાબકે મુકાબિલેપર ગયા ઓર તુરાની લશ્કરકો સિકસ્તપર શિકસ્ત દેતા હુઆ બલખ તક પહોંચ ગયા. અફરાસીયાબ ભાગ કર ચીનમેં પનાહ ગુંઝી ન હુઆ. ઓર રૂસ્તમ તૂરાનકા વાઈસરાય મુકરર હુઆ. મગર રૂસ્તમ કુચ્છ અરસે વહાં રહેકર સીસ્તાનમેં વાપિસ આ ગયા. કયકાઉસને કયખુસરૂકી જુસ્તજુકી મગર કુચ્છ પતા ન મિલા આખિર ગીઉ પહેલવાનકો ઉસકી તલાશમેં ભેજા ગયા. વોહ બડી મહેનત ઓર સરગરદાનીકે બાદ કયખુસરૂકો મયે ઉસકી માકે લે આયા. કયકાઉસ કયખુસરૂકો દેખ કર બહોત ખુશ હુઆ મગર થોડે દિનકે બાદ વોહ મર ગયા ઓર ઉસકી જગે કયખુસરૂ તખ્ત નશીન હુઆ.

જબ અફરાસીયાબકો ઇત્તિલાઅ મીલી કે રૂસ્તમ તુરા-

નસે વાપિસ ચલા ગયા ઓર કયકાઉસ મર ગયા હય તો ઉસને શાહેચીનસે ઇમદાદ લેકર તુરાનપર ચઢાઇકી તાકે અપના મુલ્ક દુશમનોંસે વાપિસ લે મગર ઇધરસે કયખુસરૂ ઓર રૂસ્તમ જરરાર ફોજ લેકર પહોંચા ઓર ફરીકેનમેં સખ્ત ખુંરેઝ લડાઇ હુઇ. અફ્રાસીયાબકા વઝીર પીરાન જો બડા શુજાઅ ઓર બહાદુરથા દાદે શુજાઅત દેતા હુઆ મયદાનમેં કત્લ હુઆ. ગરશીવઝભી મારા ગયા. ઓર અફ્રાસીયાબકોભી કયખુસરૂને અપને હાથસે કત્લ કીયા ઓર ઈસ તરાહ અપને બાપકા બદલા લેકર સીના ઠંઠા કીયા.

યહાંતક જો વાકેઆત મુખતસર તોરપર બ્યાન હુએ હંય વોહ ફારસી દાસ્તાન નામોંમેં પાયે

કયખુસરૂ.　　જાતે હંય ઓર યુનાનીયોં યા રૂમીયોંકી તારીખોંમેં ઇનકા હવાલા નહીં દીયા.

મગર એહલે ફારિસકે નઝદીક યે દાસ્તાન નામે બડે મોઅતેબર હંય ઓર વોહ ઇસીકો અપની સહી કદીમી તારીખ સમઝતે હંય લેકીન કયખુસરૂકે ઝમાનેકે વાકેઆત યુનાની ઓર રૂમી તારીખોંમેં મુફસ્સિલ પાયે જાતે હંય ઓર ઈરાની તારીખકી તસદીક કરતે હંય.

યુનાની તારીખોંમેં યેહ ઝાહિર કીયા ગયા હય કે કયખુસરૂ દર અસલ કયાની સલતનતકા બાની થા ઓર

ઈસીકે વકત એહલે ફારિસકો ઉરૂજ હાસિલ હુઆ. ઈસસે પહેલે મીડીઆકી સલતનત ઝિયાદા તાકતવરથી. એહલે મીડીઆને જો એહલે ફારિસકી તરાહ આર્યા નસલકી એક શાખથી ઓર ઇસ તરાહ એહલે ફારિસકે ભાઇથે મીડીઆમેં જો ફારિસકે શિમાલ મગરેબમેં હય મસીહસે કરીબ દો હઝાર સાલ પહેલે એક સલતનત કાયમકી જીસકા દારૂલ હુકુમત શહેર હમદાનથા. તબરિસ્તાન, આઝર બાયજાન, અરમીનીઆ ઓર એશિયાએ કુચકકા મશરેકી ઈલાકા મીડીઆમેં શામિલથા. ઉનહોંને અપને નયે વતનકો ઈરાનકે નામસે મોસુમ કીયા ઓર ઈસ તરાહ અપને ખાનદાની નામ એરીયનકો મેહફુઝ રખખા. ગોયા દર અસલ ઈરાન ઉસ ખાસ ઇલાકેકા નામ હય જીસકો યુનાની તારીખોંમેં મીડીઆ ઝાહિર કીયા ગયા હય લેકીન જબ કયખુસરૂને મીડીઆકો ફારિસમેં શામિલ કર લિયા તો ફારિસ યા ઈરાનકા લફ્ઝ ઇસ તમામ વસીઅ સલતનતકે લીયે બોલા જાને લગા જો કયખુસરૂને કાયમકીથી ઓર જીસમેં તુરાન, અફગાનિસ્તાન સુબએ ઇસ્ફહાન યાની વસ્તી ઈલાકા મીડીઆ, આરમીનીયા, આઝર બાયજાન, બાબલુસ્તાન, (ઇરાકે અરબ) એસીરીઆ, (કુરદીસ્તાન) વગેરા શામિલ થે ઓર જીસકી હદ મશરિકકી તરફ ચીનકે સાથ ઓર મગરિબકી તરફ બહેરે રૂમકે સાહિલ તક પહોંચ ગઈથી.

કયખુસરૂકી સલતનત મસીહસે ૫૫૮ બરસ પહેલે

શુરૂઅ હોતી હય ઉસને તૂરાનસે ફરાગત હાસિલ કરકે ઓર અફરાસીયાબકા ખરખશા હમેશા કે લીયે મિટાકર મીડીઆકી સલતનતકો ફતેહ કીયા ઓર ફારિસકે સાથ ઈસકો મુલહિક કર લીયા. આયંદાકે લીયે યેહ દોનોં સલતનતેં એક હો ગઇ ઓર તમામ આર્યા નસલકી શાખેં જો ઈન ઈલાકોં મેં આબાદથીં એક હુકુમતકે માતેહત આ ગઈ.

મીડીઆકી સલતનતકે સાથહી એશિયાએ કુચકકા મશરેકી ઇલાકા ભી ફતેહ કરનેકા ઈરાદા કીયા. એશિયાએ કુચક કે મગરેબી હિસ્સેપર બહેરે રૂમકે સાહેલપર યુનાનીયોંકી બસ્તીઆં આબાદથીં ઓર કૈયખુસરૂકે વકત કેરૂસસને જો મીડીઆકા બાદશાહ થા ઇન તમામ બસ્તીયોંકો અપને માતેહત મુલહિક કર લીયા. કેરૂસસ બડા દવલત મંદ ઓર હરીસ થા ઉસને જબ કૈયખુસરૂકી ફુતુહાતકી ખબર સુની તો ઉસકો અંદેશા પયદા હુઆ કે કહીં કૈયખુસરૂ મગરિબી એશિયાએ કુચકપર ભી હમલા આવર ન હો. ઈસપર ઉસને ખુદ ઈરાનપર ચઢાઈ કરનેકા અઝમ કીયા ઓર ડલનીકી દેબી (અપાલુ) સે અપને ઈરાદેકે મુતઅલ્લિક સવાલ કીયા. યુનાનીયોંને યે દેબી બના રખ્ખીથી ઓર જો કુચ્છ વહાંસે જવાબ મિલતા ઉસપર અમલ કરતે. કેરૂસસને બહોતસા સોના રૂપા ઇસ દેબીકી નઝર કીયા

મગર ઉસકો યેહ મુબહમ જવાબ મિલા કે " કુરૂસસ-ઈશાન-યેહ જંગ-તો એક બડી સલતનત તબાહ હો જાઈગી " જવાબ તો દોનોં સલતનતોંપર હાવી હો સકતા મગર કુરૂસસને જીસકો અપની દવલતો લશ્કરપર બડા ઘુમંડ ઓર ગુરૂરથા યેહી નતીજા નિકાલાકે ગાલેબન ઈરાનકી સલતનત ઉસકે હાથસે તબાહ હોગી. યે નતીજા નિકાલતેહી કુરૂસસને કયખુસરૂકે ઈલાકેપર હમલા કર દીયા. કયખુસરૂ પહેલેહી તૈયાર થા વો કસીર ફોજ લે કર મુકાબિલ હુઆ. કુરૂસસ હરીફકો ગાલિબ પા કર પીછે હઠ ગયા ઓર ફિરઓને મિસરસે ઈમદાદકી દરખાસ્તકી મગર કયખુસરૂને ઉસે સંભલને ન દીયા ઓર બલાએ બે દરમાનકી તરાહ ઉસકે પીછે હો લીયા. ઓર સરહદપર ઉસકો જાલીયા. કુરૂસસને ફાશ શિકસ્ત ખાઇ ઓર મયદાન છોડ કર અપને દારૂલ ખિલાફા સારવીસમેં મહેસૂર હો ગયા. કયખુસરૂને મુહાસિરા કરકે ચૌદા દિનમેં સારવીસકો ફતેહ કર લીયા ઓર શહેરકો આગ લગા કર કુરૂસસકો ગિરફતાર કર લીયા મગર કુરૂસસકે સાથ કયખુસરૂને નેક સુલુક કીયા ઓર ઉસકી જાન બક્ષ દી. ઈસ તરાહ એશિયાએ કુચકકા તમામ ઈલાકા સલતનતે ફારિસમેં શામેલ હો ગયા ઓર યુરોપીયન ઓર એશિયાઈ તેહઝીબકા બાહમ મેલ જોલ શુરૂ હો ગયા કયોંકે એશિયાએ કુચકકે મગરિબી સાહેલપર યુનાની બસ્તીયોં ઓર યુનાની હુકુમતકી વજેહસે યુરોપીયન તહેઝીબ ફયલી હુઇથી.

ઉધરસે ફરાગત હાસિલ કરકે કયખુસરૂને બાબુલકી સલતનત ફતેહ કરનેકા અઝમ કીયા. બાબુલકી સલતનત ઇસ વકત ઝોર પરથી. શાહે બાબુલને અસીરીયાકી મુકતદર સલતનતકો તબાહ કરકે અપની સલતનતમેં શામિલ કર લીયા થા. બાબુલકી સલ તનત દરયાએ પુરાતકે ઝેરીન હિસ્સેમેં અરબકે શિમાલ મશરિકમેં વાકેઅથી. ઇસિકા દારૂલ ખિલાફા મશહુર શહેર બાબુલ થા જો ઉસ વકત દરીયાએ પુરાતકે હરદો કિનારોંપર સીત્તેર સીત્તેર મીલ મુરબ્બામેં ફેલા હુઆ થા ઓર દરીયા શહેરકે બીચમેંસે હો કર ગુઝરતા થા ઓર ઉસ શહેરમેં બ કસરત આલીશાન મહેલ ઓર મંદિર થે જીસમેં સબસે બડા મશહુર મંદિર બઅલ દેવતાકા થા જો દુનિયાકે નિહાયત અજાય બાતમેંસે એક સમઝા જાતા થા. ઇસ મંદિરકે આઠ બુર્જ એક દુસરેકે ઉપર બનાયે ગયે થે ગોયા આઠ મંઝિલકા મંદિર થા આઠવેં યાઅને ચોટીકે બુર્જમેં દેવતાકી મુરતથી જો ખાલિસ સોનેકીથી ઓર બુર્જ ભી સોનેકા બના હુઆથા.

કયખુસરૂને કસીર ફોજ જમા કરકે બાબુલપર ચઢાઈ કી ઓર સેલાબકી તરાહ બઢતા હુઆ બાબુલકે કરીબ પહોંચ ગયા. બાબુલકા બાદશાહ ઇસિ વકત બલશફર થા. વોહ કિલેબંધ હો ગયા. શહેરકી ફસીલેં ઇસિ કદર મઝબુત થીં. ઓર શહેરમેં રસદકા સામાન ઇસ કસ-

રતકે સાથ થા કે કૈયખુસરૂ બરાબર દો સાલ તક બાબુ-
લકા મુહાસિરા કરતા રહા મગર શહેર ફતેહ ન હુઆ
ઔર ઈસકી હરએક કોશીશ ના કામ હુઈ. અબ કૈયખુસ-
રૂકો સિવા ઈસકે કોઈ ચારા ન થા કે યાતો કીસી તરકી-
બસે બાબુલકો ફતેહ કરે ઔર યા મુહાસિરા છોડ કર ના
કામ વાપિસ જાય. આખિર ઉસને યેહ તજવીઝ કીકે કીસી
તરાહ દરીયાકો ખુશ્ક કરકે દરીયાકે રાસ્તે શહેરમેં દખલ
કીયા જાયે.

બાબુલકે બાદશાહ ન્યુ કદ નફરને દરીયાએ ફુરાતસે
એક નેહેર નિકાલ કર બાબુલકે કરીબ એક ઝીલ બનાઈથી
જીસમેં દરીયાએ ફુરાતકા પાની જમા કરકે નહેરકા મુંહ
બંદ કર દીયા ગયા થા. કૈયખુસરૂને યે તજવીઝકીકે ફુરા-
તમેં એક બંદ બનાકર નહેરકા મુંહ ખોલ દીયા જાય
ઔર દરીયા ખુશ્ક હોનેપર ઈરાની ફોજ શહેરમેં દાખિલ
હો જાય મગર યે તદબીર સિર્ફ ઈસ તરાહ કારગર હો
સકતીથી કે એહલે બાબુલકો ઈસકા ઈલ્મ તક ન હો.

ચુનાંચે બાબુલમેં એક સાલાના તહેવાર આયા જીસ-
દિન તમામ ઝનોમર્દ અમીરસે લેકર ગરીબ તક ઔર
બાદશાહસે લેકર સિપાહી તક અયેશ મનાયા કરતે થે
ઔર રાતકો ભી અયેશો અશરતમેં મશગુલ રહેતે થે. એહલે

બાબુલકો દુશ્મનકી તરફસે તો પુરા ઈતમિનાન થા ઈસ-લીયે જબ વો દિન આયા તો સબ અયેશમેં લગ ગયે. કયખુસરૂને રાતકે વકત અપની કસીર ફોજકા એક હિસ્સા પુરાતમેં બંદ બાંધને ઓર નહેરકા મુંહ ખોલને-પર લગાયા ઓર નિસ્ફ હિસ્સેકો શહેરપર ધાવા કરનેકે લીયે તૈયાર રખ્ખા. ફોજ ઇસ કસરતસેથી કે નિસ્ફ શબકે કરીબ બંદ તૈયાર હો ગયા ઓર ફુરાતકા રૂખ બદલ ગયા. ઉસ વકત કયખુસરૂને અપને મુસલ્લાહ સિપાહીયોંકો ખુશ્ક દરીયામેં ચલનેકા હુકમ દીયા ઓર સુબ્હે ન હુઈથી કે મયે ફોજ શહેરમેં દાખિલ હો ગયા મુઝાહિમતકે લીયે કોઇ તૈયાર ન થા ઈરાની ફોજને દાખિલ હોતેહી કતલે આમ શુરૂ કર દીયા ઓર કયખુસરૂ ચીદાહ સિપાહી લે કર શાહી મહેલકી તરફ બઢા. શાહે બાબુલ ઉસ વકત મસ્તીકે આલમમેં રકસો સરોદકી મહેફિલમેં સર ગર્મથા મગર કયખુસરૂ મુહાફિઝોંકો કત્લ કરકે શાહી કમરેમેં પહોંચા ઓર બિલશફરકો કત્લ કરકે ઉસકી બેગમોં ઓર ખ્વાસોંકો ગિરફતાર કર લિયે. યે વાકેઆ સને ૫૩૮ કબલ મસીહકા હય ઈસકો તવરાત કી કિતાબ દાનીયાલ બાબ ૫ મેં યું બયાન કીયા ગયા હય.

" બિલ શફર બાદશાહને અપને એક હઝાર અમી-રોંકી મહેમાની બડી ધુમસેકી ઓર ઉન હઝારોંકે આગે

મયે નોશી કી. બિલ્શફ્ફરને જબ મયે ચખ લીયા હુકમ કીયા કે સોને ઓર ચાંદીકે ઝર્ફ જીનેહ ન્યુ કદ નફ્ફર ઈસિકા બાપ યરૂશેલમકી હયકલસે નિકાલ લાયા થા લે આવેં તાકે બાદશાહ ઓર ઉસકે ઉમરા ઉસકી જોરૂવાં ઓર સુરતીનેં ઇસમેં મયે પીયેં તબ સોનેકે ઝર્ફકો જો હયકલસે યાની ખુદાકે ઘરસે જો યરૂશેલમમેં હય નિકાલે ગયે થે લાયે ઓર બાદશાહ ઓર ઉમરા ઓર ઉસકી જોરૂવાં ઓર ઉસકી સુરતીનેં ઉનમેં મયે પીને લગીં. ઉન્હોંને મયે પી ઓર સોને ઓર ચાંદી ઓર પીતલ ઓર લોહે ઓર લકડી ઓર પત્થરકે મઆબુદોંકી સતાયેશકી.

ઈસી ઘડીમેં કીસી આદમીકે હાથકી ઉંગલીઆં ઝાહિર હુઇ ઓર ઉન્હોંને શમેઅદાનકે મુકાબિલ બાદશાહી મેહેલકી દિવાર કે ગચપર કુચ્છ લીખા ઓર બાદશાહને હાથકા વોહ સિરા જો લીખતા થા દેખા તબ બાદશાહકા ચહેરા મુતગૈયર હુઆ ઓર ઉસકે અન્દેશોંને ઉસે ઘબરા દીયા યહાં તકકે ઉસકી કમરેકી જોડ ઢીલી હો ગઇ ઓર ઉસકે ઘુટને એક દુસરેસે ટકરાને લગે. બાદશાહને બડી આવાઝસે ચિલ્લા કર ફરમાયા કે નજુમીયોં ઓર કસદીયોં ઓર ફાલગીરોંકો હાઝિર કરેં બાદશાહને બાબુલકે હુકુમાકો યે કેહ કર ફરમાયા કે જો કોઇ ઇસ

લિખખેકો પઢે ઓર ઉસકા મઝમૂન મુઝસે બ્યાન કરે સો અરગવાની ખિલઅત પાવેગા ઓર ઉસકી ગરદનમેં સોનેકી ઝંજીર ડાલી જાવેગી ઓર વોહ મુમલેકતમેં તીસરે દરજેકા હાકિમ હોગા તબ બાદશાહકે સારે હુકુમા હાઝિર હુએ પર ઇસ લિખખેકો પઢ ન સકે ઓર ન બાદશાહકો ઇસ મઝમૂનકા મતલબ ઝાહિર કર સકે. તબ બિલ્શફ્ફર બહોત ગભરાયા ઓર ઉસકા ચહેરા મુતગૈયર હુઆ ઓર ઉસકે ઉમરા સરાસીમા હુએ.

તબ બાદશાહકી મલેકાને કહા.................." કે દાનીયાલ બુલાયા જાવે કે વોહ ઇસકે માઅની તુઝે બતાવેગા" તબ દાનીયાલ બાદશાહકે હુઝુર હાઝિર કીયા ગયા ....દાનીયાલને કહા નવિશ્તા જો લિખ ગયા સો યે હય.

" મને મને તકીલ ઉફ્ફરસીન " ઓર લફ્ઝ મને કે માઅની હંય કે ખુદાને તેરી મમલેકતકા હિસાબ કીયા ઓર ઉસે તમામ કર ડાલા તકીલકે યેહ માઅની હંય કે તુ તરાઝુમેં તોલા ગયા ઓર કમ નિકલા. ફ્ફરસીનકે યેહ માઅની હંય કે તેરી મમલેકત તકસીમ હુઇ ઓર માદીયોં ઓર ફારસીયોંકો દી ગઈ. " તબ બિલ્શફ્ફરને હુકમ કીયા ઓર ઉન્હોંને દાનીયાલકો અરગવાની ખિલ-

અત પહેનાયા ઔર સોનેકા કન્ઠા ઉસકી ગરદનમેં ડાલા ઔર ઉસકે લીયે મુનાદી કરાદી કે વો મમલેકતમેં તીસરે દરજેકા હાકિમ હુઆ."

ઈસી રાતકો બિલ્શફ્રુર જો કસદીયોંકા બાદશાહ થા કતલ હુઆ ઈસ તરાહ કુયખુસરૂકી સલતનત યાની ફારિસકી બાદશાહત બડી વસીઅ હો ગઇ યાની મોજુદા એશિયાઇ ટર્કી, મોજુદા ઈરાન અફગાનીસ્તાન ઔર તુર્ક-સ્તાન કુયખુસરૂકે ઝેરે નગીન હો ગયે. કુયખુસરૂકે આખરી ઐયામમેં તૂરાનીયોંને ફિર સર ઉઠાયા ઔર કુય ખુસરૂ ઉનકી સરકોબી કે લીયે તૂરાનમેં ગયા મગર લડા-ઈમેં કુયખુસરૂ મારા ગયા ઔર ઉસકે સરદાર ઉસકી લાશ ઉઠા કર અસતખરમેં લે આયે જો કુયખુસરૂકા દારૂલ ખિલાફા થા. ઔર જો ખાસ ફારિસમેં વાકેઅ હય ઔર જીસકો યુનાની પરસીપોલસ કહેતે હંય.

મગર યે યુનાનીયોંકા બ્યાન હય. એહલે ફારિસ યે લિખતે હંય કે "કુયખુસરૂ આખરી ઐયામમેં અપની મરઝીસે તખ્ત છોડ કર શિમાલી પહાડોંમેં યાદે ઇલા-હીમેં મસરૂફ હોનેકે લીયે ચલા ગયા ઔર ફિર ઉસકા કોઇ નશાન ન મિલા લેકિન યુનાની મોઅરરિખ લિખતે હંય કે સિકંદરે આઝમકે વકતમેં કુયખુસરૂકી કબર

અસતખરકે શાહી કબરસ્તાનમેં મોજુદથી ઓર નિહાયત અચ્છી હાલતમેંથી ઇસપર યેહ લિખ્ખા હુઆ થા.

" અય ઇનસાનમેં વોહ કેયખુસરૂ હું જીસને એહલે ફારિસકી સલતનત વસીઅકી ઓર એશિયાકા બાદશાહ કહેલાયા ઇસલીયે મેરી ઇસ યાદગારકા હસદ ન કરના. "

લહેરાસ્પ

કેયખુસરૂકે બાદ ઉસકા બેટા લહેરાસ્પ તખ્લ નશીન હુઆ. કેયખુસરૂ ઇસ કદર વસીઅ સલતનત છોડ ગયા થા કે અગર લહેરાસ્પ સિર્ફ ઉસીકો મઝબુત ઓર મુસતહકિમ કરનેકી કોશિશ કરતા તો બહેતર થા. મગર ઇતની વસીઅ સલતનતપર ઉસને કિનાઅત ન કી ઓર મિસરપર ચઢાઇ કર દી. મિસરકો ફતેહ કરકે ઉસને નોબી-આકો ફતેહ કરનેકી કોશિશકી મગર ઇસકી ફોજ રેગી-સ્તાનોમેં બકસરત ઝાયે હો ગઇ ઓર ઉસકો ના કામ મિસરમેં વાપિસ આના પડા. મિસરમેં આકર ઉસને બડે ઝુલ્મ કીયે ઓર રિઆયાકો સખ્ત સદમા પહોંચાયા. મિસરી બડે પાબંદે મઝહબથે ઓર અપને દેવતાઓંકી બડી તાઅઝીમ કરતે થે મગર લહેરાસ્પને અયન જુલુસકે વકત મિસરીયોંકે સાંડ (ખુદા) કો અપને હાથસે કત્લ

કીયા મંદિર ગિરા દીયા ઔર ઉનકા કીમતી અસબાબ લુટ લીયા. ઇસી અસનામેં લહેરાસ્પકો ખબર મિલીકે ઉસકા ભાઇ સમરવેસ ઉસકે ખિલાફ સાઝિશ કરનેકા ઇરાદા રખતા હય લહેરાસ્પને ઉસી વકત અપને એક અફસરકો ફારિસમેં ભેજ દીયા થા કે સમરવેસકો પકડ કર કત્લ કરદે ચુનાંચે ઉસને અયસાહી કીયા. જબ સમર વેસકે કત્લકી ઇત્તિલાઅ લહેરાસ્પકો પહોંચી તો ઉસકી બીબીને જો ઉસકી ઔર સમરવેસકી હકીકી બહેન થી (કયોંકે ફારસીયોંમેં અપની હકીકી બહેન ઔર હકીકી બેટીસે શાદી કરનેકા રિવાજ આમ થા) લહેરાસ્પકો મલામત કી. લહેરાસ્પને ગુસ્સેમેં આકર ઉસકે પેટ પર ઇસ ઝોરસે લાત મારી કે બિચારી વહીં મર ગઇ. ઇસકે બાદ લહેરાસ્પ ફારિસકો રવાના હુઆ મગર રાસ્તેમેં એક દિન ઘોડે પર ચઢતેહી અપની તલવારહી ઉસકે સીનેમેં ખુપ ગઈ ઉસીકે સદમેસેં વોહ મર ગયા.

ગુશ્તાસ્પ.

લહેરાસ્પકા કોઈ બેટા ન થા જીસે તખ્તે ફારિસપર બિઠાયા જાતા પહેલે તો એક કાહન (મજુસી) ને તખ્તપર કબઝા કર લીયા મગર ફિર સાત સરદારોંને મિલ કર ઉસકો કત્લ કીયા ઔર ઉન્હીમેંસે ગુશ્તાસ્પકો જીસે દારાએ ગુશ્તાસ્પ ભી કહેતે હંય જો શાહી નસલસે

થા બાદશાહ મુન્તખિબ કીયા. ઇન્તેખાબકા તરીકા નિહાયતહી અજીબથા યાઅને સાતોં સરદારોંને બાહમ યે ફયસલા કીયા કે તુલુઅ આફતાબકે વકત ઘોડેપર સવાર હોકર મયદાનમેં જમા હોં જીસકા ઘોડા સબસે પહેલે હિનહિનાયે ઉસકો બાદશાહ મુકર્રર કીયા જાયે ચુનાંચે સબ મયદાનમેં જમા હુએ ઓર ગુશ્તાસ્પકા ઘોડા સબસે પહેલે બોલા ઇસપર ઉસકો બાદશાહ નામઝદ કીયા.

ગુશ્તાસ્પ બડા કાબિલ ઓર દાનાથા ઉસને અપની સલતનતકો મઝબુત કરનેકી ફિક્રકી કયોંકે લેહરાસ્પકી ગેરહાઝરીકી વજહેસે સલતનતકે સુબે કરીબન મુનહરિફ હો ગયે થે ઓર જાબજા શોરિશ બપા હો ગઇથી. ગુશ્તાસ્પને અઝ સરેનો યકેં બાદ દીગરે સારાવીસ (મીડીઆ) સોસાનીઆ (ખુઝસ્તાન) બાબુલ, પારથીઆ (ખુરાસાન) ઓર હર કાનીઆ (માઝન દ્રાન) વગેરાકો ફતેહ કીયા ઓર જા બજા નિહાયત ચીદા ઓર કાબિલ ગવરનર મુકર્રર કીયે ઓર તમામ ઇલાકોંમેં અમન ઓર કાનુન કાયમ કરકે ઉસને મઝીદ ફુતુહાતકા ઇરાદા કીયા.

પહેલે તો ઉસને અપની સલતનત હિંદુસ્તાન તક વસીઅ કી ફિર યુરોપી રૂસકે જુનુબી હિસ્સેપર ધાવા કીયા મગર બવજેહ દુશ્વાર રાસ્તે કે ઉસકો ના કામ

વાપિસ આના પડા. વાપિસીકે વકત ઉસને બહેરે ઇજીયન કે શિમાલી સાહેલપર યુનાની બસ્તીયોંકો ઝેર કીયા ફિર મકદુનીઆકો ફતેહ કીઆ ઓર આખિર ખાસ યુનાનપર હુમલા કર દીયા. ગોયા ગુસ્તાસ્પકે વકતમેં ઇરાનકી સલતનત દરીયાએ નીલસે દરીયાએ જીહુન તક ઓર મકદુનીઆસે હિંદુસ્તાન તક વસીઅ હો ગઇ. દુનિયાકી તારીખમેં યે પહેલી સલતનત થી જીસકો ઇતના ઉરૂજ હાસિલ હુઆ થા. ઉસ વકત તક કીસી ઓર સલ્તનતકો ઇતની વુસઅત નસીબ ન હુઇથી યાની મોજુદા ઇરાન મોજુદા ટર્કી (યુરોપી ઓર એશિયાઇ) મોજુદા તુર્કસ્તાન મિસર ઓર હિંદુસ્તાનકા સુબા સિંધ ઓર મોજુદા અફગાનિસ્તાન ઓર બલુચિસ્તાન વગેરા શાહે ફારિસકે માતેહત થે. અગર ગુશ્તાસ્પ ઇસીપર કિનાઅત કરતા તો યે સલતનત કુચ્છ થોડી ન થી મગર હિર્સ બાદશાહોંકી ફિતરતમેં પેવિસ્ત હોતી હય ગુશ્તાસ્પને ખાસ યુનાનકો ભી ફતેહ કરનેકા ઇરાદા કર લીયા ઓર એક લાખ ફોજ જહાઝોંમેં સવાર કરકે એક અફસરકે માતેહતીમેં રવાના કરદી. યે વાકેઆ સને ૪૯૦ કબલ મસીહ કાથા. ઇરાની ફોજ યુનાની સાહેલ પર બિલા રોક ઉતર ગઇ ઓર મારાથેનકે મયદાનમેં યુનાની ફોજ કે સાથ મુકાબિલા કીયા યેહ લડાઇ તારીખોં મેં બડી મશહુર હય કયોં કે ઇસિ મોકેપર યુનાનકી તમામ ખુદ મુખતાર રિયાસતેં મુતતહદ હો ગઇ ઓર સબને મિલકર પચાસ હઝાર ફોજ

ઇરાનીયોંકે મુકાબિલે પર રવાના કી. હર એક રિયાસતકા જરનેલ બારીબારી યુનાની ફોજકા સિપેહ સાલાર મુકરર હોતા થા આખિરી દિન યુનાની ફોજકા સિપેહ સાલાર મીકાબીઝથા જો બડા શુજાઅ ઓર બહાદુર મશહુર થા ઉસને ફોજકો નિહાયત સલીકેસે આરાસ્તા કીયા ઓર ઇસ શિદ્દતકે સાથ ઇરાનીયોંપર હમલા કીયા કે ઈરાની ફોજ કે પાઉં ઉખડ ગયે ઓર વોહ પસપા હોકર જહાઝોં મેં સવાર હો ગયે. યુનાનીયોંને ઉનકે જહાઝોંકો આગ લ-ગાનેકી કોશિશકી મગર ઇરાની બચકર નિકલ ગયે યુનાની સિપેહસાલારને ઉસવકત ફતેહકી ખબર એથેન્સમેં એક કા-સિદકે ઝરીએ ભેજી કયોંકે એથેન્સ મેં સખ્ત ઘભરાહટ ફયલી હુઈથી ઓર ઉનકી આઝાદી ઓર ગુલામી ઈસિ લડા-ઇકે નતીજેપર મુન્હસિરથી. કાસિદ દોડતા હુઆ એથેન્સમેં પહોંચા ઓર ચોકમેં પહોંચકર ઉસને કહા "હમારી ફતેહ હો ગઇ હય" યેહ લફઝ ઉસકે મુંહસે નિકલે હીથે કે બવજેહ દમ ચઢ જાને કે ઉસકી રૂહભી પરવાઝ કર ગઇ ઓર વોહ મુરદા હો કર ઝમીનપર ગિર પડા.

ઇસ શિકસ્તકે બાદ ગુશ્તાસ્પ ઠંડા હો ગયા ઓર ઉસને નઇ ફુતુહાતકા ઇરાદા તર્ક કરકે અપની તમામ તવ-જ્જોહ મુલ્કકી બહેતરી ઓર બહેબુદીમેં સર્ફ કી. અપની સલ્તનતકા ઇન્તિઝામ નિહાયત આલા પેમાને પર કીયા

ઓર હરએક ઇલાકેમેં નિહાયત કાબિલ ઓર લાયક ગવરનર મુકરર કીયે. આદમી પરખનેમેં ઉસકો ખુસુસીયત હાસિલથી ઓર લાયક અફસરકા વોહ દિલસે કદરદાન થા ઓર કામિલ ચાલીસ સાલકી પુર. શવકત ઓર બાહયબત સલતનતકે બાદ મસીહસે ૪૭૯ બરસ ઓર બકોલ બાઅઝ ૪૮૫ બરસ પહેલે ઉસને વફાત પાઈ.

ઈરાની બાદશાહોંમેં ગુશ્તાસ્પકા પાયા બડા બલંદ સમઝા જાતા હય ઓર ઉસકી લિયાકત ઓર દિમાગી કાબલીયતકે ઉસકે દુશ્મન યુનાની ભી કાયેલ થે.

યુનાની મોઅરરિખ લિખતે હંય કે ગુશ્તાસ્પ કે બાદ ઉસકા બેટા ખશિયારસ તખ્ત નશીન

બહેમનસેદારા તક હુઆ મગર ઇરાની બ્યાન કરતે હંય કે ગુશ્તાસ્પકા બેટા અસ્ફંદીયાર થા જો ગુશ્તાસ્પકી ઝિંદગાનીમેંહી રૂસ્તમકે સાથ મુકાબિલા કરતા હુઆ રૂસ્તમકે હાથ સે મારાગયા. ઇસ લીયે અસ્ફંદીયારકા બેટા બહેમન ગુશ્તાસ્પકે બાદ વખ્તે ફારિસપર જલવા અફરોઝ હુઆ.

બહેમન બડા બે રહેમ ઓર સંગ દિલથા પહેલે તો ઉસને અપને ઉસ્તાદ રૂસ્તમ કે ખાનદાનકી સફાઇકી (કયોંકે અસ્ફંદીયાર મરતે વકત અપને હરીફ રૂસ્તમકો વસીયત કર ગયા થા કે ઉસકે બેટે બહેમનકો ફને હરબ સિખાયે)

રૂસ્તમ ઉસ વકત મર ચુકા થા લેકિન ઉસકા બેટા ફેરા-મર્ઝ ઝિંદા થા. બહેમનને ફેરામર્ઝકો કત્લ કરકે સીસ્તાન કો ગારત કીયા ફિર ઉસને મિસરપર ચઢાઈ કી કયોં કે એહલે મિસરને બગાવત કરકે ઈરાનીયોંકો નિકાલ દીયા થા. બહેમનને મિસરકો ફિર ફતેહ કરકે અપના મુતીઅ કીયા ઔર મિસરીયોંકો બેદરેગ કત્લ કીયા. ફિર પાંચ લાખ ફોજ જહાઝોંમેં સવાર કરકે યુનાનપર ચઢાઇ કી. યુનાની રિયાસતેં યે ખતરા દેખકર ફિર મુતતહિદ હો ગઇ ઔર થરમો-પલીકે દર્રેહકી હિફાઝત કે લીયે દસ હઝાર ચીદા જવાન ભેજ દીયે. બહેમનને કુચ્છ ફોજ તો જહાઝોંમેં રહેને દી ઔર કુચ્છ ફોજ ખુશ્કીપર ઉતારી જીસકો ઇસ દર્રેહમેં હોકર ગુઝરના થા. મગર મુહાફિઝોંને ઇનકો આગે બઢને ન દીયા. આખિર એક યુનાની ગુડરીયેને લાલચ ખાકર બહે-મનકો એક છોટે રાસ્તે સે ઇતિલાઅદી જો પહાડકે ઉપર ઉપર જાતા થા. બહેમનને ઉસકો બહોતસા રૂપિયા દીયા કે ઈસ રાસ્તે સે હોકર યુનાની મુહાફિઝોં કે અકબપર હ-મલા કરેં. રાસ્તા નિહાયત તંગ થા ઔર સિર્ફ એક આ-દમી ઉસમેંસે ગુઝર સકતા થા મગર ઈરાની ફોજ ચુપ ચાપ ઉસમેંસે ગુઝર ગઈ. જબ યુનાની મુહાફિઝકે સરદારને દેખાકે કીસી ગદ્દાર દુશમનકી ગદ્દારીકી વજેહસે ઇરાની ફોજ ઇનકે અકબપર હમલાઆવર હોના ચાહતી હય તો ઉસને ઇતને હઝાર જવાન ઝાયે કરને મુનાસિબ ન ખ્યાલ કરકે ઉનકો એ-

થેન્સમેં ભેજ દીયા ઓર સિર્ફ તીનસો ચોદાહ જવાન જો વતનપર કુરબાન હોનેકો તૈયાર થે અપને સાથ રખ લીયે ઓર ઈરાનકી કસીર ફોજપર હમલા કર દીયા. ઈતની કસીર ફોજમેં તીનસોકી કયા હકીકતથી મગર મુઠી ભર યુનાની-યોંને બડી શુજાઅત દીખાઇ ઓર એક એક કરકે સબકે સબ મયદાનમેં કત્લ હો ગયે. ઈનમેંસે એક ભી ઝિંદા ન બચા. યુનાની ઇસ વાકેએપર આજ તક નાઝ ઓર ફખર કરતે હંય ઓર ઇન વતન પરસ્તોંકી યાદગારકે તોરપર ઉન્હોંને ઉસી પહાડી કી ચોટીપર સંગે મરમરકા એક શેર બના રખખા હય.

ઉસી દિન ઇરાની જહાઝોંકી મુઝાહિમત યુનાની જહાઝોંનેકી ઓર સખ્ત ખુંરેઝ લડાઈ હુઈ પહેલે તો યુનાની ગાલિબ આયે મગર ઇસકે બાદ ઈરાનીયોંને ઉનકો પસપા કર દીયા ઓર બહેમન અબ દોનોં તરફ યાની ખુશ્કી ઓર સમંદરકી તરફસે આગે બઢા. એથેન્સ કે બાશિન્દે ઘબરાકર શહેર છોડ ગયે ઓર જહાંઝોંમેં સવાર હો ગયે. ઈરાનીયોંને શહેરમેં દાખિલ હોકર આગ લગાદી ઓર ઉસકે શોઅલે આસમાન તક બલંદ હોને લગે. યુનાની જહાઝોંમેં અપને ઘરોંકો તબાહ હોતે દેખ રહેથે મગર ઉસસે ઉનકે દિલ ઓર મઝબુત હો ગયે ઓર ઉન્હોંને જાનપર ખેલનેકી ઠાનલી અબ ઉનકી ઉમીદ સિર્ફ ઈસબાતપરથી કે ઈરાનીયોંકો

બહેરી લડાઇમેં શિકસ્ત દેં. એથેન્સ ઓર ઇમદાદી રિયાસતોંકે જહાઝ બડી જુરાઅતકે સાથ ઈરાની જહાઝાત પર હમલા આવર હુએ. ગો ઉનકી તેઅદાદ થોડીથી મગર વોહ જાનસે હાથ ધોકર લડ રહેથે. ઇરાનીભી બડી શુજા અતસે લડે કયોંકે ઉનકો માલુમથા કે બાદશાહ ઉનકી લડાઇ દેખ રહા હય અગર કીસીને કમઝોરી દિખાઈ તો ઉસકો ઝિંદા જલા દેગા યા ઉસકી ખાલ ઉતરા દેગા.

લડાઈ સખ્ત ખુંરેઝ હુઇ ઓર યુનાનીયોંને અયસી જુરાઅત દિખાઇ કે ઇરાનીયોંકો સંભલને ન દિયા. ઉનકે કઈ એક જહાઝ ગરક કીયે ઓર કઇ એક ગિરફ્તાર કર લીયે. યે હાલત દેખકર બહેમન અયસા ઘભરાયા કે બાકી જહાઝ જો યુનાનીયોંકે હાથસે બચ રહેથે લેકર પિછલે પાઉં ભાગા ઓર યુનાનકી તરફ ફિરકરભી ન દેખા. જબ વો એશિયાએ કુચક કે સાહેલ પર પહોંચા તો ઉસકે એક સરદારને જીસકા નામ મરવાનથા ઓર જીસકો ઈસ શિકસ્તકા સખ્ત રંજથા બહેમનસે દરખાસ્તકીં કે ઇસિકો કુચ્છ ફોજકે સાથ ફિર યુનાનકે સાથ લડનેકી ઈજાઝત દી જાય બહેમનને ઉસકી દરખાસ્ત મંઝુર કરલી ઓર બાકી ફોજ હમરાહ લેકર અપને વતનમેં ચલા ગયા.

મરવાન બડા શુજાઅ ઓર કાબેલ જરનેલથા વોહ

પલીટીઆકે મુકામ પર યુનાનીયોંકે મુકાબિલ હુઆ ઇસ મોકેપર યુનાની ફોજ ઇસ કદરથી કે ઇસસે પહેલે કભી ઇસ કસરતકે સાથ જમાઅ ન હુઇથી. યુનાંચે ઉનકી તેઅદાદ એક લાખ દસ હઝારસે કુચ્છ ઝિયાદાહીથી. મરવનકે માતેહતભી તીન લાખકે કરીબ ફોજથી લડાઇ બડે ઝોરસે હુઈ મગર ઇસ દફા ફિર યુનાનીયોંકા ઇકબાલ યાવર હુઆ ઓર મરવાનકે મુઆવિન શાહે મકદુનિયાને ગદ્દારી કરકે ઇસિકે નકશએ જંગસે યુનાનીયોંકો મુત્તલાઅ કર દીયા. મરવાનને હરચંદ હાથ પાઉં મારે મગર કિસીકી કુચ્છ પેશ ન ગઈ વોહ ખુદભી મેદાનમેં કત્લ હુઆ ઓર ઉસકી ફોજકા કસીર હિસ્સા ઇસી મેદાનમેં કામ આયા. ઇસ તરાહ ઇસ યુનાની હમલેકા ખાતેમા હુવા ઓર નતીજા યે હુઆ કે ગુશ્તાસ્પને જીસ કદર યુનાની ઇલાકે અપને કબઝેમેં કીયે થે વોહ સબકે સબ બહેમનકે હાથસે નિકલ ગયે.

બહેમનને ઇસ શિકસ્તકે બાદ ફિર કોઇ લડાઇ ન કી ઓર અપને દારૂલ ખિલાફેમેં હી રહા મગર વોહ અયસા બે રહેમ ઓર સંગ દિલ થા કે આખિરેકાર ઉસકે અપની બોડી ગાર્ડકે કપ્તાનને જીસકા નામ અરતબીન થા ઉસકો કતલ કર દીયા.

બહેમનકે દો બેટે થે એક દારા દુસરા અરદશીર.

દારા બડા થા ઓર ઇસલીયે તખ્તકા હકદાર થા મગર અરદશીરને અપને બાપકે કાતિલ અરતબીન કે સાથ સાઝિશ કરકે દારાકો મરવા ડાલા ઓર આપ તખ્ત નશીન હુઆ.

અરદશીરને તખ્તપર બયઠતેહી પહેલે અરતબીનકો કત્લ કીયા કયોંકે અયસા ખતર નાક આદમી ઝિંદા મારને કે કાબિલ થા. ફિર અરદશીરને મિસરપર ચઢાઈ કી કયોંકે એહલે મિસરને ફિર ઈરાનકી હુકુમતસે સરતાબી કીથી. ઈરાની જરનેલને મિસરકો અઝ સરેનો મુતીઅ કીયા મગર શામમેં વાપિસ આકર ખુદ બગાવતકા અલમ બલંદ કર દીયા. અરદશીરને ઇસકી સરકોબીકી મગર ઇસકી જાન બક્ષ દી ઓર ચાલીસ સાલકી હુકુમતકે બાદ સને ૪૨૪ કબલ મસીહમેં મર ગયા.

અરદશીરકે બાદ ઉસકે ઈરાની તખ્તપર દો માહમેં દો બાદશાહ બયઠે મગર દોનોં કત્લ કર દીયે ગયે આખિર દારાબ જો અરદશીરકા તીસરા બેટા થા તખ્ત નશીન હુઆ. દારાબકે વકતમેં મિસરીયોંને ફિર બગાવતકી ઓર ઈરાની હુકુમતસે આઝાદ હો ગયે.

દારાબકે બાદ ઉસકા બડા બેટા અરદશીર સાની તખ્તપર બયઠા મગર ઉસકે ભાઇને જીસકા નામ કયખુસરૂ

થા ઔર જો અપને બાપકી તરફસે એશિયાએ કુચકકા ગવરનર થા બગાવતકી ઔર અલાવા એક લાખ ઇરાની ફોજકે તેરા હઝાર યુનાની મુલાઝિમ રખ કર ઇરાનપર અઢાઈ કી ઔર બિલા રોક ટોક બાબુલસે પચાસ મીલકે ફાસલે તક પહોંચ ગયા. ઔર બાદશાહી ફોજકે સાથ ઇસકા મુકાબિલા હુઆ. કયખુસરૂ બ નફસે નફીસ મય-દાને જંગમેં લડતા હુઆ મારા ગયા ઔર ઉસકે લશ્કરને શિકસ્ત ખાઈ. તેરા હઝાર યુનાનીયોંમેંસે દસ હઝાર બાકી રહે ગયે થે વોહ યુનાનકો વાપિસ ચલે ગયે. રાસ્તેમેં ઉનકો બડી દિક્કતેં ઔર મુશ્કેલાત પેશ આઈં મગર વોહ બડે હોસલે ઔર જુરાઅતકે સાથ કામિલ છે માહકી સરગર દાનીકે બાદ નેઝબઝન્દકે બંદરગાહપર પહોંચે ઔર વહાંસે જહાઝોંમેં સવાર હો કર યુનાનમેં આ ગયે. ઇન દસ હઝાર યુનાનીયોંકા ઇસ તરાહ દુશ્મનકે હાથસે સહી વ સા-લમ વતનમેં પહોંચ જાના નિહાયત કાબિલે તઆરીફ સમઝા ગયા ઔર યુનાની ઇસપર બડા નાઝ ઔર ફખર કરતે હંય.

અરદશીર સાનીકી તમામ હુકુમતકા ઝમાના અપને મુલ્કકી બગાવતેં દુર કરનેમેં ગુઝર ગયા. ઇસકે બાદ ઉસકા બેટા અરદશીર સેવુમ તખ્ત નશીન હુઆ. યેહ બડા ઉલુલ અઝમ બાદશાહ થા ઉસને પહેલે તો અપને તમામ

ગવરનરોંકો અપના મુતીઅ બનાયા ફિર. મિસરપર ચઢાઇ કરકે અઝસરેનો મિસરકો ઇરાનકા ગુલામ બનાયા ઓર મિસેરીયોંકે દેવતાઓંકી સખ્ત હતક કી. ઓર મિસરીયોંકો તબાહ ઓર વીરાન કીયા. ફિર ફીનીશા ઓર પલુદીયાકી બગાવતેં દુર કરનેકે લીયે સદુનકા મુહાસિરા કીયા. યે મુહાસિરા કઇ માહ તક રહા. આખિર સને ૩૫૧ કબલ મસીહમેં કિલ્લા ફતેહ હુઆ, શહેર જલા દીયા ગયા ઓર કરીબન ચાર લાખ આદમી કતલ કીયે ગયે.

ફિર અરદશીરને યુનાનકી તરફ ભી તવજ્જોહ કી. યુનાનમેં ઇસ વકત ખલ બલી મચ રહીથી મકદુનીએકા બાદશાહ ફીલકુસ યુનાનકી ખુદ મુખતાર સલતનતકો અપને માતેહત કરના ચાહતા થા ઇસપર એથેન્સ વાલોંને અપને દુશ્મન શાહે ઇરાનસે ઇમદાદકી દરખાસ્તકી. અરદશીરને દરખાસ્ત મંઝુર કર લી મગર અભી ઇરાની ફોજ યુનાનમેં ન પહોંચીથી કે ફીલકુસને યુનાનકી મુતતહદ્દાં ફોજકો સને ૩૩૮ કબલ મસીહમેં મુકામ પરકીરોયન્દપર ફાશ શિકસ્ત દેકર યુનાનપર અપના તસલ્લુત જમા લીયા.

અરદશીર સેવુમકો ઇસકે અપને ખ્વાજા સરાને કત્લ કર ડાલા ઓર ઉસકે છોટે બેટેકો તખ્તપર બિઠાયા મગર ચંદ દિન બાદ ઇસકો ભી કતલ કરકે દારાકો જો દારાબકા

પોતા થા તખ્તનશીન કીયા. દારાને તખ્તપર બયઠ કર પહેલા કામ યે કીયા કે ખ્વાજા સરાકો જીસને ઈસકે પહેલે દો બાદશાહોંકો કત્લ કરકે ઈસકો તખ્તપર બિઠાયા થા ગિરફ્તાર કરકે કત્લ કર ડાલા ઔર ઉસ તરફ્સે ઈતમિનાન કરકે બેદગદગા હુકુમત શુરૂ કી મગર દારા નિહાયત બુઝ દિલ થા અગર વોહ કાબિલ ઔર ઉલુલ અઝમ હોતા તો ઈરાનકી સલ્તનત જીસકો અરદશીર સેવુમને ફિર તાકત વર બના દીયા થા ઔર ભી ઉરૂજ પર પહોંચતી મગર ઈસ નાલાયકને ઈરાનકી કયાની સલ્તનતકા નામહી મિટા ડાલા.

દારા ઔર સિકંદરે આઝમ

ફિલકુસ શાહે મકદુનિયાને યુનાની રિયાસ્તોંકો મગલુબ કરકે ઇરાનપર ચઢાઇ કી તૈયારી કીથી કે ફિલ્કુસ કત્લ હો ગયા ઔર ઉસકી જગે ઉસકા બેટા સિકંદર મકદુનિયા કે તખ્તપર બયઠા. સિકંદરને યુનાનકી તરફ્સે અપના પુરા ઈતમિનાન કરકે સને ૩૩૪ કબલ મસીહમેં ઈરાની મકબુઝાત એશિયાએ કુચકપર ચઢાઇકી ઇસકે સાથ સિર્ફ બીસ હઝાર પયદલ ઔર ચાર હઝાર સવાર થે મગર યે ફોજ બડી કવાયદદાં ઔર નિહાયત તજરૂબેકાર ઔર લાયક થી. ખુદ સિકંદર એક માહેર જરનેલ થા ઔર બડા ઉલુલ અઝમ બાદશાહ થા વોહ

તમામ એશિયાકો ફતેહ કરનેકા અઝમ કરકે ઘરસે નિકલા થા ઓર ઇરાની સલ્તનતકો નેસ્તો નાબુદ કરનેકા ઇસકા અસલી મનશા થા.

અગર દારાકી જગે તખ્તે ઇરાનપર કોઇ ઉલુલ અઝમ બાદશાહ હોતા તો સિકંદરકા અઝમ પહેલી લડાઇમેં ટુટ જાતા ઓર ઉસકો હસરતકે સાથ અપને છોટેસે મુલ્ક મેં પનાહ લેની પડતી. લેકીન તખ્તે ઇરાનપર એક બુઝ દિલ ઓર કમઝોર બાદશાહ થા ઓર સિકંદર કો ગાલિબ આનેપર ચન્દાં મુશ્કિલ પેશ ન આઇ. સિકંદરકી નામવરી ઓર ઉસકી પુતુહાતકી શોહરત નિહાયત કમ હો જાતી હય જબકે ઇસ બાતકો મદ્દે નઝર રખ્ખા જાતા હય કે ઇસકે મુકાબિલેપર ઇસકા હરીફ કીસ કદર ઝઇફ ઓર નાતવાન થા. ચુનાંચે સિકંદરને એશિયાએ કુચકમેં પહોંચકર દરીઆએ ગ્રીનીકસ કે કીનારે ઇરાની ફોજકો આસાનીસે શિકસ્ત દી જીસમેં ઇસકી ફોજકે સિર્ફ સાઠ સવાર ઓર તીસ પયદલ કત્લ હુએ, જબકે ઇરાનીયોંકે કરીબન બીસ હઝાર કત્લ હુએ ઓર દો હઝાર અસીર કીયે ગયે ફિર સિકંદરને સારવીસ પર ચઢાઇકી, ઇરાની ગવરનર અગર મહેસુર હી હો જાતા તો ભી સિકંદરકો સારવીસકે ફતેહ કરનેમે એક અરસા લગ જાતા મગર સિકંદર અભી આઠ મીલ કે ફાસલેપર થા કે સારવીસકા ઇરાની ગવરનર સિકંદર કો આ મિલા ઓર શહેર

સરકારી ખઝાનેકે સાથ સિકંદરકે હવાલે કર દીયા. સિકંદરને એશિયાએ કુચકકે મગરેબી સાહેલપર તમામ શહેર યકેબાદ દીગરે બઆસાની ફતેહ કરલીયે કયોંકે ઈન શહેરોં મેં આબાદીકા જુઝ ઝિયાદાતર યુનાની થે જો બખુશી સિકંદરકી માતેહતીમેં આને લગે ઓર દારાકે નાલાયક ઓર ખુદ ગર્ઝ ગવરનરોંને બિંદુ લડાઇ કરને કે ખુદ બખુદ શહેરોંકે શહેર સિકંદરકે હવાલે કર દીયે લેકીન દારાકા એક જરનેલ બડા કાબિલ ઓર વફાદાર ઓર નમક હલાલ થા. ઉસકા નામ મુમનાન થા. જબ સિકંદર સાહિલકે શહેર ફતેહ કરનેમે મસરૂફ થા તો ઉસને ઈરાની જહાઝાતકે બેડેકો જો બહેર એ રૂમમેંથા હરકતદી ઓર યુનાની જઝીરોંપર કબઝા કરનાં શુરૂ કીયા. ઇસકા ઈરાદા થા કે સમનદરકે રાસ્તે મકદુનીઆપર હમલા કર દે ઓર યુનાની રિયાસતોંકો સિકંદરકે ખિલાફ અપને સાથ મિલાલે. કોઇ શુબ્હા નહીં કે અગર યે તજવીઝ પુરે તવરપર અમલમેં લાઇ જાતી તો સિકંદરકો ઇસ ફુતુહાતકા સિલસિલા રોક કર બહોત જલ્દ અપના ઘર બચાનેકે લીયે વાપિસ જાના પડતા ઓર ઈસિ તરાહ દારાકી સલ્તનત બચ જાતી મગર ખુદાકો મંઝુર ન થા કે દારા જયસા ના લાયક બાદશાહ ઈરાનકે તખ્તપર બયઠા રહે ઓર એશિયાકા ખુદાવંદ કહેલાયે. મુમનાન અભી હમલેકી તૈયારીમેં થા કે મોતને ઉસે આ દબોચા ઓર દારાને નિહાયત ના લાયકી ઓર બેવકુફી કરકે બહેરી

ફોજકો ભી ખુશ્કીપર સિકંદરકા મુકાબિલા કરનેકે લીયે ખુલ્લા લીયા ઓર દીગર ઈલાકોંસે ભી ફોજ જમા કરકે કરીબન ૭ લાખ સિપાહીયોંકી જમીઅતસે એશિયાએ કુચકમેં સિકંદરકા મુકાબિલા કરને આયા. અબ ભી દારા અગર કીસી ખુલ્લે મયદાનમેં કેમ્પ ડાલ કર સિકંદરકા ઈન્તિઝાર કરતા તો સિકંદરકી તરક્કી રૂક જાતી મગર કોતાહ અંદેશ દારાને આગે બઢ કર અલ્સેસકે તંગ મયદાનમેં સિકંદરકા મુકાબિલા કીયા સિકંદરને ઈરાની ફોજકે દાઈં બાઝુપર ઈસ સખ્તીકે સાથ હમલા કીયા કે ઈરાનીયોંકે પાઊં ઉખડ ગયે. દારા ઘભરા કર સબસે પહેલે મયદાન છોડ કર ભાગ નિકલા ઓર દારાકી માં ઉસકી બીવી ઓર ઉસકા બેટા સિકંદરકે હાથ અસીર હો ગયે ઓર બે શુમાર માલે ગનીમત સિકંદરકે હાથ આયા. ઈસ શિકસ્તકે બાદ સિકંદરકી ફુતુહાત નિહાયત આસાન હો ગઈ વોહ ખુદ તો ફિનીશીઆકે કિલેકે ફતેહ કરનેકી તરફ મુતવજ્જાહ હુઆ. ઓર અપને એક જરનેલકો જીસકા નામ પરનઈનથા દમિશ્કકી તરફ ભેજા. ગવરનરે દમિશ્કને યુનાની ફોજ દેખતેહી શહેરકે દરવાઝે ખોલ દીયે ઓર કિલા યુનાનીયોંકે હવાલે કર દીયા. ટાયર (સોર) કે ફતેહ કરનેમેં સિકંદરકો સાત માહ તક ઈસકા મુહાસિરા કરના પડા આખિર અહેલે કિલાને અમાન માંગી ઓર સિકંદરને બાવુજુદ અમાન દેનેકે દો હઝાર અસીર કરદા આદમીયોંકો

સમંદરકે કિનારે ફાંસીપર લટકા દીયા ઓર બાકી મરદોં ઓર ઓરતોંકો ગુલામીમેં બેચ ડાલા. ઈસ મુકામપર સિકંદરકો દારાકા ખત પહોંચા જીસમેં ઉસને સિકંદરકો યેહ લિખ્ખાથાકે “અગર સિકંદર ઈરાનકે સાથ લડાઈકા ઈરાદા તર્ક કરદે તો જીસ કદર ઈલાકા દરિયાકે મગરિબમેં ઉસને ફતેહ કીયા હય વોહ સબકા સબ ઉસકે કબજેમેં રહેગા ઓર શાહે ઈરાન ઉસકો વાપિસ લેનેકી કોશીશ ન કરેગા. અલાવા ઈસકે શાહે ઈરાન અપની બેટીકે સાથ સિકંદરકી શાદી કર દેગા” સિકંદરને અપને રફીક ઓર દસ્તે બાઝુ જરનેલ હરમનઈન જો દમિશ્ક ફતેહ કરકે આમિલા થા યેહ ખત દિખાયા હરમનઈનને કહા કે–

“અગર મેં સિકંદર હોતા તો યેહ શરાયત બખુશી કબુલ કર લેતા ઓર ઝિયાદા ખતરેમેં ન પડતા” સિકંદરને જવાબ દીયા.

“ અગર મે હરમનઈન હોતા તો બેશક અયસાહી કરતા લેકિન ચુંકેમેં સિકંદર હું ઈસ લીયે યેહ શરાઈત રદ કરતા હું ” ઈસપર ઉસને દારાકો યેહ જવાબ લિખ્ખા

“તુમ મુઝે અપની સલ્તનતકા સિર્ફ એક છોટાસા ટુકડા દેતે હો જબકે મેં અપને આપકો તુમારી તમામ સલ્તનતકા માલીક સમઝતા હું. રહા તુમારી બેટીકે સાથ સાદી કરના

સો મેરી મરઝી હુઈ તો ખુદબખુદ કરલુંગા તુમારી રઝામંદી યા ના રઝામંદી કો ઉસમેં કુચ્છ દખલ ન હોગા. ”

સિકંદર ફિનીશીઆકે સાહેલકો સર કરકે મિસર કી તરફ બડા. ગાઝામેં ઉસકી કુચ્છ મુઝાહિમત હુઈ મગર દો માહકે મુહાસિરેકે બાદ એહલે ગાઝાને અમાન માંગી ઓર સિકંદરને ગાઝાકો ભી સારેકી તરાહ તબાહ ઓર વીરાન કર દીયા. સાત દિનકે બાદ વોહ પલુસીયેમ (ફ્રમા) મેં જા પહોંચા જો મુકામ મિસરકી કુંજી સમઝી જાતી હે ઈરાની ગવરનરને ફિલ્ફોર કિલે કે દરવાઝે ખોલ દીયે ઓર સિકંદરકે ઇસ્તિકબાલકે લીયે બાહિર નિકલા. સિકંદરને બિલા કીસી રોક ટોકકે મમફસપર કબઝા કર લીયા ઓર આયન્દા કે લીયે કિલા ઈરાનીયોંકે કબઝે સે નિકલ કર યુનાનીયોંકી માતેહતીમેં આ ગયા. મિસરપર બખુબી તસલ્લુત કરકે ઓર સિકંદરીઆકી બિના ડાલકર સિકંદર સને ૩૩૧ કબલ મસીહમેં ખાસ ઇરાનકી તરફ મુતવજ્જાહ હુઆ. ઓર મુસલકે કરીબ દરીયાએ દજલાકો બઆસાની ઉબુર કર લીઆ. અગર ઈસ મોકેપર ઈરાની ફોજ મુઝાહિમત કરનેવાલી હોતી તો સિકંદરકી ફોજકો તબાહ કર દેતી મગર કોઇ શખ્સ સિકંદરકા મુઝાહિમ ન હુઆ. જબ વોહ દરીયા ઉબુર કર ચુકા તો ઉસકો ખબર મિલી કે દારા કસીર ફોજ લીયે હુએ અરબેલાકે મયદાનમેં ઈસકે મુકાબિ-

લીકે લીયે ઠયરા હય. સિકંદર મુકાબિલ હુઆ. ઈરાની ઈસ મકામપર બહાદુરીસે લડે મગર ઇનમેં યુનાની જરનેલોં ખુસુસન હરમઈનકે મુકાબિલેકા કોઈ જરનેલ ન થા ઇરાની-યોંને ફાશશિકસ્ત ખાઈ ઓર દારા જો ભાગને વાલોંમેં નંબર અવ્વલથા શિમાલ મગરિબકી તરફ ચલા ગયા ઓર અપના મુલ્ક સિકંદરકે રહેમપર છોડ ગયા. સિકંદરને ફિલ્ફોર બઢકર બાબુલ ઓર સોસકો લૂટા સિર્ફ બાબુલમેં ઇસકો ઈસકદર નકદ મિલા જીસકી તાઅદાદ અઠ્ઠારા કરોડ બતાઇ જાતી હય ફિર વોહ અસ્તખરમેં જો શાહે ઈરાનકા દારૂલ ખિલાફા થા પહોંચા. રાતકે વકત મએ પીયે હુએ વોહ એક યુનાની તવાઈફ્કા ગાના સુન રહા થા કે તવાઈફ્ને સિકંદરકો અપની દહેશતનાક યાદગાર કાયમ કરને કે લીયે અસ્તખરકો જલાને કે લીયે ઉકસાયા. વહાં દેરહી કયાથી. સિકંદ-રને ફિલ્ફોર હુકમ જારી કીયા શહેરકે તમામ મરદોંકો તહે તેગ કીયા ગયા ઓરતોં ઓર બચ્ચોં કો ગુલામ બનાયા ગયા ઓર શહેરકો આગ લગાઈ ગઇ તમામ આલીશાન મહેલ જો શાહાને ઇરાનને વકતન ફૂવકતન બનાયે થે ઓર સર બફ્લક ઈમારતેં જો શહેરકી ઝીનતથીં સબકી સબ રાખકા ઢેર હો ગઇં. ઓર જીસ જગેપર એક નિહાયત ખુબસૂરત શહેર આબાદ થા વહાં અબ ઉલ્લુ બોલને લગા.

સિકંદરને દારાકા તઆકુબ કીયા મગર દારાકો ઉસકે

એક માતેહત સરદારને જો બાખતરકા હાકિમ થા સિકંદર કે પહોંચને સે પેશતર કત્લ કરડાલા ઓર ક્યાનીયોંકે શાહી ખાનદાનકા ખાતેમા હો ગયા.

સિકંદર સને ૩૨૩ કબલ મસીહમેં મર ગયા ઓર ઉસકી વફાતપર ઉસકે જરનેલોંમેં સ

યુનાની સલ્તનત. લ્તનતકે લીયે બાહમ ઝગડા આ પડા, મગર સને ૩૧૨ કબલ મસીહમેં ઇસકા એક જરનેલ જીસકા નામ સેલુકસ થા ઈરાનકા બાદશાહ બના ઓર ઉસને દજલાકે કિનારે એક શહેરકી બિના ડાલી જીસકા નામ સલુસીઆ રખ્ખા ગયા યેહ સલુસીઆ શહેર મદાયનકે એક હિસ્સેકા નામ હય ઓર ઈસીકો સેલુકશને અપની ઈરાની સલ્તનતકા દારૂલખિલાફા મુકરર કીયા. યેહ ખાનદાન ૨૪૦ કબલ મસીહ તક ઈરાનકે તમામ ઈલાકોંપર હુકમરાં રહા મગર ઈસકે બાદ બાખતરમેં એક ઇલાહેદા સલ્તનત કાયમ હો ગઈ ઓર પારની કોમ ઇસ નઇ સલ્તનતકે હાથસે તંગ આકર પારથીઆ યાની ખુરાસાનમેં ચલી આઈ. યહાં ઉન્હોંને બૂદોબાશ ઇખ્તિયારકી ઓર ઝોર પકડકર યુનાની ગવરનરકો કત્લ કરકે ખુરાસાનકી માલિક બન ગઈ. સને ૨૫૦ કબલ મસીહમેં ઇનકે સરદારને જીસકાનાંમ અશાક થા શાહે ખુરાસાનકા લકબ ઇખ્તિયાર કીયા ઓર અશકાની સલ્તનતકી બુન્યાદ ડાલદી.

અશ્કાનીયોંકા તરઝે લડાઇ અજીબ કિસ્મકા થા. વોહ હમેશા ઘોડાંપર સવાર હોતે થે ઓર

અશકાની સલ્તનત. દુશ્મનપર બડી સખ્તી સે હમલા કરતે થે. મગર માઅન અયેન લડાઈકી ગરમીમેં વોહ મયદાન છોડકર ભાગ નિકલતે ઓર જબ દુશ્મન ઉનકા તઆકુબ કરતા તો ફવરન પલટકર ઉસકો ઘેર લેતે ઈનકે અવઝાઅ વ અતવાર ભી વહેશીઆનાથે મગર એહલે ફારિસકે સાથ મેલજોલ હોનેપર વોહ શાયસ્તા હોતે ગયે કયોં કે બતદરીજ અશ્કાનીયોંને યુનાનીયોંકો મગલૂબ કરકે તમામ ઈરાનપર તસલ્લુત કર લીયા ઓર દરીયાએ ફુરાત તક અપની સલ્તનત વસીઅ કરલી મગર સને ૫૪ કબલ મસીહમેં રૂમીયોંને જો યુનાનીયોંકી જગે એક બડી તાકત બન ગઈથી અશ્કાનીયોંપર હમલા કીયા ઓર રૂમી જરનેલ કેરાસસ સાઠ હઝાર ફોજકે સાથ દરીયાએ ફુરાતકે મંબઅકે કરીબ આ પહોંચા. મકામ ચાર પર જો ફુરાતકે મંબઅકે કરીબ હય અશ્કાની ફોજને ઉનકા મુકાબિલા કીયા. લડાઈ ખુંરેઝ હુઈ મગર અશ્કાની સવાર અયેન લડાઈકે મોકેપર ભાગ નિકલે રૂમીયોંને ઉનકા તઆકુબ કીયા ઓર અશ્કાનીયોંને પલટકર ઉનકો કત્લ કરના શુરૂ કીયા. રૂમીયોંકો ફાશ શિકસ્ત હુઇ ઓર કેરાસસકા સર કાટ કર શાહે ખુરાસાનકે પાસ ભેજા ગયા. શાહે ખુરાસાનને ઉસકે મુંહમેં અશરફીયાં ડાલીં ઓર કહા “ લે જો તેરે દિલકી તમન્નાથી

ઓર જીસકે લીયે તુ વતનસે નિકલ કર હમપર હમલા આવર હુઆ થા વોહ મુરાદ તેરી પુરી હો ગઇ” રૂમીયોંકે સાઠ હઝાર સિપાહીયોં મે સે ચાલીસ હઝાર તો મયદાનમેં કત્લ હો ગયે ઓર દસ હઝાર ગિરફ્તાર હોં ગયે બાકી દસ હઝાર ઈધર ઉધર ભાગ ગયે. ઇસ ફતેહસે અશ્કાની સલતનતકો બડા ઉરૂજ હાસિલ હુઆ ઓર ખુરાસાની બાદશાહ જીસકા નામ અઝદવાન થા શાહે શાહાન કહેલાને લગા.

અશ્કાની સલતનતકા દારૂલખિલાફા ઈબતિદામેં શહેર રે થા જો મોજુદા તહેરાનકે કરીબ હય મગર અઝદવાનને શહેર સલુસીઆ કે દુસરે હિસ્સે શીફોનમેં દારૂલખિલાફા કાયમ કિયા ઓર યેહ દોનોં હિસ્સે મિલકર મદાઈન યાની દો શહેરકે નામ સે મશહુર હુએ. સને ૩૩ કબલ મસીહમેં ફિર રૂમી ફોજ બ સરકરદગી મારક એન્ટોની ઇરાનપર હમલા આવર હુઈ જીસકી તાઅદાદ એક લાખથી ઓર ઉસમેં ચાલીસ હઝાર સવાર થે મગર ઈસ મરતબે ભી અશ્કાની॰ યોંને રૂમી ફોજકો અરમીનીયામેં ફાશ શિકસ્ત દી ફિર એક સોં સાલ તક રૂમીયોંકો અશ્કાનીયોંપર હમલા કરનેકી જુરાઅત ન પડી. રૂમી જરનેલોંને ચાર અતરાફમેં ફતુહાત હાસિલ કીથીં મગર સિર્ફ અશ્કાનકોમથી જીસને ઉનકી તરકકી સેન્ટ્રલ એશિયાકી તરફ રોકદી ઓર ઉનકો એક ઇંચ ભી આગે બઢને ન દીયા. સો સાલકે બાદ ફિર રૂમીયોંને

અશ્કાનીયોંકે સાથ લડાઈયાં શરૂ કીં આખિર સને ૨૧૬ ઇસ્વી મેં એક ખતરનાક લડાઈ હુઇ ઉસ વકત અશ્કાનીયોંકા બાદશાહ આરતબીન્સ ઓર રૂમીયોંકા બાદશાહ મેકરીન્સથા. આરતબીન્સને રૂમી બાદશાહકો દો શિકસ્તેં દીં ઓર ઉનકો અયસા આજિઝ કર દીયા કે રૂમી બાદશાહને પાંચ કરોડ દિનાર અશ્કાની બાદશાહકો દેકર અપની જાન છુડાઈ મગર કુદરતકા ખેલ કે જીસ અશ્કાની બાદશાહને રૂમી બાદશાહકો અયસા નીચા દિખાયા થા વોહ અપને ખાનદાનકા આખિરી બાદશાહ સાબિત હુઆ ઓર સલ્તનતે ઈરાન એહલે ફારિસકે હાથમે ચલી ગઇ.

કરીબન છસો સાલ હો ગયે કે સિકંદરે આઝમને કયાની સલ્તનતકો તબાહ કરકે યુનાની

સાસાની સલ્તનત. સલ્તનતકી બિના ઈરાનમેં કાયમકી મગર યુનાની સલ્તનત કરીબન દો સો સાલ તક ઇરાનમેં ઝોરપર રહી. ઇસકે બાદ અશ્કાની સલ્તનતકા દોરદોરા શરૂ હુઆ જો ચારસો સાલ તક કાયમ રહી ઇસ અરસેમેં ફારિસકી રિયાસત અશ્કાનીયોંકે માતેહત રહી મગર અશ્કાનીયોંને ફારિસપર કયાની નસ્લકે ગવરનર મુકરર કીયે રખ્ખે આખિરી અશ્કાની બાદશાહકે વકતમેં ફારિસકા ગવરનર અર્દેશીર બીન બાબક થા જો સાસાનકી નસ્લસે થા. યેહ સાસાન કયાની નસ્લકા શાહેઝાદા થા

સાસાનકે વુરસા લગાતાર ફારિસકે ગવરનર હોતે ચલે આયે ગોયા ફારિસ અર્દેશીરકી મોરૂસી સલ્તનતથી.

એહલે ફારિસ જીનકી સાબેકા તારીખ અયસી શાનદાર ઓર પુર શવકતથી હરવકત આઝાદીકે ખ્વાહિશમંદ રહેતે થે વોહ યુનાની સલ્તનતકે કમઝોર હોને કે વકત ઝરૂર સર ઉઠાતે મગર માઅન ઉસી વકત અચાનક અશ્કાની કોમ નમુદાર હો ગઈ ઓર ઉસને યુનાનીયોંપર ગલબા હાસિલ કર લીયા એહલે ફારિસ બદસ્તુર દબે રહે ઓર મોકેકા ઇન્તિઝાર કરતે રહે.

અરતબીન્સકે વકત અર્દેશીરને જો બડા ઉલુલ અઝમ થા ઝિયાદા ઇન્તિઝાર ન કરકે આઝાદીકા અલમ બુલંદ કીયા ઓર પહેલે કિરમાનકો ફતેહ કરકે અપની રિયાસતમેં શામિલ કર લીયા ફિર મીડીઆપર હમલા કર દીયા. અરતબીન્સ યેહ દેખકર સખ્ત ગુસ્સેમેં આયા ઓર લશ્કર જમા કરકે અરદેશીરકે મુકાબિલ હુઆ મગર ઇસકા ઇકબાલ યાવર ન થા. ઓર વોહ શખ્સ જીસને રૂમીયોંકી ઝબર દસ્ત ફોજ કો નીચા દિખાયા થા અરદેશીરકે મુકાબિલ દો શિકસ્તેં ખાકર પસપા હો ગયા. આખિર તીસરી મરતબા અરતબીન્સને બડી ફોજ જમા કરકે અરદેશીરકા મુકાબિલા મકામ ઉરમઝાહપર કીયા. ફરીકેન જાન તોડકર લડે મગર અરત-

બીન્સ અચેન લડાઇકે વકત મયદાનમેં લડતા હુઆ મારા ગયા ઈસિપર અશ્કાની ફોજકે પાઉં ઉખડ ગયે ઓર ફારસી ગાલિબ આ ગયે ઓર અરદેશીર ફારિસ, કિરમાન મીડીઆ ઓર ખુરાસાન વગેરાકા માલિક બન ગયા.

રૂમી બાદશાહને જબ દેખા કે ઇરાનમેં અશ્કાનીયોંકા ઝોર ટુટ ગયા હય તો ઉસકો ઈરાન ફતેહ કરનેકી ફિર હિર્સ દામનગીર હુઈ ઓર અલેકઝાન્ડર સીવરસ જો ઉસ વકત રૂમાકા બાદશાહ થા ફોજ લેકર આરમીનીયામેં પહોંચ ગયા મગર અરદેશીરને ઉસકો ફાશ શિકસ્તદી ઓર બાદશાહ ફિર એશિઆઇ સલ્તનતસે ઝલીલ હોકર, અપને વતનમેં વાપિસ આ ગયા.

અરદેશીરને અપની સલ્તનત મઝબૂત કરકે ઝરદશ્તી મઝહબકો ઝિંદા કરનેકી તરફ તવજ્જોહકી. ગો અશ્કાનીભી ઝરદશ્તકે પયરવથે મગર ઈનમેં બુત પરસ્તી ફયલ ગઈથી અરદેશીરને બુતપરસ્તીકો જડસે ઉખડકર ફિર ખાલિસ આતિશ પરસ્તીકો તમામ સલ્તનતમેં કાયમ કર દીયા ઓર કાનુન બના દીયા કે જો શખ્સ સિવાયે દિને ઝરદશ્તકે તરીકે ઈબાદત કે કીસી ઓર તરીકે પર ઇબાદત કરેગા વોહ જાનસે મારા જાયેગા.

અરદેશીરને ફોજકો બા કાયદા તનખ્વાહ દેનેકા કાનૂન

જારી કીયા ઓર ઉસકા મકોલા થા કે " કોઇ સલ્તનત બગેર ફોજ કે ઝિંદા નહી રહે સકતી ઓર ફોજ બગેર રૂપેકે મોહઇયા નહીં હો સકતી ઓર રૂપયા બગેર ઝિરાઅત કે પયદા નહીં હો સકતા ઓર ઝિરાઅત બગેર અદાલત ઓર ઇન્સાફકે તરક્કી નહીં કર સકતી. " અરદેશીરને અપની હીને હયાતમેં હી અપને બેટે શાપુરકો તખ્તપર બિઠાયા ઓર ઉસ્કો યેહ નસીહત કી " મેરે બેટે ઇસબાત કો કભી ફરામોશ ન કરના કે બાદશાહકી હયસીયતસે તુમારા ફર્ઝ હય કે અપને મુલ્ક ઓર મઝહબકી હિફાઝત કરો તુમકો નેકી ઓર ખુદા તરસીકા નમુના બનકર દિખાના ચાહીએ લેકિન અપની નેકીપર કભી મગરૂર ઓર મુતકબ્બિર ન હોના તકદીરસે કોઇ મુસીબત પેશ આ જાયે તો નિહાયત હિમત ઓર હોસલેસે બરદાશ્ત કરના ઓર દાનાઇકો હાથસે ન દેના ખુદા કરે કે તુમારી હુકુમત રિઆયાકે લીયે જીસે ખુદાને તુમારે કબ્ઝેમેં દીયા હય બરકત ઓર સલામતીકા બાઅસ હો " ઇસકે બાદ અરદેશીરને ગોશા નશીની અખ્તિયાર કરલી ઓર સને ૨૪૦ ઇસ્વીમેં મર ગયા.

અરદેશીરકા બેટા શાપુરમશરિકમેં તૂરાનીયોંકે સાથ ઓર મગરિબમેં રૂમીયોંકે સાથ લડતા રહા તૂરાનીયોંકો ઇસને મુતીઅ કર લીયા મગર રૂમીયોંને ઇસકે સાથ સુલેહ કરલી યેહ સુલેહ સિર્ફ સાત સાલતક કાયમ રહી ઓર

શાપુરને આરમીનીયાપર હુમલા કરકે વહાંકે બાદશાહકો ભગા દીયા તો રૂમી શહેનશાહ દિલેરેન ખુદ ઈરાનકે મુકાબિલેપર નિકલા મગર શાપુરને રૂમીયોંકો શિકસ્ત દેકર દિલેરેનકો ગિરફતાર કર લીયા. ઉસકી મોત તક ઉસકો અપને પાસ નઝરબંદ રખ્ખા ઓર જબ વોહ મર ગયા તો ઉસકી ખાલ ઉતરવાકર ઓર ઉસમેં ભૂસા ભરકે બતોર અપની ફતેહકી યાદગાર મહેફુઝ રખી.

માની. માની સને ૨૪૦ ઇસ્વી ઓર બકોલ બાઅઝ સને ૨૧૬ ઈસ્વીમેં શહેરે હમદાનમેં પયદા હુઆ. વોહ બડા ઝહીન ઓર સલીમ દિમાગ આદમી થા. ઉસને પારસી મઝહબ યહુદી મઝહબ ઇસાઇ મઝહબ ઓર બુધ મઝહબકી અચ્છી તરાહ જાંચ પડતાલકીથી ઓર સબ મઝહબોંકે ઇખ્તિલાફ દૂર કરનેકી ગરઝસે ઉસને એક નયા મઝહબ ઇજાદ કીયા જીસકો તમામ મઝાહેબકે પયરવ કબુલ કરસકે. શાપુરકે આખિરી અયામમેં ઉસને અપને મઝહબકો ફયલાના શરૂ કીયા. લોગ ઉસકી તરફ માઇલ હોને લગે મગર પારસી કાહેનોં (મજુસી) ને ઉસકી સખ્ત મુખાલેફતકી ઓર શાપુરસે માનીકો જીલાવતન કરા દીયા. માની સરગરદાન ફિરતા હુઆ ચીનમેં ચલા ગયા વહાં ઉસને ચીની નકશો નિગારકી તરફ તવજ્જોહ માઇલકી ઓર નકકાશીમેં ઇસ કદર કમાલ હાસિલ કિયા

કે આજ તક **માની**કો નકશો નિગારકા ઉસ્તાદ માના જાતા હય. જબ **શાપુર** એકતીસ સાલકી હુકુમતકે બાદ સને ૨૭૧ મેં મર ગયા તો **માની** ઈરાનમેં વાપિસ આ ગયા. **શાપુરકે** બેટે **હોરમઝને માનીકી** બડી તવાઝેકી ઓર એક મહેલ ઉસકો રહેને કે લીયે દે દીયા. **માનીને** ઈરાનીયોંમેં ચીની નકશો નિગારકા રિવાજ દીયા મગર સાથહી ઉસને અપને મઝહબકી તલકીનભી શરૂ કરદી જીસપર **બહેરામને** જો **હોરમઝકે** બાદ બાદશાહ હુઆ **માની**કો ગિરફતાર કરકે ફાંસીપર લટકા દીયા ઓર ઉસકે મુરીદોંકો તલાશ કરકે કત્લ કરના શરૂ કીયા.

શાહપુર અવ્વલ સને ૨૭૧ ઇ. મેં મર ગયા ઓર ઉસકી જગે ઉસકા બેટા **હોરમઝ** તખ્ત **શાહપુર સાની.** પર બયઠા મગર વોહ સિર્ફ એક સાલ ઝિંદા રહા ઉસકે બાદ ઉસકા ભાઈ **બહે-રામ** તખ્તનશીન હુઆ. અયસે સને ૨૭૨ ઇ. સે લેકર સને ઇ. ૩૧૦ તક ચાર બાદશાહ યાની **બહેરામસાની બહેરામ** સેવુમ **નરસી હોરમઝ** દોવુમ યકેબાદ દીગરે તખ્ત નશીન હુએ. આખિર સને ઇ. ૩૧૦ મેં **હોરમઝ** દોવુમકે બેટે **શાહપુરકો** જો અભી શીરખ્વાર બચ્ચા થા બાદશાહ તસ-લીમ કીયા ગયા ઓર ઉસકી સગીર સિનીમેં બાદશાહતકા ઇન્તિઝામ બતોર રીજન્ટકે ઉસકી માકે હવાલે કીયા ગયા.

શાહપુરસાની સાસાનીયોંમે સબસે બડા બાદશાહ ગુઝરા હય. ઉસને સને ઇ. ૩૩૭ મેં રૂમીયોંકે સાથ જંગ શરૂ કરદી ઓ કામિલ પચીસ સાલ તક જારી રહી. નતીજા યેહ હુઆ કે શાહપુરકો નસીબન ઓર સંજરકે દો મઝબુત કિલે હાથ આ ગયે ઓર કીસી કદર અલજઝીરા (મેસોપોટેમીઆ) કા ગરબી હિસ્સા મિલ ગયા. શાહપુરને ઇસાઇયોંકો જો ઇરાનકી હુદુદમેં સુકુનત પઝીરથે સખ્ત દુઃખ દેના શરૂ કીયા. ઉનકે ગીરજે મિસમાર કર દીયે ઓર ઉનકે ઘરબાર ઝપત કર લીયે. આરમીનીયાકે ઇસાઇયોંને રૂમીયોંકો ફિર અપની ઇમદાદકે લીયે બુલાયા મગર શાહપુરને સને ઈ. ૩૭૧ મેં રૂમી સવારોંકો આરમીનીયાસે મારકર નિકાલ દીયા.

શાહપુરસાની સને ઇ. ૩૭૯ મેં મર ગયા ઓર ઉસકી જગે ઉસકા બેટા અરદેશીરસાની તખ્તનશીન હુઆ. મગર ઉસકો ઇરાની સરદારોંને જીનકે સાથ ઉસને બદ સુલુકી કીથી તખ્તસે માઅઝુલ કરદીયા. સને ઈસ્વી ૩૮૩ મેં શાહપુર સેવુમકો તખતપર બિઠા દીયા ઉસને રૂમીયોંકે સાથ ફૌરન સુલેહ કરલી. લેકિન ઉસકોભી ઇરાની ઉમરાને કત્લ કર ડાલા ઓર ઉસકી જગે બહેરામ તખ્ત પર બિઠાયા ગયા. બહેરામને રૂમીયોંકે સાથ સુલેહ કાયમ રખનેકે લીયે આરમીનીયાકો તકસીમ કરલીયા નિસ્ફ ઇરાનીયોંકે કબઝેમેં રહા ઓર નિસ્ફ રૂમીયોંકે હવાલે કીયા ગયા. સને ઇ. ૩૯૯ મેં

બહેરામ કત્લ કીયા ગયા ઓર ઉસકી જગે યઝદેજર્દ અવ્વલ તખ્તનશીન હુઆ. સને ઇ. ૪૨૦ મેં યઝદેજર્દ ભી કત્લ હુઆ ઓર બહેરામ ગોર હીરાકે અરબ બાદશાહ મંઝર સોવુમ ઓર ઉસકે માતેહત અરબ અકવામકી ઈમદાદસે તખ્ત પર બિઠાયા ગયા. ફારિસકે મુઆમિલાતમેં ઈરાકી અરબોંકી યે પહેલી મુદાખિલતથી. સને ઇ. ૪૨૧ મેં રૂમીયોંકે સાથ ફિર લડાઈ છિડ ગઈ ઓર ઉસમેં એહલે ફારિસકો શિકસ્ત હુઈ મગર ઈસકે બાદ ઈરાન ઓર રૂમમેં સુલેહ હો ગઈ ઓર યેહ કરાર પાયા કે ઇરાની ઇલાકેકે ઈસાઇયોંકો શાહે ઇરાનકી તરફસે આઝાદી દીજાયે ઓર રૂમી ઈલાકેકે આતિશ પરસ્તોંકો રૂમી બાદશાહ અઝીયત ન પહોંચાયે મગર ઉસકે બેટે યઝદેજર્દ દોવુમને સને ઈ. ૪૩૯ મેં અપને ઈલાકેકે યહુદીયોં ઓર ઈસાઇયોં પર ઝુલ્મ ઓર તશદ્દુદ કર દીયા ઓર ઉનકો સખ્ત તકલીફદી ઈસપર ફારસી આરમીનીયામેં બગાવત ઉઠ ખડી હુઈ જો બસદ મુશ્કિલ ફરો કી ગઇ.

યઝદે જર્દ દોવુમ સને ઈ. ૪૫૭ મેં મર ગયા ઉસકે દો બેટોંમેં તખ્તકી બાબત તનાઝેઆ હુઆ મગર પીરાઝ ગાલિબ આયા ઓર ઉસને તખ્તપર બયઠતેહી યહુદીયોં ઓર ઈસાઇયોંકો તંગ કરના શરૂ કીયા આરમીનીયામેં ફિર બગાવત બપા હુઇ મગર જલ્દ દબા દી ગઈ.

સને ઇ. ૪૮૮ મેં પીરાઝકા બેટા કુબાદ અવ્વલ તખ્ત નશીન હુઆ ઉસને મઝુકકે નયે દીનકી હિમાયતકી ઇસપર ઉમરાને ઉસકો માઅઝુલ કરકે કયદખાનેમેં ડાલ દીયા ઓર ઉસકે ભાઇ જામાસ્પકો બાદશાહ બનાયા મગર કુબાદ કયદખાનેસે ભાગ ગયા ઓર સને ઇ. ૪૯૮ મેં વાપિસ આકર ઉસને તખ્તે ઇરાન હાસિલ કર લીયા. કુબાદને રૂમીયોંકે સાથ લડાઇ શરૂ કર દી ઓર રૂમી આરમીનીયાપર કબઝા કર લીયા. ફિર રૂમી કિલા અમી-ડાકો ફતાહ કરકે વહાંકે બાશંદોકો તહે તેગ બે દરેગ કર દીયા. દુસરે સાલ રૂમીયોંને શોરિશ કરકે અમીડાપર અઝ સરે નવ કબઝા કર લીયા મગર ઉસકે બાદ ઇરાનીયોં ઓર રૂમીયોંમે સુલેહ હો ગઇ. રૂમીયોંને ઇરાનીયોંકે હમ-લેસે અપની સરહદ મહેફુઝ કરનેકે લીયે મુકામ દારાપર એક નિહાયત મઝબુત ઓર વસીઅ કિલા તાઅમીર કીયા કયોંકે રૂમીયોંકા ઇલાકા અલજઝીરાકે મગરિબ તક ફયલા હુઆ થા.

શામ, ફિલિસ્તીન, એશિયાએ કુચક આરમીનીયાકે કુચ્છ હિસ્સેપર રૂમી કાબિઝ થે (મેસોપોટેમીયા) અલ-જઝીરેકા મશરેકી હિસ્સા બાગિસ્તાન ઓર કારીયા શાહે ઇરાનકે કબઝેમેં થા ગોયા મોજુદા એશિયાઇ ટર્કીકા નિસ્ફ હિસ્સા મશરેકી રૂમીયોંકે પાસ થા ઓર ગરબી ઇરાનકે

માતેહતથા ઓર હરમ્યાની ઇલાકેમેં નસીબન સંજર અમીડા ઓર હારા વગેરે રૂમીઓંકે મહેફુઝ કિલે થે. જબ રૂમીયોં ઓર ઈરાનીયોંમેં લડાઇ છિડતી તો પેહલે યેહી મુકામ ઉનકી રઝમગાહ બનતે થે ઇસલીયે રૂમીયોંને મુકામે હારામે નિહાયત વસીઅ કિલા તાઅમીર કીયા ઓર ઉસકો અચ્છી તરાહ મેહફુઝ કરકે બહોતસી ફોજ વહાં મુતઅઇ-યન કર દી.

કુબાદને મઝુકકે પથરવોંકો જો બડી તાકત પકડતે જાતે થે કત્લ કરના શરૂ કીયા ઓર રૂમીયોંકે સાથ લડાઈ શરૂ કર દી ઓર રૂકા મુકામપર રૂમીયોંકો ફાશ શિકસ્ત દી. કુબાદકે એહેદમેંહી હીરા કે બાદશાહને જીસકા લકબ મંઝર થા (યેહ એક છોટીસી સલ્તનત અરબકે શિમાલ મશરિકકી સરહદપર બાબુલકે કરીબ એહલે અરબને કાયમ કી થી) શામપર હમલા કીયા ઓર સેલાબકી તરાહ બઢતા હુઆ એંતાકીયા તક પહોંચ ગયા. બે શુમાર ઓરતોં ઓર મરદોંકો ઉસને કત્લ કીયા ઓર ઈલાકે શામકો અચ્છી તરાહ તાખ્તો તારાજ કરકે અપને વતનમેં વાપિસ આ ગયા. કરીબન પચાસ સાલ તક શામકી રૂમી રિઆયાકા કઝરાઈલ બના રહા મગર આખિર સને ઇ. ૫૪૪ મેં વોહ ગસ્સાની બાદશાહ હારિસકે સાથ મુકાબિલા કરતા હુઆ ચયહાને જંગમે મારા ગયા. કુબાદ બ્યાસી સાલકી ઉમ્રમેં

મર ગયા ઓર ઉસકી જગે સને ઇ. ૫૩૧ મેં ઉસકા બેટા ખુસરૂ તખ્તપર બયઠા જીસકા નામ નવશીરવાં આદિલ મશહુર હુઆ ઓર અબ તક મશહુર ચલા આતા હય.

નવશીરવાં

નવશીરવાં કુબાદકા છોટા બેટા થા મગર કુબાદને અપને બડે બેટેકો તખ્તસે મહેરૂમ કરકે નવશીરવાંકો અપના જાનશીન કીયા. નવશીરવાંને પહેલે તો મઝુકકો ગિરફતાર કીયા જો કુબાદકે વકત જાન બચા કર ભાગ ગયા થા ઓર ઉસકે હમરાહ ઉસકે એક લાખ મુરીદોંકો પકડ કર કત્લ કરા દીયા. ઉસકે બાદ સલ્તનતકે અંદરૂની ઇન્તિઝામકી તરફ તવજ્જોહ કરકે મુલ્કમેં અદલ ઓર ઈન્સાફ કાયમ કીયા. ઝિરાઅતકો તરક્કી દી ખઝાનેકી હાલત દુરસ્તકી ઓર લાયક આદમીયોંકો ઝીમ્મેદારીકે ઓહદોંપર મુકરર કીયા. ફિર રૂમીયોં કે સાથ લડાઈ શરૂ કી જીસકા આખિરી નતીજા યેહ હુઆ કે રૂમી બાદશાહને સાલાના ખિરાજ દેના મંઝુર કરકે પચાસ સાલકે લીયે નવશીરવાંસે સુલેહ કર લી.

નવશીરવાંકે એહેદકા બડા મશહુર વાકેઆ જીસકો તારીખે ઇસ્લામકે સાથ તઆલ્લુક હય યેહ હય કે એહલે યમનને જો ઇસ વકત હબશકે ઇસાઇ બાદશાહકે માતેહત થે હબશી ગવરનરકી સખ્તીસે તંગ આ કર નવશીરવાંસે

ઇમદાદકી દરખ્વાસ્તકી. નવશીરવાંને સને ૫૭૦ મેં એક દસ્તા ફોજ સમંદરકે રાસ્તે યમનમેં ભેજ દીયા જીસને હબશીયોંકો શિકસ્ત દેકર યમનપર ઇરાની તસલ્લુત કાયમ કર દીયા. ઇરાનકી તરફસે એક ઇરાની ગવરનર યમનમેં ભેજા ગયા ઓર ઝુહુરે ઇસ્લામ તક યમનમેં એહલે ઇરાનકા કબઝા બરાબર કાયમ રહા.

ઇસી સાલકે શુરૂમેં યાને સને ૫૭૦ મેં હબશી ગવરનરે યમનને જીસકા નામ અબ્રાહીયા થા મકકે પર ચઢાઈ કીથી ઓર અપને હમરાહ હાથી લે ગયાથા ઉસકા ઇરાદાથા કે કાઅબે (ખાનએખુદા) કો મિસમાર કરકે એહલે અરબકે દિલોંમેં દહેશત ડાલે ઓર ઉનકો બજાએ કાઅબેકે અપને ગિરજેકી તરફ જો ઇસને સનઆ (દારૂખિલાફએ યમન) મેં તાઅમીર કીયાથા મુતવજ્જાહ કરે તાકે એહલે અરબ બજાએ કાઅબેકે ઈસાઇ કલીસીઆકા હજ કીયા કરે. એહલે મકકા ઈસ હમલેસે સખ્ત ઘભરાય મગર અલ્લાહ તઆલાને ઇસ હમલા આવર ગિરોહકો અબાબીલકે ઝરીયે સંગરેઝોંસે હલાક કીયા ઓર અપને ઘરકો હમલા આવરોંકે હાથસે બચા લીયા. અબ્રાહીયા યેહ ખતરનાક હાલત દેખકર દેહશત ઝદાહ હોકર મયે બાકી માન્દા હમરાહીયોંકે ઉલટે પાઉં ભાગકર યમનમેં આ ગયા ઓર થોડેહી અરસેકે બાદ એહલે ફારિસને યમનમેં પહોંચકર હબશી હુકુમતકા ખાતિમા કર દીયા.

ઈસી સાલ યાની સને ૫૭૦ મેં જીસકો અબ્રાહીયાકે હમલેકે લિહાઝસે સાલે ફીલ કહેતે હંય આં હઝરત સલ૦ પયદા હુએ.

ગો રૂમીયોંકે સાથ પચાસ સાલકે લીયે સુલેહ હો ગઇથી મગર સને ૫૭૧ મેં આરમીનીયાકે ઝગડે પર ફિર દોનો સલતનતોંમે લડાઇ શુરૂ હો ગઇ. નવશીરવાંને રૂમીયોંકે મશહુર કિલે દારાકો ફતેહ કર લીયા ઓર લડાઈકા સિલસિલા એક અરસે તક જારી રહા. કભી ઇરાની ગાલિબ આ જાતે ઓર કભી રૂમીયોંકો ગલબા હાસિલ હોતા ઇસી અરસેમેં નવશીરવાં મર ગયા ઓર ઉસકી જગે ઉસકા બેટા હોરમઝ સને ૫૭૯ મેં તખ્ત નશીન હુઆ. હોરમઝકે એહેદમેં રૂમીયોંકે સાથ બરાબર લડાઇ જારી રહી ઓર દોનો ઇલાકોંકી રિઆયા તબાહ હોતી રહી. કોહકાફકે દરોંમેં હોરમઝકે જરનેલ બહેરામકો રૂમીયોંને ફાશ શિકસ્ત દી હોરમઝને બહેરામકો જો મહેરાનકે મુકતદર ખાનદાનમેં સે થા ઓર કઇ એક લડાઇયોંમેં નુમાયાં કુતુહાત હાસિલ કર ચુકા થા ફોજકી સરદારીસે માઅઝુલ કર દીયા ઓર ઉસકો ઝનાના પોશાક મએ એક ચરખા ઓર કુચ્છ રૂઇકે ભેજ દી. ઓર લિખ્ખા કે "અબ તુમ જંગકા પેશા છોડદો ઓર ઝનાના પોશાક પહેનકર ઘરમેં ચરખા કાતા કરો." બહેરામ અપની યેહ બેકદરી ઓર હતક દેખકર સખ્ત

તઅેશમેં આયા ઓર ઉસને અપને સિપાહીયોંકો ઈસ હાલસે ખબરદાર કિયા. સિપાહીયોંને ઇસકા સાથ દીયા ઓર બહેરામને બગાવતકા અલમ બલંદ કીયા ઓર સને ૫૯૦ મેં દારૂલ ખિલાફામેં પહોંચકર હોરમઝકો તખ્તસે ઉતાર કર કયદખાનેમેં ડાલ દીયા જહાં કુચ્છ અરસે બાદ ઉસકો કત્લ કર દીયા ગયા. બહેરામ ઇરાનકા બાદશાહ બન ગયા મગર લોગ ઉસકો બાદશાહ તસલીમ કરને પર રાઝી ન થે આખિર સને ૫૯૧ મેં હોરમઝકે બેટે ખુસરૂ પરવીઝને રૂમી બાદશાહ મારાઇસકી ઇમદાદસે ઇરાનકા તખ્ત બહેરામસે છીન લીયા. બહેરામ તુર્કસ્તાનમેં ભાગ ગયા ઓર વહાં કત્લ હો ગયા.

ખુસરૂપરવીઝ

ખુસરૂપરવીઝને પહેલે તો અપને સબ ભાઇયોંકો કત્લ કર દીયા ઓર અપને બાપ હોરમઝકો કયદખાનેમેં કત્લ કરનેકા ઇલઝામભી ખુસરૂપરવીઝપર લગાયા જાતા હય. ઈસ તરફસે ઇતમિનાન કરકે સને ૬૦૪ મેં રૂમીયોંકે સાથ જંગ છેડદી. પહેલે દારાકો ફતેહ કીયા ફિર સને ૬૦૬ મેં એશિયાએ કુચકપર હમલા કીયા ઓર ફુતુહાત કરતા હુઆ સને ૬૦૮ મેં કલસીદૂન તક જો એશિઆએ કુચકકા ઇન્તિહાઇ ગોશા હય પહોંચ ગયા ફિર સને ૬૧૦ મેં ઈસને હીરાકી અરબ સલતનતકો પાયમાલ કરકે ઉસકા-

ઈલિહાક કર લીયા ઓર એક ઈરાની ગવરનર વહાં મુતઅ-ઇયન કર દીયા. સને ૬૧૪ મેં ઉસને દમિશ્કકો ફતેહ કીયા ઓર સને ૬૧૫ મેં યરૂશેલમકો ફતેહ કરકે ગારત કીયા ઓર વહાંકે કુદ્સેઆઝમ ઓર સલીબે આઝમ ઓર બહોતસે લોગ ગિરફતાર કરકે અપને દારૂલ ખિલાફા મદાઇનમેં લે ગયા ફિર સને ૬૧૬ મેં મિસરપર હમલા કરકે રૂમીયોંકો વહાંસે નિકાલ દિયા ઓર મિંસરપર અપના કબઝા કાયમ કીયા.

જબ ખુસરૂ પરવીઝ તમામ એશિઆઇ ઈલાકા યાની શામ ફિલસ્તીન, એશિયાએ કુચક, આરમીનીઆ વગેરા ઓર મુલ્કે મિસર રૂમીયોંકે કબઝેસે નિકાલ કર અપને દારૂલ ખિલાફામેં ઇતિમિનાનકે સાથ બયઠ ગયા તો રૂમી બાદશાહ યાની હરકુલ શાહે કુસતુનતુનીયાને સને ૬૨૨ મેં ઇરાનપર ચઢાઈ કરનેકી તૈયારીકી ઓર આઠ સાલમેં અપને તમામ ઇલાકે ઈરાની કબઝેસે વાપિસ લેને શરૂ કીયે. ઓર યરૂશેલમકા બદલા લેનેકે લીયે પારસીયોંકે મુકદ્દસ મકામ ગંજકકો તબાહ કીયા ઓર ઉનકા બડા આતિશકદાહ મુનહદિમ કરકે ખાકમેં મિલા દીયા ઓર હર મુકામપર ઈરાનીયોંકો શિકસ્ત દેકર સને ૬૨૮ મેં મદાઇન તક જા પહોંચા ઓર મદાઇનકા મુહાસેરા કર લીયા મગર ઉસકો ફતેહ ન કર સકા. ઉસ વકત મદાઇનમેં બગાવત

બપા હુઇ જીસકા સરગના ઉસકા બેટા શેરો થા. ખુસરૂ પરવીઝકો કયદખાનેમેં ડાલ દીયા ગયા મગર શેરોને અપની સોતેલીમાં શીરીનકો અપને હરમ સરામેં દાખિલ કરનેકે લીયે અપને બાપ ખુસરૂ પરવીઝકો કતલ કર ડાલા ઓર શીરીનકો અપને કબઝેમેં લાનેકી કોશિશકી લેકીન શીરીનને ઇસ પિદર કુશસે બચનેકે લીયે ખુદકુશી કરલી. ઇસકે બાદ શેરોને કરીબન સતરા ભાઇ કત્લ કર ડાલે તાકે સલતનતકા કોઇ દાવેદાર ન બને. ખુસરૂ પરવીઝકે ઝમાનેકા બડા વાકેઆ જીસકો ઇસ્લામકે સાથ તઆલ્લુક હય યેહ હયકે આં હઝરત સલ૦ને ઉસકો સને ૬ હિજરીમે ઇસ્લામકી દાઅવત કી થી મગર ખુસરૂને ગુસ્સેમેં આકર આં હઝરત સલ૦ કા ખત પુરઝે પુરઝે કર દીયા. જબ કાસિદને વાપિસ આકર આં હઝરત સલ૦ કો ઇસ કયફીયતસે ઇતતિલાઅદી તો આં હઝરત સલ૦ ને ફરમાયાકે "જીસ તરાહ ખુસરૂને મેરે ખતકો પુરઝે પુરઝે કીયા હયં ઇસી તરાહ અલ્લાહ તઆલા ઉસકી સલતનતકો પાશપાશ કરેગા."

સને ૬૨૯ ઇસ્વી મેં શેરોને તખ્તપર બયઠતેહી રૂમીયોંકે સાથ સુલેહ કરલી ઓર સને ૬૨૯ મે સલીબે આઝમ હરકુલકો વાપિસ મિલી જીસકો હરકુલ બડી શાનો શવકતકે સાથ યેરૂશેલમમે લે ગયા. ઇસી સાલ શેરો મર ગયા ઓર ઉસકા બેટા અરદેશીર તખ્તપર બેઠા મગર

ઉસી વકત તખ્તકે મુતઅલ્લિક ઝગડા શુરૂ હો ગયા. આખિર એક ઈરાની જરનેલ શાહર બઝરને હરકુલકી ઈમદાદસે અરદેશીરકો કત્લ કરકે તખ્તે ઇરાન પર કબઝા કર લીયા લેકિન ઈરાની અમીરોંને શાહેર બઝરકો કતલ કરડાલા ઓર ઉસકી લાશકો શહેરમેં ફેરકર રૂસવા કીયા ઓર બુરાનકો જો ખુસરૂ પરવીઝકી બેટીથી તખ્તપર બિઠા દીયા મગર વોહ એક સાલકે બાદ મર ગઇ ઓર ઉસકી જગે બહેરોઝ તખ્તપર બેઠા. બહેરોઝભી થોડે અરસેમેં મર ગયા ઓર સને ૬૩૧ મેં બુરાનકી બહેન આરઝમદુખ્ત તખ્ત નશીન હુઈ. મગર ઉસકો ખુરાસાનકે હાકિમ રૂસ્તમને જો ઈરાનકા કોમી જરનેલ થા સને ૬૩૪ મેં તખ્તસે ઉતારકર કત્લ કર ડાલા. કયોંકે ઉસને રૂસ્તમકે બાપ ફેરરૂખઝાદકો જો મલેકાપર આશિક થા કત્લ કરા દીયા થા. રૂસ્તમને ઉમરાકે મશવિરેસે બડી તલાશકે બાદ યઝદેજર્દ સેવુમકો જો ખુસરૂ પરવીઝકા પોતા થા તખ્તપર બિઠા દીયા. યેહ યઝદેજર્દ સાસાની ખાનદાનકા આખેરી બાદશાહ સાબિત હુઆ ઓર ઉસકે સાથહી એહલે ફારિસકી સલ્તનતકા નામો નિશાન મિટ ગયા જીસકા મુફસ્સિલ હાલ ઇનશા અલ્લાહ છટ્ટે હિસ્સેમેં ફતેહ ઇરાકસે શુરૂ હોગા.

પાંચવાં હિસ્સા ખતમ હુવા.

ફુતુહુલ ઈસલામકા

છઠા હિસ્સા

છપ રહા હે જો અનકરીબ શાયે હોંગા પાંચવા હિસ્સા ખતમ કરનેકે બાદ ફોરન છઠે હિસ્સેકી દરખ્વાસ્ત ભેજ દિજીયે કયોંકે વોહભી પાંચવેં હિસ્સેકી તરાહ બહોત જલ્દ શાયે હોગા જીસ્મેં રિયાસતે હીરા, એરાકકી કામિલ ફતેહ, જંગે સલાસલ, જંગે વિલજા દરિયાએ ખુન, ફતેહ હીરા, ફતેહ અંબાર, ફતેહ એનુલ તમર, ફતહે દુમતુલજન્દલ એરાકકે માઅરિકે, જંગે નમારક કસકર, જંગે કસકર, પુલકી લડાઇ જંગે બવેબ, જંગે કાદસીયા વગેરે કાબિલે દીદ હાલાત દરજહેં.

કીમત એક રૂપીઆ.

નિઝામીયા બુકડીપો.

તીન દરવાઝા—અહમદાબાદ.

મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશીકી લિખી હુઇ

કિતાબોંકી ફેહરિસ્ત.

૧	અલ-ઇસલામ	૧-૮-૦
૨	હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ નું ટુંક જીવન વૃત્તાંત	૦-૧૨-૦
૩	અમારા નબી અને તેમનાં બોધ વચન	૦-૮-૦
૪	અમારા નબી	૦-૨-૦
૫	અમારા રસુલના સદગુણો	૦-૦-૬
૬	ઇસલામના અર્થ	૦-૧-૦
૭	તવહીદ	૦-૧-૦
૮	ઇસલામની ઇબાદતો	૦-૧-૦
૯	ઇસલામી નિતિશાસ્ત્ર	૦-૧-૦
૧૦	તઝકિરએ મોહરરમ	૦-૧-૦
૧૧	તોહફએ ઇદુદ દોહા	૦-૦-૬
૧૨	મઝહબી નોંધપોથી	૦-૧-૦
૧૩	ઈદના દરબાર	૦-૧-૦
૧૪	હાલાતે ઇસતમ બોલ	૦-૪-૦
૧૫	વડોદરાના નવાબી ખાનદાનનો ઇતીહાસ (સચિત્ર) *	૫-૦-૦
૧૬	સોમનાથની મુર્તી *	૦-૪-૦
૧૭	બહારે રમઝાન	૦-૨-૦
૧૮	નવાબ સદરૂદ્દીન હુસેનખાનનું ટુંક જીવનવૃત્તાંત (સચિત્ર)	૦-૮-૦
૧૯	કુતુહલ ઇસલામ હિસ્સા પહેલા	૧-૦-૦
૨૦	કુતુહલ ઇસલામ હિસ્સા દુસરા	૧-૦-૦
૨૧	કુતુહલ ઇસલામ હિસ્સા તીસરા	૧-૦-૦

૨૨	ફુતુહુલ ઇસલામ હિસ્સા ચોથા	૧–૦–૦
૨૩	ફુતુહુલ ઇસલામ હિસ્સા પાંચવાં	૧–૦–૦
૨૪	જંગે ત્રીપોલી ભાગ. ૧	૦–૧૨–૦
૨૫	,, ભાગ. ૨	૦–૧૨–૦
૨૬	,, ભાગ. ૩	૦–૧૨–૦
૨૭	,, ભાગ. ૪	૦–૧૨–૦
૨૮	ગવહરજાન અથવા અલબેલી નાર બીજી આવૃતી	૧–૮–૦
૨૯	ફનીઝેફાતમા બીજી આવૃતી	૧–૪–૦
૩૦	નસીરૂદદીન બીજી આવૃતી	૦–૮–૦
૩૧	સલીમ અને મહેરૂન્નીસા બીજી આવૃતી	૦–૮–૦
૩૨	અણુધારી આફત	૦–૮–૦
૩૩	જહાંકદર બીજી આવૃતી	૦–૪–૦
૩૪	આબેદા ભા. ૧	૦–૧૨–૦
૩૫	અખતર મેહેલ	૦–૨–૦
૩૬	ઇદની એક અનમોલ ભેટ	૦–૨–૦
૩૭	ફાકામાં રોઝો	૦–૧–૦
૩૮	નિઝામી વાર્તાઓ	૦–૧૦–૦
૩૯	જોશેજવાની ઉર્ફે વસ્લે જમીલ	૦–૪–૦
૪૦	કૃષ્ણુ કથા	૦–૧૨–૦

---

* આ ચિન્હ વાળાં પુસ્તકો પુરા થઇ ગયાં છે.

ગુજરાતની બે મુસતનદ તવારીખ.

મિરાતે એહમદી.

આ ફારસી ભાષાની તવારીખનું ગુજરાતી ભાષાંતર છે. એમાં ઇસલામની જાહો જલાલી અને ગુજરાતમાં ઇસલામી રાજ્યની સંપુર્ણ હકીકત દર્શાવવામાં આવી છે. ગુજરાતના સુલતાનો ઉપરાંત દીલ્લીના બાદશાહોના સુબાઓની સુબાગીરીનું પુરેપુરૂં વૃતાંત છે. તવારીખના શોખીનોએ આ પુસ્તક ખાસ વાંચવું જોઇએ. ઉંચા ગ્લેઝ કાગળ, સોનેરી નામ સાથની અંગ્રેજી બાંધણીના દળદાર પુસ્તકની કીંમત પાંચ રૂપીઆ.

મિરાતે સિકંદરી.

આ પણ ખાસ ગુજરાતના સુલતાનોના સમયની મહાન ફારસી તવારીખનો ગુજરાતી તરજુમો છે જેમાં ગુજરાતના સુલતાનોની વંશાવળી અને ગુજરાતનો સંપુરણ ઇતીહાસ લખવામાં આવ્યો છે. ગુજરાતના થઇ ગએલા પંદર સુલતાનોના રાજ્યની સંપુર્ણ હકીકત ઉપરાંત ગુજરાતના કેટલાક અવલીયા અલ્લાહોની કરામતો તથા મુબારક જીંદગીનો એહવાલ લખવામાં આવેલો છે. પાવાગઢ અને જુનાગઢની ફતેહોનું સંપુર્ણ બ્યાન છે. સુલતાન એહમદશાહનો ઇનસાફ અને સુલતાન મેહમુદ બેગડાની બહાદુરી ખાસ વાંચવા લાયક છે.

ઉંચા કાગળ, સુંદર છપાઇ, સોનેરી નામ સાથની કપડાની પાકી બાંધણીના લગભગ પાંચસો પાનાના દળદાર પુસ્તકની કીમત ફક્ત એક રૂપીઓ પોસ્ટેજના ચાર આના વધુ.

ગુલીસ્તાન.

(ફારસી ઉપરથી સાદી ગુજરાતીમાં તરજુમો.)

ઈરાનના મહાત્મા શાયર શેખ સાઅદી શીરાઝી રહે૦ એ આજે સાતસો વરસ ઉપર રચેલી બોધક કિતાબ ગુલીસ્તાનનો આ ગુજરાતી તરજુમો છે. ખરેખર આ ગુલીસ્તાન દાનેશ મંદીનો એક ખજાનો છે. ડહાપણ નિતી, નસીહતને લગતી ૩૦૦ ઉપરાંત હીકાયતોનો સમાવેશ થએલો છે. ટુંકામાં આખી કીતાબ અકલના અનમોલ ગોહરોથી ભરી જગ જગાટ કરી રહી છે. કીંમત બે રૂપીઆ ટપાલ ખરચ ત્રણ આના પાકું સોનેરી પુંઠું.

સર સઇયદ એહમદ.

(લખનાર ખા. સા. સૈયદ મેહબુબ મીયાં કાદરી બી. એ. એલ એલ. બી. સબ જડજ અમદાવાદ.)

અલીગઢ કોલેજના મહાન સ્થાપક અને હિંદના ઇસલામીઓને જહાલતની ગાઢ નિંદ્રામાંથી બેદાર કરનાર મરહુમ સર સઇયદ એહ-મદખાન સાહેબ બહાદુરનું જીવન ચરિત્ર ગુજરાતીમાં બહાર પાડવામાં આવ્યું છે. જો કે ગુજરાતીમાં એક ચરિત્ર બહાર પડી ચુક્યું છે પણ તે ઘણુંજ નાનું છે. આ ચરિત્રમાં વધુ હકીકત લેવામાં આવી છે. ઇસ-લામી કોમના હમદર્દો અને ખાસ મુસલમાન ભાઇઓને માટે આ પુસ્તક વાંચવું જરૂરી છે. દરેક ઇસલામી લાયબ્રેરી આ પુસ્તક વિના અપુર્ણ ગણાશે. પાકા પુંઠાના પુસ્તકની કીંમત ફક્ત આઠ આના.

મુસલમાનોની રાજકિય ચઢતી પડતીનો ઈતીહાસ.

આ નાહનકડા પુસ્તકમાં મુસલમાનોની ચઢતી પડતીનો ટુંક ઇતિહાસ લખવામાં આવેલો છે. દરેક મુસલમાને વાંચવું જોઇએ. ઉરદુ ઉપરથી તરજુમો કરનાર ખાન સાહેબ સઇયદ મેહબુબ મીયાં કાદરી સબ જડજ છે. કીંમત ફક્ત બે આના.

ઇસલામનો ભરતી ઓટ.

મરહુમ શમ્સુલ ઉલમા ખ્વાજા અલતાફ હુસેન હાલીની “ મુસદદસે હાલી ” નું નામ અસાધારણ રીતે લોક પ્રિયતા મેળવી ચુક્યું છે. મુસલમાનોમાં સામાન્ય રીતે આ પુસ્તક પ્રચલિત થઇ ચુક્યું છે. ઉરદુ ઝબાન અને ગુજરાતી અક્ષરોમાં બે ચાર આવૃતીઓ પ્રગટ થઇ ચુકી છે. પરંતુ અમદાવાદના જાણીતા ઇસલામી કવી મરહુમ નનામીયાં રસુલમીયાં એ મુસદદસે હાલીનો ગુજરાતી કાવ્યમાં તરજુમો કર્યો છે. જેવી રીતે મરહુમ હાલી સાહેબની ઉર્દુ નઝમની શૈલી છે તેવીજ આ ગુજરાતી કાવ્ય પણ છે. તરજ પણ એને મળતીજ છે. ભાષાંતર કર્તાની કાબેલીયતનો નમુનો છે. ઉર્દુ ન જાણનારાઓ માટે ખાસ વાંચવા લાયક છે. પાકા પુંઠાની ઉંચા કાગળમાં છપાઇ છે કીમત ફક્ત આઠ આના.

મોહસિનીનાં નિતી વચનો.

ફારસી ભાષામાં " **ગુલીસ્તાન** " પુસ્તકની પછી " **અખલાકે મોહસિની** " નામનું પુસ્તક છે. આ પુસ્તકમાં તેનો ગુજરાતી તરજુમો છે. અખલાકની શૈલી ઘણી સહેલી છે. સાધારણ લોકો અને બાળકો પણ સમજી શકે એવું છે. નિતીના પુસ્તકોમાં આ પુસ્તક આગેવાન દરજ્જો ધરાવે છે. ચારસો પાનાના દળદાર પુસ્તકની કીંમત એક રૂપીઓ.

મુસલમાની રિયાસત.

ભાગ ૧—૨.

આ ઇતિહાસિક પુસ્તકના બે ભાગ લગભગ એક હઝાર પાનામાં પુરાં કરવામાં આવેલાં છે. ઉંચા કાગળ અને પાકા પુંઠા ઉપર સોનેરી નામથી સુશોભિત બનાવવામાં આવેલાં છે એમાં ઇસલામની શરૂઆતથી ઇસલામની જે જે રીયાસતો આજ સુધી થઇ છે તેનું સંપુર્ણ વર્ણન લખવામાં આવેલું છે. કીંમત દરેક ભાગનો એક રૂપીઓ પોસ્ટેજ જુદું.

મોટા સુધારા વધારા સાથેની ચોથી આવૃત્તિ.

અનવર કાવ્ય.

(વિસનગરવાસી મહાત્મા જ્ઞાની મરહુમ કાઝી અનવર મીયાંકૃત કાવ્યોનો સમૂહ.)

આ પુસ્તકમાં સમાધિ અને યોગનાં અસરકારક ભજનો, આત્મ-જ્ઞાનનાં પદો, ભક્તિ શૃંગાર રસની ગરબીઓ, અને પરમેશ્વર પ્રત્યેના પ્રેમમાં મસ્ત બનાવનાર ગઝલોનો સમાવેશ કરેલો છે. આ પુસ્તક હિન્દુ અને મુસલમાન કોમને ઘણું ઉપયોગી હોવાથી બંને કોમને સંતોષકારક રીતે સમજ પડે તે હેતુથી દરેક કાવ્યોના અર્થ, ખુલાસા, ટીકા અને તેની પુષ્ટિમાં બીજા ગ્રંથોના ઉતારા આપી સરખામણી કરવામાં આવી છે. મુસલમાનો ભક્તિ શૃંગારરસની ગરબીઓનું રહસ્ય બરાબર સમજી શકતા નથી માટે કેટલીક ગરબીઓનું ઉર્દુ ભાષામાં લાંબા વિસ્તારથી વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે અને હિન્દુ લોકોને ગઝલોના ભાવાર્થ બરાબર સમજવામાં આવતા નથી માટે કઠણ ગઝલોના શબ્દાર્થ સાથે પૂરેપૂરા ભાવાર્થ ગુજરાતી ભાષામાં કરવામાં આવ્યા છે. ગ્રંથની શરૂઆતમાં સવિસ્તર ઉપોદ્ઘાત યાને દીબાચો લખવામાં આવ્યો છે જે વાંચવાથી આખા પુસ્તકનું રહસ્ય સમજાય છે, આ પુસ્તક કેટલું બધું લોકોપયોગી થઇ પડ્યું છે તે તેની ઉપરા ઉપરી બહાર પડતી આવૃત્તિઓ ઉપરથી જણાઇ આવે છે. આ ચોથી આવૃત્તિમાં ભજન, પદ તથા ગઝલોમાં વધારો કરવામાં આવ્યો છે. એકંદર ૩૪૪ પૃષ્ઠનું દળદાર સુશોભિત પાકા પુંઠાનું પુસ્તક છે. કીમત એક રૂપીઓ વી. પી. ટપાલ ખરચના ત્રણ આના વધુ.

લાયબ્રેરીની શોભા રૂપ નોવેલો.

અયામા—દીલ્લીવાળા પ્રખ્યાત મોલવી ડિપ્ટી નઝીર એહમદ સાહેબ મરહુમની લખેલી ઉરદુ નોવેલનો ગુજરાતી તરજુમો. મુનશી અમીરમીયાં ફારૂકીએ કર્યો છે જેમાં વિધવાના પુર્ન લગ્ન બાબે દિલ ચસ્પ અહેવાલ લખવામાં આવ્યો છે. પાકા પુંઠાના પુસ્તકની કીમત દસ આના ટપાલ ખરચ જુદું.

લતા અને લલીતા ભાગ ૧-૨-૩-૪—સચિત્ર સંસારી વાર્તા. કીમત દરેક ભાગનો એક રૂપીઓ.

દગાબાજ દુનિયા—સચિત્ર કીમત દોઢ રૂપીઓ.

રમણી કે રાક્ષસી ?—સચિત્ર પાના ૨૫૦ કીમત દોઢ રૂપીઓ.

ભયંકર ભદ્ર—રેનોલ્ડઝના અંગ્રેજી નોવેલનો ગુજરાતી તરજુમો પાના. ૩૦૦ કીમત બે રૂપીઆ.

મુરાદેવી—સચિત્ર કીમત બે રૂપીઆ.

કલન્દરની કટાર—પાના ૩૬૦ કીમત બે રૂપીઆ.

બાગે શયતાન—કીમત બે રૂપીઆ.

કમળા દેવી—પાના ૪૦૦ કીમત દોઢ રૂપીઓ.

રણઘેલા રજપુતો—પાના ૩૬૫ કીમત દોઢ રૂપીઓ.

ભાગ્યદેવીની ભયંકરતા—સચિત્ર કીમત સવા રૂપીઓ.

પિશાચિની કે પ્રેમદા ?--સચિત્ર પાના ૨૫૦ કીમત દોઢ રૂપીઓ.

કંગાલ કેદી અથવા સ્નેહ બંધન--સચિત્ર પાના ૨૭૦ કીમત પોણા બે રૂપીઆ.

મધુર મધુરી અથવા મુંબઇની મોહિની—સચિત્ર પાના ૨૫૯ કીમત દોઢ રૂપીઓ.

ભક્તાણી કે ભામટી ?—સચિત્ર કીમત દોઢ રૂપીઓ.

સુંદર વિધાનંદ અથવા પ્રેમનો ચિતાર—સચિત્ર કીમત સવા રૂપીઓ.

કમનસીબ લીલા—સચિત્ર કીમતં પોણા બે રૂપીઆ.

તરૂણ તપસ્વિની—ભાગ ૧—૨ દરેક ભાગની કીમત દોઢ રૂપીઓ.

કાળ રાત્રીનું ખુની ખંજર—ભાગ ૧—૨ બંને ભાગના પોણા ત્રણ રૂપીઆ.

આજકાલનું હીંદુસ્તાન—ભાગ ૧—૨ દરેક ભાગનો રૂ. ૧—૮—૦.

નિલમ અને માણેક—ભાગ એકથી આઠ દરેક બે ભાગની કીમત સવા બે રૂપીઆ.

ચંદ્રકળા—સચીત્ર કીમત દોઢ રૂપીઓ.

બેરીસ્ટરની બેરી—કીમત બે રૂપીઆ.

ધ્રીફલેસ બેરીસ્ટર—કીમત દોઢ રૂપીઓ.